

Računovodstvene manipulacije u financijskim izvještajima

Geiger Horvatinec, Marta

Master's thesis / Specijalistički diplomski stručni

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **The University of Applied Sciences Baltazar Zaprešić / Veleučilište s pravom javnosti Baltazar Zaprešić**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:129:772281>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-25**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository of the University of Applied Sciences Baltazar Zaprešić - The aim of Digital Repository is to collect and publish diploma works, dissertations, scientific and professional publications](#)

VELEUČILIŠTE
s pravom javnosti
BALTAZAR ZAPREŠIĆ

Specijalistički diplomski stručni studij
Financijski menadžment

MARTA GEIGER HORVATINEC

RAČUNOVODSTVENE MANIPULACIJE U
FINANCIJSKIM IZVJEŠTAJIMA

SPECIJALISTIČKI ZAVRŠNI RAD

Zaprešić, prosinac 2021. godine

VELEUČILIŠTE
s pravom javnosti
BALTAZAR ZAPREŠIĆ

Specijalistički diplomski stručni studij
Usmjerenje Financijski menadžment

SPECIJALISTIČKI ZAVRŠNI RAD

RAČUNOVODSTVENE MANIPULACIJE U
FINANCIJSKIM IZVJEŠTAJIMA

Mentor:
Univ. Spec.oec Dario Lešić

Apsolventica:
Marta Geiger Horvatinec

Naziv kolegija:
Financijsko računovodstvo

JMBAG studentice:
0234008894

SADRŽAJ

SAŽETAK	1
ABSTRACT.....	2
1. UVOD.....	3
2. RAČUNOVODSTVENI SUSTAVI.....	7
2.1. Pojmovno i sadržajno poimanje računovodstva	8
2.1.1. Funkcioniranje računovodstvenog sustava	9
2.1.2. Računovodstvena načela i politike.....	10
2.1.3. Zakon o računovodstvu.....	12
2.2. Računovodstvene informacije i korisnici istih.....	12
2.3. Mjerila uspješnosti poslovanja poduzeća.....	12
3. FINACIJSKI IZVJEŠTAJI	14
3.1. Uloga i korisnici financijskih izvještaja.....	17
3.2. Vrste financijskih izvještaja.....	19
3.3. Metode kontrole financijskih izvještaja	20
3.3.1. Pojam i vrste revizije	21
3.3.2. Interna i eksterna revizija.....	23
3.3.3. Osnovna načela upravljanja revizijom u poduzećima	25
4. RAČUNOVODSTVENE MANIPULACIJE.....	28
4.1. Ciljevi i/ili motivi manipulacija	29
4.2. Vrste računovodstvenih manipulacija.....	30
4.2.1. Kreativno računovodstvo	30
4.2.2. Manipulativno računovodstvo	31
4.2.3. Računovodstvo „velike kupke“	33
4.2.4. Kozmetičke računovodstvene manipulacije	34

4.3. Benfordov zakon kao vrsta kontrole u poduzeću.....	36
5. MANIPULACIJE FINACIJSKIM IZVJEŠTAJIMA	37
5.1. Definicija prijevare	38
5.2. Vrste prijevare.....	39
5.3. Motivi i metode manipuliranja financijskim izvještajima	42
5.4. Znakovi koji upućuju na lažiranje financijskih izvještaja.....	45
5.4.1. Vanjski pokazatelji lažiranosti financijskih izvještaja.....	48
5.4.2. Unutarnji znakovi lažiranosti.....	50
5.5. Etičnost računovodstvenih manipulacija – da li je ima?.....	51
6. FORENZIČNO RAČUNOVODSTVO	53
6.1. Ciljevi i zadaci forenzičnog računovodstva.....	54
6.2. Uloga računovodstvenog forenzičara	55
6.3. Vrste forenzičnog računovodstva	58
6.4. Razlika eksterne i forenzične revizije	60
6.5. Data Mining – Model forenzičnog računovodstva	62
6.5.1. Benfordov zakon u forenzičnom računovodstvu i data mining tehnici	63
7. KORIŠTENJE MANIPULACIJE, PRIJEVARA I LAŽIRANJA.....	65
7.1. Slučaj poduzeća „ENRON“ iz 2001.g. u SAD-u.....	67
7.2. Slučaj poduzeća „OLYMPUS CORPORATION“ iz 2014.g u Japanu	70
7.3. Slučaj „WORLDCOM“ INC., iz 2002.g. u SAD-u	74
8. ZAKLJUČAK.....	78
9. POPIS LITERATURE	80
9.1. Knjige, stručni članci	80
9.2. Internetski izvori	81
10. POPIS SLIKA I TABLICA	84

SAŽETAK

Ovim radom želi se postići cilj kojim bi se približila surova stvarnost današnjice u kontekstu izrabljivanja, prijevare i siline mogućnosti koje nudi tehnološki napredak u računovodstvu, a ponajviše u smislu manipulacije i krivog prikazivanja stvarnog stanja pojedinog poduzeća. Trenutačna slika gospodarstva je izrazito narušena i kaotična, poslovanje mnogih poduzeća je na klimavim nogama, stoga bi osnovni i svakodnevni alati u procesu donošenja odluka trebale biti adekvatne, pouzdane i pravodobne računovodstvene informacije. Kontrole u poduzećima su veoma slabe ili ih čak ni nema, a na taj način se otvara mogućnost mnogim prijevarama. Zato je veoma bitno da se uvedu interne kontrole u poduzeća, koje će konstantno raditi na sustavu provjere i jačanju kvalitete sprječavanja nastanka manipulacija. Bitnu ulogu u kontroli imaju osim zaposlenika, građana i forenzičari, najčešće kada se poslovanje otme kontroli i kad poduzeće dođe do raspada. Lažiranost financijskih izvještaja već je godinama prisutno u poduzećima diljem svijeta, a tehnike koje se koriste su raznorazne, a najpoznatija je svakako kreativno računovodstvo. Kreativno računovodstvo sastoji se od računovodstvenih praksi koje slijede propisane zakone i propise, ali odstupaju od onoga što ti standardi namjeravaju postići, znači obmanjuje i lažira. U radu će se spomenuti neki od najpoznatijih financijskih skandala u posljednjih 25 godina, koji su doveli do velikih financijskih gubitaka, otkazima mnogobrojnih zaposlenika i odlaskom u stečaj ili bankrot. Ono što je važno je da su navedeni primjeri savršeni dokaz kako se manipulacijama u financijskim izvještajima dolazi do vrha, ali se isto tako i naglo pada, te se uništava poduzeće koje se gradilo godinama. Uništavaju se poslovni rezultati, uništava se slika poduzeća koje je lažima i prijevarama obmanulo javnost da je uspješno, a zapravo sve što su radili, radili su van zakona i računovodstvenih standarda.

Ključne riječi: Prijevarama, Računovodstvene informacije, Kontrola, Računovodstvene manipulacije, Financijski skandali

ABSTRACT

This work aims to achieve a goal that would bring closer to the harsh reality of today in the context of exploitation, fraud and the force of opportunities offered by technological advances in accounting, most notably in terms of manipulation and misrepresentation of the real state of a particular enterprise. The current picture of the economy is extremely distorted and chaotic, the operations of many enterprises are on shaky ground, therefore the basic and everyday tools in the decision-making process should be adequate, reliable and timely accounting information. Controls in companies are very weak or not even there are any, and in this way the possibility of many scams opens up. That is why it is very important to introduce internal controls in companies, which will constantly work on the verification system and strengthen the quality of prevention of manipulations. Besides employees, citizens and forensics, they play an important role in control, most often when the business gets out of control and the company collapses. The falsification of financial statements has been present in companies around the world for years, and the techniques used are varied, and the most famous is certainly creative accounting. Creative accounting consists of accounting practices that follow the prescribed laws and regulations, but deviate from what these standards intend to achieve, means misleading and faking. The paper will mention some of the most famous financial scandals of the last 25 years, which led to large financial losses, dismissals of many employees and insolvency or bankruptcy. What is important is that these examples are perfect evidence that manipulations in financial statements reach the top, but also fall sharply, and destroy the enterprise that has been built for years. Business results are destroyed, the image of an enterprise that has deceived the public with lies and fraud that it is successful, when in fact everything they have done, has been done outside the law and accounting standards.

Key words: Fraud, Accounting Information, Control, Accounting Manipulation, Financial Scandals

1. UVOD

U današnje vrijeme kada je tehnologija uznapredovala do nesrazmjernih veličina, kada društvo postaje svakim danom sve više osvješteno, da bi neko poduzeće zadržalo svoje mjesto na tržištu svakako je bitno kvalitetno upravljati svim poslovnim procesima i održati stabilnost poslovanja. Za konstruktivan i strukturni rad nekog poduzeća važno je biti u kontinuitetu s računovodstvenim informacijama i promjenama koje su skoro pa svakodnevne. Poslovanje poduzeća 21-og stoljeća očekuje brze reakcije, prilagođavanje neočekivanim pothvatima i fleksibilnosti samog poduzeća i okoline. No, da li je upravo ta fleksibilnost korijen svega, korijen svih obmana, manipulacija i prijevara?! Jer kao što je za očekivati, „koliko se prostora daje, toliko se puta 10 uzima“. Ako će se poslovanje voditi kroz fleksibilnost, uprava dobiva široke ruke da radi što želi, naravno do granice, ali tko još može razlučiti tu tanku nit između lošeg i dobrog. U velikoj masi korporacija, gdje se manja poduzeća doslovno pa izgube i ne dođu do izražaja, apsolutno svako poduzeće manipulira do neke svoje granice računovodstvenim stavkama, financijskim izvještajem na kraju godine, te raznim sitnim prijevarama tijekom čitave godine. Najčešće se svaki vlasnik poduzeća susretne tijekom svog poslovanja s mnogobrojnim izazovima koji se pojave u najrazličitijim aspektima. To mogu biti problemi vezano uz radnu atmosferu, zaposlenike, interne strategije, pa do borbe s tržišnom korupcijom, bitkama za prevlast i raznim konkurentskim smicalicama, a i do svakodnevnih pojava novih tržišnih trendova. Ukratko, popis je dugačak i teško ga je u potpunosti definirati, no jedan od najvećih izazova s kojim se poduzeća susreću barem jednom u svom poslovnom razdoblju je mogućnost manipulacije i prijevare. Izazov koji najčešće odvede poduzeće u propast, bankrot, a zaposlenike na ulicu, bez posla, bez primanja i sigurne budućnosti. Manipulacije financijskim izvještajima najveći su problem poslovanja ovog stoljeća za državu, poslodavca, menadžment, ulagače i banke. Svjedoci smo kako svaka prijevara za sobom ruši povjerenje u nama najbližu osobu, kako na privatnom tako i na poslovnom planu. No na poslovnom se ruši povjerenje u samu strukturu poduzeća kojeg čine uprava, menadžment, zaposlenici, no i dolazi do nepovjerenja u revizijska poduzeća i njihovu kontrolu. Sve navedeno ruši povjerenje u ono najvažnije, a to je tržište kapitala i gospodarstvo neke zemlje. Unutarnja kontrola, pa samim time i eksterne kontrole sve više gube na važnosti, jer ili ne uspijevaju otkriti određenu veliku financijsku prijevaru ili se prepuste manipulaciji i iskoriste mogućnost da im se laž dovoljno dobro isplati. Uloga računovodstvenog forenzičara kao da ni nakon toliko godina nije zaživjela, barem ne u Hrvatskoj, sve to nekako ide jako sporo i bez jasne vizije i

ciljeva. Borba protiv računovodstvenih prijevара i manipulacija (u novom vremenu zvanog kreativno računovodstvo) uvelike bi se smanjila kada bi stručne osobe ili tzv. forenzični računovođe provodili procjene na višem nivou, te procijenili da li je financijski izvještaj nekog poduzeća prikazan na fer i istinit način kako je i prvotno zamišljeno kroz kreativno računovodstvo.

Ovaj specijalistički završni rad napravljen je metodologijom pribavljanja podataka korištenjem stručnih literatura u knjiškom prikazu, te posredstvom časopisa i internetskih izvora. Rad se sastoji od 8 glavnih poglavlja, te uz to rad sadrži sažetak, popis literature koja se koristila, te popis slika i tablica. U prvom dijelu rada u kratkim crtama prikazuje se tema rada, glavna problematika čitavog rada, te naravno struktura rada. U drugom dijelu rada opisuje se računovodstveni sustav kao kompletan sustav svakog poduzeća, malih ili velikih obrta, korporacija i sl. Računovodstveni dokumenti i računovodstveni izvještaj predstavljaju glavni dio informacija o položaju poduzeća, pod time se misli na financijski, imovinski, poslovni i novčani prikaz nekog poslovnog subjekta. Bez računovodstvenog sustava danas ne može ni paušalni obrt, svaka osoba koja je obrtnik ili poslodavac u nekoj velikoj korporaciji mora znati samu osnovu što čini računovodstveni sustav njegovom poslovanju. Ono što je zapravo važno kako uopće funkcionira računovodstveni sustav u današnje vrijeme, koja su mu načela i politike koje ga zapravo čine jedinstvenim po zakonu, te koliko uopće taj Zakon o računovodstvu slijepo slijede menadžeri, uprava, investitori i sl. Računovodstvena znanja svakog poduzeća sadržavaju najvažnije informacije koje moraju biti precizne, razumljive i istovjetne kako bi na temelju istih odgovorni korisnici znali i uspjeli donijeti važne zaključke i odluke za poslovanje poduzeća. U prvom dijelu trećeg poglavlja fokus je na ulogu i korisnike financijskih izvještaja, postoji mnogo korisnika financijskih izvještaja koji se koriste dokumentima za bolju učinkovitost i razvoj poslovanja, a i kao bi se zadovoljile informacijske potrebe korisnika unutar i izvan organizacije. S obzirom na to da su za korisnike izvan poduzeća to često jedini dostupni izvori informacija, izravno iz organizacije. Vrste financijskih izvještaja daju sliku uspješnosti, financijskog položaja i novčanih tokova poduzeća. Metode financijske kontrole izvještaja su postupci, politike i sredstva pomoću kojih organizacija prati i kontrolira smjer, raspodjelu i korištenje svojih financijskih sredstava. Financijske kontrole su u samoj srži upravljanja resursima i operativne učinkovitosti u svakoj organizaciji. Dok je drugi dio trećeg poglavlja usmjeren na revizija u poduzeću, njene vrste i osnovna načela upravljanja revizijom. Revizija se odnosi na pregled financijskih izvještaja poduzeća, te se provodi kako bi se investitorima i drugim dionicima pružilo povjerenje da su financijska izvješća tvrtke točna.

Revizije također osiguravaju regulatorima da se tvrtka pridržava odgovarajućih zakonskih i regulatornih standarda. Četvrto poglavlje nosi početak biti ovog rada, a to su računovodstvene manipulacije. Opisat će se osnovni ciljevi i motivi iste, vrste računovodstvenih manipulacija od kojih zapravo sve kreće i uz koje se može pokušati shvatiti realizacija tolikog broja prijevara u poduzećima. Učinak računovodstvenih manipulacija utječe na uspješnost svih poduzeća u kojima se provodi. Bitno je shvatiti uzroke računovodstvenih manipulacija, pokušati ocijeniti utjecaj računovodstva na regulatorna tijela i načela o računovodstvenim manipulacijama. Dat će se i osvrt na jedan može se reći oportunistički pristup, objašnjavajući razloge odabira računovodstvenih metoda. Budući da postoje mnogobrojne metode računovodstvenih manipulacija, a svako poduzeće bira ono koje njemu najbolje odgovara. S ciljem da si pomogne i poveća profit, poduzeća u većini slučajeva zbog laži i prijevara završe u stečaju, bankrotu ili se jednostavno ugase. Četvrto poglavlje nosi i dio Benfordovog zakona čiji zagovornici od samih njegovih početaka sugeriraju da bi to bio koristan alat za otkrivanje prijevare u računovodstvu i troškovima. Peto poglavlje približava na koji način se vrše prijevare u financijskim izvještajima, koje metode bi se mogle koristiti, te koji znakovi upućuju na obmanu i lažiranje izvještaja. Računovodstvena prijevare događa se kada je imovina poduzeća precijenjena ili su obveze podcijenjene kako bi se poslovanje učinilo financijski jačim nego što stvarno jest. Uključuje zaposlenika ili organizaciju koja mijenja, uništava ili uništava bilo koji račun; ili predstavlja račune pojedinca ili organizacije tako da ne odražavaju njihovu pravu vrijednost ili financijske aktivnosti te tvrtke. Unatoč zakonodavnim pokušajima da se spriječi prijevare u financijskim izvješćima, ona se ne smanjuje, već sve više i više povećava iz godine u godinu. Mnoge etičke ideje doslovno se „sudaraju“ u vezi s financijskom manipulacijom izvještavanja. Budući da sustav računovodstvene regulacije dijeli mnoge značajke sa sustava prava, također bi se to moglo poistovjetiti na vrijednosti i ideje koje proizlaze iz pravnih sustava. A uz to se postavljaju glavna pitanja individualnog morala poslodavca i temelj moralnih vrijednosti kao što je istinitost, a istinitost je prikaz kreativnog računovodstva koja je očito pala u zaborav. U šestom poglavlju spominje se ono najvažnije forenzično računovodstvo koje je u zadnjih nekoliko godina doživjelo i svoj rast s obzirom na hrpu korporativnih skandala koji se događaju i u našoj zemlji, ali najviše u svijetu. Poglavlje vodi čitaoca na upoznavanje sa ciljevima, vrstama i zadacima forenzičnog računovodstva, te na samu ulogu računovodstvenog forenzičara. Upravo mnogi skandali koji su se dogodili odrazili su se na destabilizaciju mnogobrojnih poduzeća, propast banaka, ali i investicijskog fonda. Isto tako otkriva se grana modela koja znatno olakšava otkrivanje financijskih prijevara, a to je data mining. Sedmo poglavlje donosi primjere jednih od 3 najveća financijska skandala 20-og

stoljeća. Ima ih mnogo, no na ova tri primjera pokazat će koliko je zapravo ljudska pohlepa, ljudski moral, te ljudska zloba na ljestvici svjetskih primjera uništenja poduzeća i života zaposlenika, poslodavca, investitora, banaka, gospodarstva države i mnogih drugih. Nažalost, jedna od stvarnosti poslovanja i ulaganja su povremeni financijski skandali i prijevare koje se pojavljuju. Ulagачi uvijek trebaju biti svjesni da su u blizini neetičke tvrtke i ljudi te da financijski skandali mogu rezultirati tako da ulaganja vrlo brzo postanu bezvrijedna. U osmom poglavlju izložen je subjektivni zaključak ovog specijalističkog diplomskog rada, te će se navesti neki od najvažnijih dijelova i dati kraći zaključak o računovodstvenim manipulacijama na poljima poslovnog života svih ljudi.

Prilikom izrade ovog specijalističkog završnog rada u smislu uporabe referenci, upotrijebljen je APA stil citiranja koji propisuje American Psychological Association (Američko psihološko društvo).

2. RAČUNOVODSTVENI SUSTAVI

Računovodstveni sustav je sustav koji se koristi za upravljanje prihodima, rashodima i drugim financijskim aktivnostima poduzeća. Računovodstveni sustav omogućuje poduzeću praćenje svih vrsta financijskih transakcija, uključujući kupnju (troškove), prodaju (fakture i prihod), obveze (financiranje, obveze prema dobavljačima) itd., te je sposoban generirati sveobuhvatna statistička izvješća koja pružaju upravljanje ili zainteresirane strane s jasnim skupom podataka za pomoć u procesu donošenja odluka. Računovodstveno poimanje prikazivanja financijskih rezultata, procesa i promjena nekog poduzeća najčešće se manifestira kroz jednu od najvažnijih računovodstvenih vještina ili funkcija, a to je knjigovodstvo. Moderno doba omogućilo je i donijelo brži i učinkovitiji poslovni proces profitabilnosti poslovanja svojim elektronskim i internetskim znanjem. Primjenjivanje današnjih računovodstvenih sustava temelji se na moderniziranom jednostavnom knjigovodstvu, zatim je tu dvojno knjigovodstvo, te konstantno knjigovodstvo (Belak, 2006:4). Međutim računovodstvene funkcije nisu samo knjigovodstvo i njegovi oblici, nego sljedeće: računovodstvo planiranja, računovodstvo kontrole, te računovodstvo analize i informiranja. Vođenje računovodstvenih sustava ima osnovne obveze, a to su kontrola i utvrđivanje poslovnog uspjeha i rezultata ekonomskih procesa nekog poduzeća. Komponenta računovodstvenog sustava sastoji se od dijela koji pomaže cjelokupnom sustavu prikupiti financijske podatke, prevesti ih u korisne informacije i komunicirati ih s donositeljima odluka.

Svaki dio sustava osmišljen je za postizanje jednog ili dva koraka u ciklusu koji u konačnici kulminira pripremom i izdavanjem financijskih izvještaja. Računovodstveni informacijski sustav je struktura koju poduzeće koristi za prikupljanje, pohranu, upravljanje, obradu, dohvaćanje i izvješćivanje o svojim financijskim podacima kako bi ga mogli koristiti računovođe, konzultanti, poslovni analitičari, menadžeri, glavni financijski direktori, revizori, regulatori i porezne agencije. Posebno obučeni računovođe dubinski rade s računovodstvenim informacijskim sustavom kako bi osigurali najvišu razinu točnosti u financijskim transakcijama i vođenju evidencije poduzeća, a i da bi financijske podatke učinili lako dostupnima onima kojima im je legitimno potreban pristup—i sve to uz očuvanje netaknutih i sigurnih podataka . Računovodstveni informacijski sustav je način praćenja svih računovodstvenih i poslovnih aktivnosti poduzeća. Računovodstveni informacijski sustavi općenito se sastoje od šest primarnih komponenti: ljudi, procedure i upute, podaci, softver, infrastruktura informacijske tehnologije i interne kontrole.

U današnje vrijeme nemoguće je zamisliti poslovanje poduzeća bez uspješnog djelovanja informacijskog sustava, neovisno o tome jesu li to složeni sustavi temeljeni na visokom tehnološkom djelovanju ili je u pitanju jednostavan sustav kod kojeg se pribavljanje, analiza podataka, te distribucija informacija provodi manualno. Budući da postoje različiti interesi, specijalnosti i razine u organizaciji, postoje različite vrste sustava. Niti jedan jedini sustav ne može pružiti sve informacije koje su jednoj organizaciji potrebne.

2.1. Pojmovno i sadržajno poimanje računovodstva

Računovodstvo (engl. accounting) je grana djelatnosti koju čini komplementarni sustav bilješki/evidencija u kojima se na određeni način planira, evidentira, kontrolira i analizira stanje i fluktuacija sredstava i poslovnih procesa. Isto tako može se reći da je to zapravo jedna vrsta vještine zapisivanja, sortiranja i kompresije podataka, iznosa, transakcija i događaja koji su određene financijske prirode, te naravno objašnjenje završnog rezultata poslovanja nekog poduzeća (Volarević, H., Varović, M. 2007:10). AICPA¹ pak smatra da je sama bit računovodstva bilježenje, razvrstavanje i sumiranje transakcija i događanja s novčanim konotacijama u financijskom smislu, naravno uz pojašnjenje pozitivnih ili negativnih rezultata. Računovodstvo je sustav koji pruža informacije poslovnim korisnicima u pogledu korištenja određenih resursa, kao što su, materijal, novac. Korijeni računovodstva potječu još iz davnih dana, te iako se ne može sa sigurnošću potvrditi otkad točno ljudi koriste računovodstvo u svojim glavama, postoje zapisi negdje iz 5000 godina p.n.e., kada su plemena bilježila simbolima određene transakcije (Anthony, Reece, 2004:11). Najraniji dokazi o ovom jeziku potječu iz mezopotamskih civilizacija prije više od 7000 godina. Mezopotamci su vodili najranije zapise o robi kojom se trgovalo i primalo, a te su aktivnosti povezane s ranim vođenjem zapisa starih Egipćana i Babilonaca. Mezopotamci su koristili primitivne računovodstvene metode, vodeći evidenciju koja je detaljno opisivala transakcije koje su uključivale životinje, stoku i usjeve (Anthony i sur., 2004:11). Neki od prvih računovođa bili su zaposleni oko 300. godina prije Krista u Iranu, gdje su otkriveni žetoni i knjigovodstvene

¹ AICPA -American Institute of Certified Public Accountants, Asocijacija međunarodnih certificiranih profesionalnih računovođa nacionalna je profesionalna organizacija certificiranih javnih računovođa u Sjedinjenim Državama, s više od 428 000 članova u 130 zemalja u gospodarstvu i industriji, javnoj praksi, vladi, obrazovanju, pridruženim studentima i međunarodnim suradnicima.

skripte. Otprilike u prvom tisućljeću Feničani su izmislili abecedni sustav knjigovodstva, dok su stari Egipćani navodno imali čak i posebno ovlaštenu osobu koja je kontrolirala knjigovođe. Računovodstvo je sustav namijenjen mjerenju poslovnih aktivnosti, obrada informacija u izvješća i stavljanje na raspolaganje tih informacija donositeljima odluka. Dokumenti koji prenose ove nalaze o učinku organizacije u novčanom smislu, nazivaju se financijska izvješća. Međutim, poslovanje može imati mnogo aspekata koji možda nema financijske prirode. Kao takav, bolji način razumijevanja računovodstva mogao bi se nazvati jezikom financijskih odluka. Što je bolje razumijevanje jezika, bolje je upravljanje financijama. Mnogi aspekti našeg života temelje se na računovodstvu, osobno financijsko planiranje, ulaganja, porez na dohodak, krediti itd. Imamo različite uloge u životu-uloga učenika, glave obitelji, menadžera, investitora itd. Znanje o računovodstvu se dodaje prednost u obavljanju različitih uloga.

Na sadržajni dio računovodstva najviše utječu dva faktora, a to su: veličina subjekta, te vrste djelatnosti koju subjekti provode. Sadržajno se dosta razlikuju računovodstvo industrijskog i trgovačkog mehanizma. Primjerice sadržajno, razlika se primjećuje u računovodstvu poljoprivrede, šumarstva, prometa i sl. S druge pak strane imamo subjekte koji obavljaju samostalnu djelatnost, zatim računovodstvo banaka, financijske institucije koji svi imaju svoj drugačiji računovodstveni sadržaj.

2.1.1. Funkcioniranje računovodstvenog sustava

Računovodstveni sustavi sadrže metodologije i sredstva, a iste koriste određeni faktori kako bi pratili i spoznali pravo stanje imovine, zatim stanje obveza i kapitala, te naravno ono najvažnije, kakav je rezultat odrađenih ekonomskih djelatnosti (Belak, 2006:32). Osnovna podjela računovodstvenog sustava sastoji se od: formaliziranog i neformaliziranog računovodstva.

Kod *formaliziranog računovodstva* svojstveno je da je ono obvezno po zakonu, obuhvaća dijelove financijskog računovodstva s podskupom računovodstva poreza. Oba dijela formaliziranog računovodstva naizmjenice se izmjenjuju i upotpunjuju. Cilj formaliziranog računovodstva su razna osiguranja: kao zakonitost poslovanja, naplata poreza, zakonska prava za pravne i fizičke osobe koje imaju temeljne pretpostavke za ostvarivanjem tih prava (Belak, 2006:33). Isto tako može se dogoditi da se računovodstvo prema standardu financijskog

izvještavanja i računovodstvo prema propisima razlikuju u pogledu iskazivanja rezultata (Belak, 2006:33) Tada se treba financijsko izvještavanje voditi prema (Belak, 2006:33):

- računovodstvu sukladno primjerenom računovodstvenom standardu,
- računovodstvu sukladno primjerenom poreznom propisu

Kod neobveznog ili *neformaliziranog računovodstva* poznato je da ga akteri moderiraju, definiraju i vrše po vlastitom navođenju. Cilj neformalnog računovodstva je osigurati podatke i informacije koje će biti korisne za upravljanje. Najvažnija neformalizirana računovodstva dijele se na računovodstvo troškova i menadžersko računovodstvo, a oni se dalje dijele na razna specijalizirana računovodstva ovisno o potrebi i predmetu djelovanja (Belak, 2006:33).

Da bi računovodstveni sustav funkcionirao odrađuju se tri bitne stavke: prikupljaju se podaci, zatim se isti obrađuju, te se izrađuju izvješća i informacije. Postoji mnogo različitih vrsta računovođa i područja računovodstva, što znači da računovođe obično koriste nekoliko vrsta dokumenata za obavljanje svojih radnih dužnosti. Računovodstveni sustavi pretvaraju ekonomske transakcije u korisne informacije. Proces evidentiranja transakcija u računovodstvenom sustavu naziva se knjigovodstvo. Početak knjigovodstvenog procesa započinje knjigovodstvenim izvornim dokumentima – papirologijom ili knjigovodstvenim ispravama. U većini slučajeva, kada se obavlja poslovna transakcija, izrađuje se dokument koji sadrži pojedinosti o svakoj transakciji. Knjigovodstvene isprave omogućavaju obradu podataka, ali uz pravilnu obradu i unos, te primjenjivanje određenih računovodstvenih načela u financijska izvješća.

2.1.2. Računovodstvena načela i politike

Računovodstvena načela nastala su s ciljem da se računovodstvena pravila i postupci u prikazivanja imovine, njenih izvora, zatim prihoda i rashoda, te financijskog rezultata ujednače na poslovnoj međunarodnoj razini (Belak, 2002:32). Računovodstvena načela opća su pravila i smjernice kojih se poduzeća moraju pridržavati prilikom izvješćivanja o svim računima i financijskim podacima.

Svrha računovodstvenih načela - i slijeđenja - je da se mogu komunicirati ekonomske informacije na jeziku koji je prihvatljiv i razumljiv iz jednog u drugo poslovanje. Poduzeća koja objavljuju svoje financijske podatke javnosti moraju se pridržavati ovih načela u pripremi

svojih izvještaja. Iako trenutno ne postoje univerzalno standardizirana prihvaćena računovodstvena načela, postoje različiti računovodstveni okviri koji postavljaju standardno tijelo. Najčešći okviri računovodstvenih načela koji se koriste su MSFI², UK GAAP³ i US GAAP⁴. Postoje i sličnosti i razlike između ova tri okvira, gdje se GAAP više temelji na pravilima, dok se MSFI više zasniva na načelima.

Računovodstvene politike su postupci koje tvrtka koristi za sastavljanje i prezentaciju financijskih izvještaja: načela, osnove, dogovori, pravila i praksa.

Za razliku od računovodstvenih načela, koja su pravila, računovodstvene politike su standardi za poštivanje tih pravila. Računovodstvene politike mogu se koristiti za legalnu manipulaciju zarade. Računovodstvo kao sastavni dio nekog poduzeća i njegovog informacijskog sustava glavni je osiguravatelj prikupljanja kvantitativnih informacija za odluke i upravljanje poduzećem. Dok politika s druge strane kao grčka riječ polis⁵ ima za značenje jednu vrstu plana, smjera i načina izvršavanja nekih radnji ili svjesnog upravljanja u možebitnim konfliktnim situacijama. Računovodstvene politike uređuju svaku stavku koja nije dostatno odrađena međunarodnim računovodstvenim standardima i zakonima. No, ono što je važno je činjenica da se sastavljanje godišnjih financijskih izvještaja nikako ne smije događati bez računovodstvene politike, jer bi u tom slučaju nedostajala važna spona i podloga za priznavanje stanja imovine, kapitala, obveza, prihoda i rashoda. Zatim, važno je da u poslovnom svijetu donosioci računovodstvene politike vode brigu da što bolje prezentiraju na jedan neutralan i objektivnan način poslovne događaje i transakcije, a uz to osiguraju pravovremeno kvalitetno uređene informacije. Poanta je da same računovodstvene politike ne donose i ne izrađuju sami računovođe, no itekako je važno da ih oni primjenjuju na ispravan način, jer velikim dijelom računovođe svojim radom, iskustvom i pristupom utječu na financijske rezultate.

² MSFI – Međunarodni standardi financijskog izvještavanja, skup su računovodstvenih pravila za financijske izvještaje javnih poduzeća čija je namjera učiniti ih dosljednim, transparentnim i lako usporedivim u cijelom svijetu. <https://www.investopedia.com/terms/i/ifrs.asp>, Pristupano dana: 20.10.2021.g.

³ Izvorni naziv na engleskom jeziku: UK GAAP –

United Kingdom Generally Accepted Accounting Procedures, Općeprihvaćena računovodstvena praksa u Ujedinjenom Kraljevstvu (UK GAAP) tijelo je računovodstvenih standarda koje objavljuje Vijeće za financijsko izvješćivanje Ujedinjenog Kraljevstva, <https://www.icaew.com/technical/financial-reporting/uk-gaap>, Pristupano dana: 20.10.2021.g.

⁴ Izvorni naziv na engleskom jeziku: US GAAP –

United States Generally Accepted Accounting Procedures, Općeprihvaćena računovodstvena načela odnose se na zajednički skup računovodstvenih načela, standarda i procedura koje izdaje Odbor za financijske računovodstvene standarde Javna poduzeća u SAD-u moraju slijediti GAAP kada njihove računovođe sastavljaju svoje financijske izvještaje. <https://www.investopedia.com/terms/g/gaap.asp>, Pristupano dana: 20.10.2021.g.

⁵ Grčka riječ polis, znači grad, država, upravljanje gradom, državom, način vođenja. Polis je i naziv za grad kao vrstu političke zajednice. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=49215>, Pristupano dana: 20.10.2021.g.

2.1.3. Zakon o računovodstvu

Definicija zakona o računovodstvu sustav je koji se koristi za bilježenje, sažimanje, analizu i kategorizaciju financijskih transakcija pojedinca ili poduzeća. Zakon o računovodstvu jedan je od temeljnih zakona kojim se u detalje uređuje financijsko izvještavanje, najčešće za korištenje eksternim korisnicima. S obzirom na različitost ostvarenih prihoda, broju zaposlenika, te o veličini aktive, Zakon o računovodstvu dijeli se na mikro, male, srednje i velike poduzetnike (Volarević H., Varović M, 2013:25).

2.2. Računovodstvene informacije i korisnici istih

Jedan od najvažnijih dijelova informacijskog sustava je upravo računovodstvo koje kroz procese mnogobrojnih informacija i odlučivanja upravo ono doprinosi potrebnom procesu nekog poslovnog postupka ili odluke. Računovodstvene informacije skup su računovodstvenog planiranja, kontrole, računovodstvene analize i knjigovodstva. Kao najvažniji dio računovodstvenog sustava, računovodstvene informacije imaju zadatak kvalitativno i kvalitetno prenijeti podatke, informacije i ostalo svim zainteresiranim internim ili eksternim korisnicima. Mnogobrojne su svrhe u kojima su korisne računovodstvene informacije, budući da se pomoću njih lakše dolazi do krajnjih korisnika, a neke od njih su primjerice podaci o ulagačima, kupcima i dobavljačima, kvalitetni poslovni objekti i subjekti, vjerovnici i sl., (Mamić Sačer, Sever Mališ, Ježovita, Žager, 2017:23-25).

2.3. Mjerila uspješnosti poslovanja poduzeća

Uspješnost poslovanja nekog poduzeća najviše se ogleda u ostvarivanju postavljenih ciljeva. Jedan od najvažnijih i najčešćih ciljeva je zasigurno profit poduzeća, koji se vidi iz izvještaja o dobiti (račun dobiti i gubitka⁶) Kako bi se održala uspješnost nekog poduzeća potrebna je velika motiviranost i predanost stratega ili direktora, neprestano kontroliranje i praćenje

⁶ RDG – račun dobiti i gubitka pokazuje koliko je neko poduzeće imalo prihode, rashode tokom ili prethodnih godina, mjeseca i sl., te zapravo prikazuje koliko je stvarna dobit poduzeća.

proizvodnih aktivnosti, rentabilnog i ekonomičnog poslovanja, mjerila poput likvidnosti, solventnosti, zaduženosti, aktivnosti i sl.

S obzirom na to da mjerila uspješnosti nisu uvijek dostatna da bi se stvorio ugled nekog poduzeća, važno je da u sebi sadrže različite faktore koji bi ih činili prihvatljivijima, primjenjivijima i dali neku dozu intrigantne zanimljivosti. A ono što je najvažnije je dobra reputacija poduzeća koja se gradi godinama tako da poduzeće ostane dosljedno sebi i svojim idealima, ciljevima, da bude beskompromisno autentično kao u nastanku, da prati kriterije tržišta, što mu svakako daje jednu dozu prepoznatljivosti, a i uspješnosti.

Uz to menadžeri su dužni dobivajući stvarno stanje poduzeća i njegovog poslovanja putem pokazatelja uspješnosti poslovanja, pronalaziti rješenja za postojeće probleme ako ih ima imajući u vidu pokazatelje uspješnosti. Najjednostavnije objašnjenje dobiti nekog poduzeća može se objasniti kao ukupni iznos koji pripada poduzeću nakon nadoknade cjelokupnih ulaganja u proizvodnju poduzeća, a ako je isti rezultat negativan, tada se govori o gubitku.

Uspješnost poslovanja poduzeća najčešće se definira kao sposobnost ostvarenja zadanog cilja. S obzirom na to da ciljevi mogu biti različiti, isto tako i sama uspješnost može biti iznenađujuće loša ili dobra za neko poduzeće, sve ovisi koliko visoke ciljeve postavi poduzeće i koliko će se čitav sustav truditi dostići tu razinu ciljeva.

Upravljanje bilo kojim poslovnim procesom ovisi o pravilnom planiranju, organizaciji proizvodnje, delegiranju zadataka i vodstvu, nakon čega slijedi kontrola i mjerenje rezultata, kako bi se ispravila sva odstupanja i kontinuirano poboljšavali procesi. Količina informacija za donošenje odluka mora biti kratka i sažeta da ne dođe do zasićenja od previše informacija. Kriteriji koji se odabiru za postavljanje mjerila uspješnosti poslovanja najčešće su da su informacije specifične, mjerljive, ostvarljive, relevantne i da u nekom prihvatljivom roku ostvaruju ciljeve.

3. FINANCIJSKI IZVJEŠTAJI

Financijski izvještaji sastoje se od svih financijskih informacija koje se mogu koristiti za analizu i razumijevanje uspješnosti poduzeća. Jedan od osnovnih ciljeva financijskog računovodstva je sastavljanje krucijalnih financijskih izvještaja, a sam cilj izvještaja je utvrditi poslovni rezultat poduzeća (Žager i dr., 2017:91). Shodno tome financijski izvještaji služe kao podloga za definiranje poslovnog rezultata poduzeća. Kratko rečeno financijsko izvješće je cjelovito izvješće o kvaliteti, „zdravlju“ poduzeća koje uzima u obzir novčani tok, prihod i bilancu.

Financijski izvještaji su pisani zapisi koji prenose poslovne aktivnosti i financijske rezultate poduzeća. Financijske izvještaje često revidiraju vladine agencije, računovođe, poduzeća itd. Najčešće se koriste kako bi se osigurala točnost, te u svrhu oporezivanja, financiranja ili ulaganja. Financijski izvještaji čine skup pojedinačnih izvještaja koji uključuju: bilancu stanja⁷, račun dobiti i gubitka (izvještaj o dobiti), izvještaj o novčanim tokovima, izvještaj o promjeni kapitala, te bilješke uz financijske izvještaje (Žager i dr., 2017:92). Bilanca stanja daje pregled imovine, obveza i kapitala dioničara u kratkom vremenu. Račun dobiti i gubitka⁸ prvenstveno se usredotočuje na prihode i rashode poduzeća tijekom određenog razdoblja.

Nakon što se od prihoda oduzmu rashodi, u izvještaju se dobiva dobit tvrtke nazvana neto dobit. Izvještaj o novčanom toku (CFS) mjeri koliko dobro poduzeće generira gotovinu za plaćanje svojih dužničkih obveza, zatim za financiranje svojih operativnih troškova, te financiranje ulaganja. Isto tako upotpunjuje bilancu, račun dobiti i gubitka, te je sastavni i obvezni dio financijskog izvješća poduzeća. Izvještaj o promjenama kapitala usklađivanje je početnog i završnog stanja u kapitalu društva tijekom izvještajnog razdoblja. Ne smatraju se bitnim dijelom mjesečnih financijskih izvještaja, pa je tako i najvjerojatnije da se svi financijski izvještaji neće objaviti. Međutim, to je uobičajeni dio godišnjih financijskih izvještaja. Bilješke uz financijske izvještaje daju jedan uvid u detaljno pojašnjenje određenih struktura financijskih izvještaja. Financijsko izvješće pruža osnovu za donošenje odluka, pomaže u izvještavanju i predviđanju budućnosti, te igra veoma značajnu ulogu u samoj organizaciji poduzeća.

⁷ Bilanca prikazuje stanje sredstava i izvor sredstava, naziva se još i izvještajem financijskog položaja poduzeća. Ima vremenski karakter s obzirom da prikazuje stanje na određeni dan, no isto tako upućuje na fluidnost aspekata svih odluka, te transakcija koje nastaju na svakodnevnoj bazi. Važna je i kao podloga za financijske analize (naravno uz izvješće o dobiti), zatim za analize likvidnosti, zaduženosti, aktivnosti i profitabilnost.

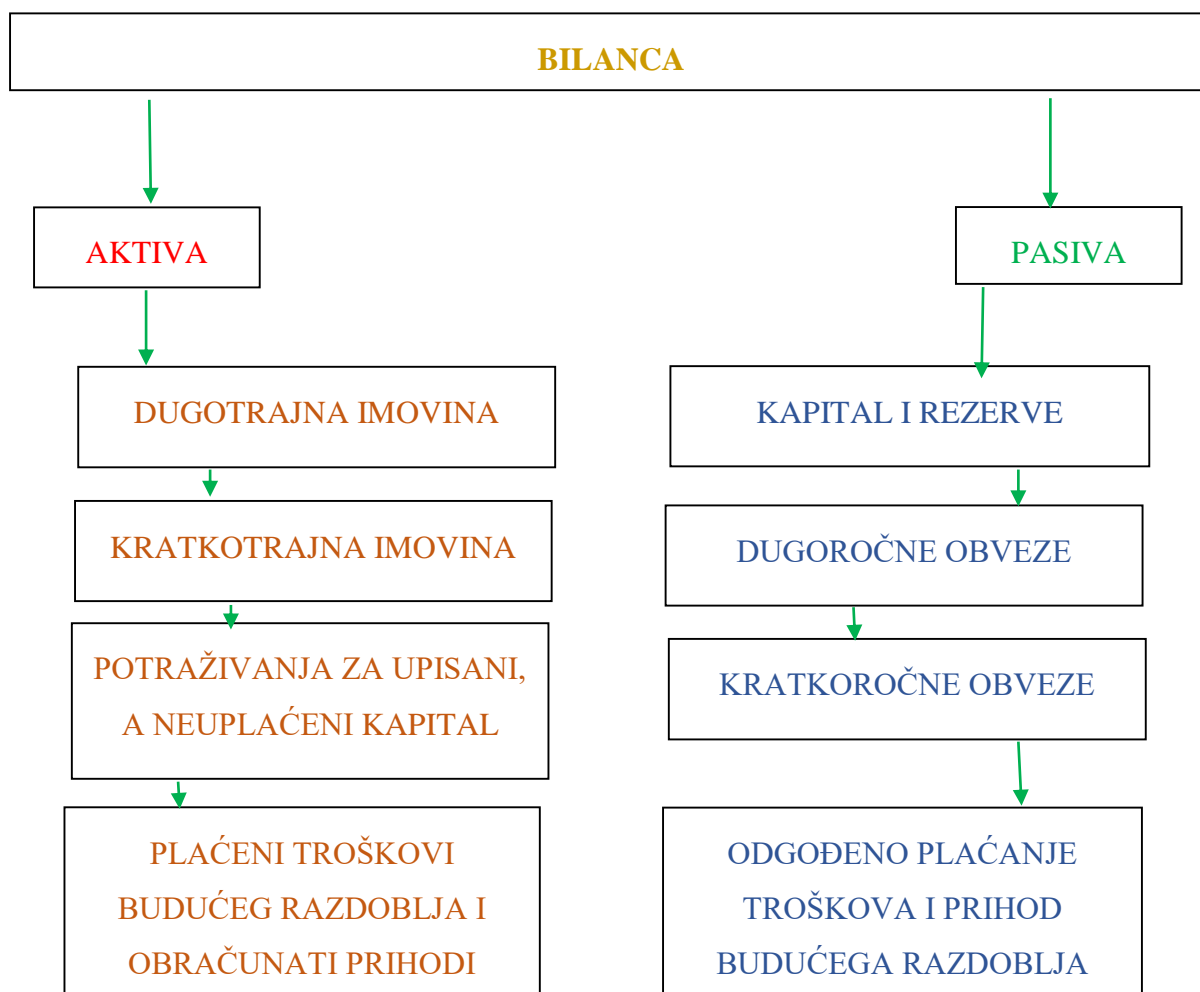
⁸ Jedna od najvažnijih razlika RDG i bilance stanja je što bilanca stanja ukazuje na imovinsko stanje i izvore imovine na određeni dan, dok RDG ukazuje na financijske rezultate koji su ostvareni u nekom određenom periodu.

Tablica 1 prikazuje osnovni model računa dobitka i gubitka. U računovodstvu se negativni brojevi prikazuju u zagradama. Račun dobiti i gubitka ili izvještaj o poslovanju, financijsko je izvješće koje daje sažetak prihoda, rashoda i dobiti/gubitaka poduzeća u određenom vremenskom razdoblju. Izvještaj o računu dobitka i gubitka pokazuje sposobnost tvrtke da generira prodaju, upravlja troškovima i stvara profit. Pripremljen je na temelju računovodstvenih načela koji uključuju priznavanje prihoda, uparivanje i razgraničenje.

Tablica 1. Primjer - temeljni model računa dobitka i gubitka

RAČUN DOBITKA I GUBITKA	
OPIS	SVOTA
PRIHOD	1.000
- RASHOD	(600)
DOBITAK PRIJE OPOREZIVANJA	400
-POREZ NA DOBITAK	(90)
DOBITAK POSLIJE OPOREZIVANJA	310

Izvor: Vlastita izrada prema Belak, V., (2002.), Osnove profesionalnog računovodstva, str. 50

Slika 1. Prikaz strukture bilance

Izvor: Vlastita izrada autora prema Belak, V. (2002), Osnove profesionalnog računovodstva, str. 49.

Slika 1 predstavlja podjelu bilance na glavne elemente: aktivu i pasivu. Aktiva predstavlja imovinu poduzeća, dok pasiva predstavlja izvore financiranja poduzeća, te zajedno moraju biti u ravnoteži. Pojam bilance odnosi se na financijski izvještaj koji izvješćuje o imovini, obvezama i kapitalu tvrtke u određenom trenutku. Bilance osiguravaju osnovu za izračunavanje stopa povrata za ulagače i procjenu strukture kapitala poduzeća. Ukratko, bilanca je financijski izvještaj koji daje pregled onoga što tvrtka posjeduje i duguje, kao i iznosa uloženog od strane dioničara.

3.1. Uloga i korisnici financijskih izvještaja

Financijski izvještaji pružaju informacije o financijskom stanju poduzeća, financijskim rezultatima i promjenama u financijskom položaju poduzeća koje su ključne za donošenje financijskih odluka. Od vlasnika poduzeća do potencijalnih ulagača i svih između njih, baza obožavatelja financijskih izvještaja daleka je i široka. Svi u poslovnom svijetu zainteresirani su za izvješća zbog općeg stanja poduzeća, zatim sami vlasnici žele znati koliko su novca zaradili ili potrošili, možebitni kupci žele znati koliko se reinvestiralo u poduzeće, koliko će trebati ulagati i slično. Evidencija o raznim poslovnim aktivnostima vodi se radi utvrđivanja financijskog položaja i sposobnosti zarade poslovnog koncerna.

Glavne uloge financijskih izvještaja su:

- Pomoć u donošenju odluka: s obzirom da se financijski izvještaji sastoje od mnogobrojnih financijskih podataka uvelike pomažu poduzećima prilikom donošenja važnih odluka. Određenim analizama financijskih izvještaja poduzeća lakše prepoznaju svoje slabosti i svoju snagu.
- Pomoć u izvještavanju: budući da financijski izvještaji uključuju bilancu uspjeha i bilancu stanja koja predstavlja na neki način kronološko povijesne financijske uspjehe poduzeća u nekom razdoblju. Takvi podaci pomažu dioničarima, vjerovnicima, menadžerima i inima za informacije o financijskom stanju poduzeća.
- Pomoć u predviđanju: što se tiče budućih predviđanja poslovanja poduzeća i nekih budućih financijskih poteza ovdje isto tako bitnu ulogu imaju izvješća koja se rade kao pro-form izvješća za okvirnu buduću prognozu prihoda, rashoda, ulaganja i financiranja.
- Koristi se prilikom proširenja/uzimanja kredita: velika poduzeća posuđeni kapital najčešće dobivaju na raspolaganje od vjerovnika ili zajmodavca. Posudba novca poduzeću uvelike ovisi o informacijama navedenim u financijskim izvještajima. stavljaju na raspolaganje
- Ostale uloge: financijske institucije, banke i financijske tvrtke koriste financijske izvještaje kako bi odlučile da li odobriti kredit ili ne poduzeću koje ga traži.
- Najbitniji korisnici financijskih izvještaja su prije svega menadžment poduzeća, investitori i kreditori. No postoje i širi obuhvat korisnika, a to su eksterni i interni korisnici.

Interni ili unutarnji korisnici financijskih izvještaja dijele se na : menadžment poduzeća i zaposlenike. Sama organizacija ili poduzeće „stvorilo“ je mnogobrojne korisnike financijskih izvještaja za koje paralelno objašnjava razloge potrebitosti tih informacija. Ukratko, postoji

mnogo mogućih korisnika financijskih izvještaja, a svi oni imaju različite razloge zbog kojih žele pristup tim podacima. Neki od korisnika su sljedeći:

- Menadžment poduzeća - menadžment upravlja poduzećem te je od izrazite važnosti da razumije profitabilnost, likvidnost i sam tok novčanih fluktuacija na mjesečnoj bazi, a sve kako bi mogao kvalitetno donositi operativne i financijske odluke o poslovanju poduzeća.
- Zaposlenici - postoje poduzeća (mada jako rijetka) koja uključuju zaposlenike u svaki korak poslovanja poduzeća, dokumentaciju, objašnjenje istog, njegovu strukturu, a sve zbog boljeg razumijevanja i mogućnosti što profitabilnijeg poslovanja poduzeća.

Eksterni ili vanjski korisnici financijskih izvješća imaju različite zahtjeve u odnosu na interne korisnike zato što se oni nalaze u okolini poduzeća, a ne u samom poduzeću.

- Natjecatelji ili sudionici poduzeća - Subjekti koji se natječu protiv poduzeća pokušat će pristupiti njegovim financijskim izvještajima kako bi procijenili njegovu financijsko stanje i tako stvorili strategiju neophodnu u kompetitivnom sudjelovanju.
- Kupci – kupci često moraju procijeniti financijsku sposobnost prilikom odabira i izrade novih ugovora, a sve kako bi uvidjeli kakva je financijska pozadina dobavljača koji bi ih trebao opskrbljivati i pružati usluge duže vrijeme.
- Vlada . vlada provjerava financijske izvještaje kada je tvrtka u njihovoj nadležnosti , a sve kako bi utvrdila ispravnost poslovanja i plaćanje poreza.
- Analitičari ulaganja – vanjski analitičari kroz provjeru i revidiranje financijskih izvještaja odlučuju mogu li vrijednosnice poduzeća preporučiti svojim klijentima ili zainteresiranim kupcima.
- Investitori - Ulagači će vjerojatno zahtijevati dostavljanje financijskih izvještaja, budući da su oni vlasnici tvrtke i žele razumjeti uspješnost svog ulaganja.

Slika 2. Prikaz sheme temeljnih financijskih izvještaja

Izvor: Vlastita izrada autora prema Žager, K., Mamić Sačer, I., Sever, S., Žager, L., (2008), Analiza financijskih izvještaja, str 97.

Slika 2 prikazuje podjelu temeljnih financijskih izvještaja koji se sastoje od bilance stanja, računa dobiti i gubitka, izvještaja o novčanom toku, te izvještaja o promjenama kapitala. Financijski izvještaji su pisani zapisi koji prikazuju poslovne aktivnosti i financijski učinak poduzeća. Financijske izvještaje često revidiraju vladine agencije, računovođe, poduzeća itd. kako bi se osigurala točnost, te za porezne, financijske ili investicijske svrhe.

3.2. Vrste financijskih izvještaja

Postoji više vrsta financijskih izvještaja, međutim niže navedenih četiri se najčešće spominju kao glavne vrste, a to su:

- Račun dobiti i gubitka. Ovo izvješće otkriva financijske rezultate organizacije za cijelo izvještajno razdoblje. Počinje prodajom, a zatim oduzima sve troškove nastale tijekom razdoblja kako bi se došlo do neto dobiti ili gubitka. Broj zarade po dionici može se također dodati ako financijske izvještaje izdaje javno poduzeće. Ovo se obično smatra najvažnijim financijskim izvještajem jer opisuje uspješnost.
- Bilanca stanja. Ovo izvješće prikazuje financijski položaj poduzeća na datum izvješća (tako da pokriva određeni vremenski period). Podaci su združeni u opću klasifikaciju imovine, obveza i kapitala. Stavke unutar klasifikacije imovine i obveza prikazane su prema redoslijedu likvidnosti, tako da se najprije navode najlikvidnije stavke. Ovo je ključni dokument, pa je uključen u većinu izdavanja financijskih izvještaja.

○ Izvještaj o novčanim tokovima. Ovo izvješće otkriva priljeve i odljeve novca koje je organizacija doživjela tijekom izvještajnog razdoblja. Ti su novčani tijekovi podijeljeni u tri klasifikacije, a to su poslovne aktivnosti, aktivnosti ulaganja i aktivnosti financiranja. Ovaj dokument se dosta teško sastavlja, pa se češće izdaje samo vanjskim stranama.

○ Izvještaj o promjenama na kapitalu. Ovo izvješće dokumentira sve promjene u kapitalu tijekom izvještajnog razdoblja. Ove promjene uključuju izdavanje ili kupnju dionica, izdane dividende te dobit ili gubitak. Ovaj se dokument obično ne uključuje kada se financijska izvješća izdaju interno, jer informacije u njemu nisu pretjerano korisne menadžerskom timu.

Budući da navedene vrste čine jednu vrstu skupa temeljnog financijskog izvještaja i neovisno o tome što postoji niz dodatnih vrsta, jedna od njih svakako još treba spomenuti, a to su bilješke uz financijske izvještaje. One značajno priopćavaju konstrukciju, vrijednosti i karakteristike ključnih funkcija u temeljnim financijskim izvještajima.

Financijski izvještaji donose podatke o poduzeću, o imovini poduzeća, njegovim obvezama, glavnici, financijskim rezultatima (prihodu i rashodu), prikazivanju promjene glavnice i novčanog tijeka, te paradoksalno ovakvi stvaraju i definiraju osnovnu polazišnu točku za evaluaciju poslovnih procesa poduzeća (Žager i sur., 2017:92.).

3.3. Metode kontrole financijskih izvještaja

Financijski izvještaji prikazuju podatke o stanju financija, prometu ili statusu nekog poduzeća, te svojom reprezentacijom stvaraju određenu reputaciju za svakog mogućeg poslovnog subjekta. Sama kontrola financijskih izvještaja stvara određeni opseg informacija i saznanja o poduzeću, no s obzirom na mogućnosti, mnogobrojnih manipulacija i prikrivanja, nikad subjekti ne dobiju stvaran prikaz poduzeća. Ono što je primarni zadatak financijskih izvještaja je mogućnost davanja relevantnih podataka potencijalnim korisnicima o samom financijskom stanju i poslovnom uspjehu razmatranog poduzeća. Financijske izvještaje sačinjavaju bilanca (izvještaj o financijskom položaju), račun dobiti i gubitka, izvještaj o ostaloj sveobuhvatnoj dobiti, izvještaj o novčanim tokovima, izvještaj o promjenama kapitala, te bilješke uz financijske izvještaje.

Financijske kontrole su postupci, politike i sredstva pomoću kojih organizacija prati i kontrolira smjer, raspodjelu i korištenje svojih financijskih sredstava. Financijske kontrole su srž upravljanja resursima i operativne učinkovitosti u svakoj organizaciji. Financijska kontrola je

kontrola financijskih resursa koji ulaze u organizaciju (tj. prihodi, ulaganja dioničara), koje organizacija drži (tj. obrtni kapital, zadržana dobit), a organizacija istječe (tj. rashodi). Metode kontrole pomažu menadžerima u stjecanju, raspodjeli i procjeni korištenja financijskih sredstava, kao što su: gotovina, računi potraživanja, računi za plaćanje, zalihe i dugoročni dug. Uz to omogućuju menadžerima postizanje prihvatljivih standarda likvidnosti, solventnosti i profitabilnosti. Na temelju prezentiranih financijskih izvještaja, angažiranost kojom se nastoji procijeniti objektivni i realan financijski status poduzeća, definira se kao revizija. Revizija je konstantan proces analiziranja rada nekog poduzeća.

3.3.1. Pojam i vrste revizije

Pojam revizije obično se odnosi na reviziju financijskih izvještaja. Revizija je postupak provjere računa tvrtke, poput financijskih izvješća i drugih financijskih podataka. Postoje mnoge vrste revizije koje bi na računima tvrtke mogle obaviti bilo interne stranke, poput unutarnjih revizora, bilo vanjske strane, poput vanjskih revizora i poreznih službenika. Postoji bezbroj definicija revizije budući da mnoštvo autora i institucija na različite načine definiraju ovaj pojam, no znatnih razlika među njima i nema. Revizija potječe od latinske riječi „revidere“⁹, te podrazumijeva jednu vrstu sistematiziranog procesa revizorskog pregleda različitih poslovnih knjiga, nakon čega slijedi fizička provjera zaliha kako bi se uvjerenilo da svi odjeli slijede dokumentirani sustav evidentiranja transakcija. To se radi kako bi se utvrdila točnost financijskih izvještaja koje je dostavila organizacija. Reviziju mogu obaviti interno zaposlenici ili voditelji određenog odjela, a izvana vanjska tvrtka ili neovisni revizor. Ideja je provjeriti i potvrditi račune od strane neovisnog tijela kako bi se osiguralo da su sve poslovne knjige vođene na pošten način i da se ne vodi lažno predstavljanje ili prijevarena (Tušek, Žager, Barišić, 2014:41-42).

Američka asocijacija računovođa¹⁰ opisuje reviziju kao proces objektivnog ispitivanja i ocjenjivanja financijskih izvještaja organizacije kako bi se osiguralo da financijska evidencija predstavlja pošten i točan prikaz transakcija za koje tvrde da ih predstavljaju, te da se takvi

⁹ Revidere na latinskom znači nešto revidirati, promijeniti, pregledati, ispitati ili izvršiti određeni pregled nečeg. <https://sr.pons.com/glagolske-tabele/latinski/revidere>, Pristupano dana: 21.10.2021.g.

¹⁰ American accounting Association – AAA - Američko računovodstveno udruženje promiče računovodstveno obrazovanje, istraživanje i praksu. Udruga je dobrovoljna skupina osoba zainteresiranih za računovodstveno obrazovanje i istraživanje. <https://www.definitions.net/definition/american+accounting+association>, Pristupano dana: 22.10.2021.g.

usklađeni dokazi dostave potencijalnim korisnicima (Žager i sur., 2017:228). Cilj revizije jest izraziti mišljenje o tome jesu li financijski izvještaji (Bilanca, Račun dobiti i gubitka, Izvještaj o novčanom toku i Izvještaj o promjeni glavnice), u svim bitnim odrednicama, u skladu s utvrđenim financijskim okvirom izvještavanja. Osnovna svrha revizije je verificirati, nepristranim konstatacijama licenciranih revizora, autentičnost financijskih izvještaja kakve je odobrila uprava članova društva poduzeća.

Hrvatski Zakon o reviziji¹¹ specificira reviziju kao princip provjeravanja i ocjenjivanja financijskih izvještaja, te konsolidiranog financijskog izvještaja obveznika revizije, te uz to dokumenata i vještina koje su neizostavne prilikom sastavljanja izvještaja, a prema kojima se pruža kompetentno i neovisno gledište o autentičnosti i nepristranosti financijskog stanja, uspjeha poslovnog procesa i novčanog toka (Žager i sur., 2017:228).

Revizija se najčešće klasificira u tri vrste: revizija financijskih izvještaja, operativna revizija (revizija poslovanja) i revizija usklađenosti (podudarnosti). Svaka od ovih vrsta revizije ima specijalnog revizora, odnosno nezavisnog revizora, unutarnjeg revizora i državnog revizora. Nezavisni revizor uglavnom se bavi revizijama financijskih izvještaja, unutarnji revizor koncentrira se na operativne revizije, a državni revizor će najvjerojatnije utvrditi usklađenost. Međutim, s obzirom na razvoj informacijske tehnologije, različitih procesa postaje sve više i integriraniji, a kao posljedica toga može teoretski doći do rascjepa između ovih kategorija.

Revizijom financijskih izvještaja ispituju se financijski izvještaji kako bi se utvrdilo jesu li istiniti, te pošteno prikazati ili pošteno prezentirati financijske izvještaje u skladu s navedenim kriterijima. Drugim riječima, revizori ispituju jesu li financijski izvještaji bez značajnih pogrešnih prikaza i pripremljeni u skladu s primjenjivim računovodstvenim standardima. Kriteriji mogu biti Međunarodni standardi financijskog izvještavanja (MSFI), općeprihvaćena računovodstvena načela (GAAP) kao u SAD -u, nacionalni zakoni o tvrtkama kao u Sjevernoj Europi ili porezni zakon u Južnoj Americi. Reviziju financijskih izvještaja društva najčešće provode neovisni vanjski revizori.

Operativna revizija ili revizija poslovanja je proces ispitivanja poslovanja i kontrola poslovanja kako bi se poboljšala njegova učinkovitost i djelotvornost, kao i minimizirali rizici koji bi mogli spriječiti poduzeće u postizanju cilja. Glavni cilj operativne revizije obično je dodavanje vrijednosti poduzeću. Ovu vrstu revizije obično provode interni revizori kako bi ispitali

¹¹ Zakon o reviziji – ovim Zakonom propisuje se izvršavanje usluga revizije, propisuju se osobe koje će obavljati revizorske usluge, predstavlja uvjete za obavljanje revizije, Zakon uređuje sustave nadzora i javni nadzor osoba koje su ovlaštene za obavljanje usluga itd. <https://www.zakon.hr/z/417/Zakon-o-reviziji>, Pristupano dana: 22.10.2021.g.

unutarnje kontrole tvrtke. Najčešće se provodi zbog poboljšanja unutarnjih kontrola u sprječavanju ili smanjenju rizika greške ili prijevare koje bi se mogle dogoditi u operacijama. Revizija usklađenosti ili podudarnosti postupak je pregledavanja poslovnih praksi i postupaka kako bi se osiguralo da su u skladu sa zakonima i propisima, kao i internim politikama koje poduzeće ima. Reviziju usklađenosti uobičajeno provode unutarnji revizori u kojima nerijetko rade kao dio unutarnje revizije. U ovoj vrsti revizije revizori obično pregledavaju i ispituju različite zakone i propise, kao i interne politike te ih uspoređuju sa stvarnom praksom kako bi bili sigurni da osoblje poduzeća slijedi zakone, propise i različite politike koje poduzeće ima. Tablica 2 prikazuje da postoje različite vrste revizije, te da svaka od njih proistječe iz kompleksnih gledišta proučavanja.

Tablica 2. Podjela revizije

TEMELJNE VRSTE REVIZIJE	
PREMA TIJELU KOJE PROVODI ISPITIVANJE	INTERNA REVIZIJA
	EKSTERNA REVIZIJA
PREMA OBJEKTU ISPITIVANJA	REVIZIJA POSLOVANJA
	REVIZIJA FINANCIJSKIH IZVJEŠTAJA
PREMA PODRUČJU ISPITIVANJA	KOMERCIJALNA REVIZIJA
	DRŽAVNA REVIZIJA

Izvor: vlastita izrada autora prema Tušek, B., Žager, L., Barišić, I. (2014) Interna revizija str.45.

3.3.2. Interna i eksterna revizija

Jedna od najvažnijih i najčešćih podjela revizije poznate svima je dioba na internu (unutarnju) i eksternu (vanjsku) reviziju. Unutarnja revizija po svojoj prirodi nije obvezna, ali se može provesti radi pregleda operativnih aktivnosti organizacije. U ovoj vrsti revizije, radno područje određuje uprava subjekta.

S druge strane, vanjska revizija obavezna je za svaku zasebnu pravnu osobu, gdje se u organizaciju dovodi treća strana koja će izvršiti postupak revizije i dati svoje mišljenje o financijskim izvještajima tvrtke. Ovdje je radni opseg određen odgovarajućim statutom.

Proces revizije dviju vrsta revizije je gotovo isti i zato se ljudi zbunjuju između ove dvije. Međutim, postoji tanka linija razlike između unutarnje revizije i vanjske revizije.

Interna i eksterna revizija uzajamno se ne eliminiraju, već dapače veoma su kompatibilne i uzajamno se upotpunjavaju (Tušek i sur., 2014:43).

Pod *unutarnjom revizijom* podrazumijeva se nepristrana i sustavna funkcija ocjenjivanja, koja se obavlja unutar poslovne organizacije, sa svrhom pregleda svakodnevnih aktivnosti poduzeća i davanjem potrebnih prijedloga za poboljšanje.

Unutarnja revizija obavlja širok spektar aktivnosti kao što su:

- Vrednovanje računovodstvenog i sustava interne kontrole.
- Ispitivanje rutinskih operativnih aktivnosti.
- Fizička provjera zaliha u redovitim intervalima.
- Analiza financijskih i nefinancijskih podataka organizacije.
- Otkrivanje prijevara i pogrešaka.

Glavni cilj unutarnje revizije je povećati vrijednost rada organizacije i pratiti unutarnju kontrolu, unutarnju provjeru i sustav upravljanja rizikom subjekta. Unutarnju reviziju provode unutarnji revizori koji su zaposlenici organizacije. To je zasebni odjel, unutar organizacije u kojem se kontinuirana revizija provodi tijekom cijele godine.

Vanjska revizija je povremena, sustavna i neovisna provjera financijskih izvještaja društva koju provodi treća strana u posebne svrhe, kako to zahtijeva statut.

Glavni cilj vanjske revizije je javno izraziti mišljenje o:

- Istinitost i poštenost financijskih izvještaja tvrtke
- Računovodstvena evidencija je potpuna u svakom pogledu i pripremljena u skladu s politikama koje propisuje GAAP (opće prihvaćena računovodstvena načela) ili ne.
- Sve značajne činjenice objavljene su u godišnjim računima.

Za provođenje vanjske revizije, revizora imenuju članovi društva. On bi trebao biti neovisan, tj. ne smije biti povezan s organizacijom na bilo koji način kako bi mogao raditi na nepristran način bez ikakvog utjecaja. Revizor ima pravo pristupa poslovnim knjigama radi dobivanja potrebnih informacija i davanja mišljenja članovima putem revizorskog izvješća. Izvješće može biti ili nepromijenjeno ili izmijenjeno. Ako je izvješće izmijenjeno, revizor mora navesti razloge za isto.

Vanjski revizor može koristiti rad unutarnjeg revizora ako smatra da je to potrebno, ali to ne umanjuje odgovornost vanjskog revizora. Unutarnja revizija djeluje kao provjera aktivnosti poduzeća i pomaže savjetujući o raznim pitanjima radi postizanja operativne učinkovitosti. S druge strane, vanjska revizija potpuno je neovisna u kojoj se u organizaciju dovodi treća strana radi provođenja postupka. Treća strana provjerava točnost i valjanost godišnjih računa organizacije (Tušek i sur., 2014:51-55).

3.3.3. Osnovna načela upravljanja revizijom u poduzećima

Pod provođenjem načela revizije u poduzećima podrazumijeva se korištenje određenih temeljnih načela ili pravila koja su stvarana znanstvenim uspjesima i neprekidnim teoretskim spoznajama. Modifikacijom metodoloških ostvarenja došlo je i do izmjene samih načela revizije. Pojam načela definira temeljno načelo ponašanja, laički rečeno neku osnovnu polaznu točku ili ideju. Revizijska načela propisuje državni institut ili internacionalna organizacija. U praksi postoji nekolicina načela revizije koje su u konstantnoj uporabi, neka od njih su i sljedeća:

- Načelo stručnosti i kompetentnosti – revizorski posao iziskuje veoma visoko stručno obrazovanje i potrebitost za predznanjem. Obavezno je iskustvo, kvalitetna obuka u postupcima revizije, kvalificiranost i kompetentnost kao preduvjet za obavljanje poslova revizije i kao profesionalac, mora biti u toku s najnovijim promjenama, najavama, pravilima, uz to svakako se kontinuirano usavršavati itd (Tušek i sur., 2014:64). Ako je potrebno, može proći obuku i radionice kako bi bio u tijeku s najnovijim revizijskim i računovodstvenim postupcima. A nakon određenog vremena, sa skupljenim iskustvom može polagati stručni ispit za certificirano zvanje „ovlašteni revizor“¹².
- Načelo profesionalne etike – Etički principi podupiru sve profesionalne kodekse ponašanja. Etički principi mogu se razlikovati ovisno o profesiji; na primjer, profesionalna etika koja se odnosi na liječnike razlikovat će se od one koja se odnosi na odvjetnike ili agente za nekretnine. Međutim, postoje neki univerzalni etički principi koji se primjenjuju na sve profesije, uključujući: poštenje, pouzdanost, odanost, poštivanje drugih, poštivanje zakona, izbjegavanje uzrokovati štetu drugima i činiti samo dobro, te odgovornost. Navedeni principi

¹² Ovlašteni revizor Ovlašteni unutarnji revizor provodi interne revizije. Obično radi u odjelu revizije vladinih agencija, financijskih institucija ili korporacija. Oni pregledavaju financijsku evidenciju kako bi potražili nedostatke u internim kontrolama. <https://psc.hr/revizori/>, Pristupano dana:22.10.2021.g.

određeni su tzv. pravilima ili Kodeksom profesionalne etike revizora¹³, koja su propisana za sve korisnike u revizorskom poslovanju. Ukoliko se revizori ne pridržavaju uputa Kodeksa, odgovaraju određenim kriterijima disciplinske mjere poduzeća.

- Načelo neovisnosti – Neovisnost pruža izbor mogućnosti individualnosti komuniciranja i predstavljanja stvarnog stanja poduzeća. Revizor mora biti pošten tijekom revizije, ne može favorizirati određeno poduzeće ili organizaciju. On mora ostati objektivan tijekom cijelog procesa, njegov integritet ne smije dopustiti nikakvu zlouporabu položaja. Dakle, revizor ne može imati nikakav interes u organizaciji koju kontrolira, što mu omogućuje da u svakom trenutku bude neovisan i nepristran. Ovo načelo najvažnije je zato što slobodnom voljom i otvorenošću omogućava objektivnost revizora i/ili revizije u procesu donošenja objašnjenja zapažanja i završne povratne informacije o samom stanju poduzeća. Revizori su potpuno samostalni i neovisni u procesu obavljanja ovog posla u nekom poduzeću, što im apsolutno daje značajan doprinos u korporativnom uspjehu. Ono što je izrazito važno i bitno u samom postupku revizije i načela neovisnosti je da se revizorima mora omogućiti dostupnost potrebne dokumentacije, što često zna biti jedan od problema u poduzećima kada zaposlenici ne znaju i ne žele biti nepristrani.

- Načelo prikupljanja dokaza - Revizor mora prikupiti dovoljno dokaza koji potkrepljuju njegovo konačno mišljenje. Prikupljanje takvih dokaza vrši se postupcima usklađenosti i materijalnim postupcima. Postoje dva izvora ovih dokaza - unutarnji i vanjski. Također, vanjski izvori dokaza uvijek su pouzdaniji. Prikupljanje revizijskih dokaza kao dio revizije uključuje mješavinu tehnika koje se međusobno koriste: vizualno promatranje, pregled evidencije i razgovori sa zaposlenicima. Revizijski dokazi su sve znanje koje je revizor upotrijebio pri donošenju zaključaka na kojima se temelji revizijsko mišljenje i uključuje znanje sadržano u računovodstvenim evidencijama na temelju financijskih izvještaja i drugih informacija. Od revizora se ne očekuje da pogledaju sve postojeće informacije, oni koriste različite metode prikupljanja revizijskih dokaza.

- Načelo korektnog izvješćivanja – Nakon što revizor prikupi sve dokaze, mora formirati svoje mišljenje na temelju sljedećih kriterija: u svakom trenutku primjenjivati relevantne računovodstvene standarde, financijski izvještaji moraju biti u skladu sa svim propisima i zakonskim zahtjevima, te svi materijalni podaci moraju biti dostupni na uvid revizoru.

¹³ Kodeks profesionalne etike revizora - Kodeks se sastoji od načela i pravila kojima ovlaštene državni revizori, kandidati za zvanje državnog revizora i svi pojedinci uključeni u rad Državnog ureda za reviziju izražavaju svoja stajališta o odgovornostima prema općoj javnosti, revidiranim subjektima i drugim članovima struke. <https://www.revizija.hr/ethics/ethics-in-the-state-audit-office/code-of-professional-ethics-for-state-auditors/1406>, Pristupano dana: 22.10.2021.g.

Razlikujemo različita mišljenja i to: pozitivno ili bespogovorno mišljenje/stajalište, stajalište uzeto s nekom dozom opreza ili alternacije, zatim negativno ili demotivirajuće mišljenje, te dakako rezerviranost od bilo kakvog mišljenja (Popović, Vitezić, 2009:25-26). Neka osnovna pravila i načela revizora prilikom procesa revizijskog zadatka u nekom poduzeću ne moraju biti standardna, jer se mogu mijenjati shodno zahtjevima iskustva i teorije proučavanja revizije kako bi se unaprijedio koncept provedbe kontrole poput revizije.

- Načelo odgovornosti - Revizor je odgovoran za planiranje i provođenje revizije kako bi se steklo razumno uvjerenje o tome jesu li financijski izvještaji izneseni bez značajnih pogrešnih prikaza, jesu li uzrokovani pogreškom ili prijevarom. Zbog prirode revizijskih dokaza i karakteristika prijave, revizor može smisleno dobiti samo djelomično, ali ne i apsolutno saznanje o ispravnosti financijskih izvještaja, dok on sam ne prouči isto i dođe do kvalitetne informacije. Revizor nema odgovornost planirati i obaviti reviziju kako bi pribavio mišljenje da su možebitna pogrešna prikazivanja financijskih izvještaja uzrokovana greškama ili prijevarom, no ima odgovornost da prijavi utvrđene konkretne propuste u poslovanju nekog poduzeća. Kada se gleda na načelo odgovornosti s položaja interne i eksterne revizije tu postoje razlike s obzirom na to da interna revizija djeluje kao proširena funkcija menadžmenta poduzeća, te otkrivanje pogrešaka automatski utječu na sam rad poduzeća. Dok s druge strane eksterna revizija djeluje kao objektivna i neovisna služba koja svojim djelovanjem garantira za svoju stručnost, stajalište i konačan izvještaj poslovanja poduzeća.

- Načelo zakonitosti – u reviziji, kada se gleda na načelo zakonitosti ispituje se usklađenost realnog stanja s trenutnim pravnim normama (Popović i sur., 2009:28). Pod osnovnim pravnim normama podrazumijeva se na sve norme koje je propisalo nadležno državno tijelo sa zakonskim značajem. Uz pravne norme ubrajaju se i propisi koji nisu strogo zakonski, no proistječu iz kvalitetnog i uravnoteženog poslovanja. Ono što je važno je činjenica da se revizori pridržavaju određenih zakonskih normi prilikom obavljanja poslova revizije. Poštivanjem navedenog načela zakonitosti, revizor testira kompatibilnost trenutnog poslovanja i financijskih izvještaja s postojećim zakonskim normama. Zakonske norme podrazumijevaju apsolutno sve propise koji su uspostavljeni od strane ovlaštenog nacionalnog tijela.

4. RAČUNOVODSTVENE MANIPULACIJE

Računovodstvene manipulacije vrsta su računovodstvene prijevare koja ostaje stalni problem u korporativnim područjima čitave zemlje i svijeta. Manipulacija se najčešće odnosi na metodu korištenja kreativnih računovodstvenih trikova kako bi financijski izvještaji poduzeća odražavali kako poduzeće želi izgledati, a ne kakvo je zapravo pravo stanje. Računovodstvene manipulacije tj. prijevare događaju se najčešće u kreiranju financijskih izvještaja. Manipulacija se uvijek sastoji ili od napuhavanja prihoda ili deflacije troškova ili obveza. Računovodstvenim standardima i najboljom praksom upravljaju Opće prihvaćena računovodstvena načela (GAAP) i Međunarodni standardi financijskog izvještavanja (MSFI). Iako u današnje vrijeme postoje mnogobrojne unutarnje kontrole i vanjske revizorske tvrtke koje obavljaju kontrole za poduzeća, te se poduzimaju koraci za što bolje otklanjanje ovakvih vrsta korporativnih prijevara, nažalost i dalje postoje te neke „rupe“ u računovodstvenim standardima koje očito pružaju mogućnosti za manipulaciju i skrivanje pravog stanja poslovanja i rezultata nekog poduzeća. Gotovo pa sva poduzeća uistinu manevriraju brojkama u svojim financijskim izvještajima do neke određene mjere kako bi dostigle svoje neke ciljeve i pokazala svoju velikodušnost prema zaposlenicima krajem godine. No, ono što se krije iza toga su čimbenici pohlepe, nemoralna, očaja, indiferentnosti i nelogičnih poteza koji stvore ozbiljan problem poduzeću, te tako samoinicijativno ruše integritet i povjerenje ulagača u poduzeće. I to ne samo povjerenje ulagača, već dolazi do velike bojaznosti netrpeljivosti i kalkulacija među zaposlenicima koji počnu primjećivati taj „pad“ poduzeća. Odgovornost leži na vodstvu poduzeća, poput Upravnog odbora koji svakako treba uvesti interne reviziju u poduzeće kako bi se spriječilo, otkrilo i istražilo prevarantsko financijsko kalkuliranje. Laički rečeno potrebno je prevenirati, jer manipulacija brojkama zasigurno nije na „malom zaposleniku“, taj isti zaposlenik dobio je naređenje nekog iz višeg menadžmenta, što svakako treba vanjsku kontrolu iz razloga što poduzeće šteti svom ugledu i budućnosti svojim zaposlenicima.

Što se tiče općeg pojma računovodstvenih manipulacija u različitim zemljama koriste se raznovrsni pojmovi za navedeno, kao što su : kreativno računovodstvo, smanjenje prihoda, smanjenje zarade, financijski inženjering, računovodstvena kozmetika ili aranžiranje izloga.

4.1. Ciljevi i/ili motivi manipulacija

Postoje brojni motivi zašto uprava poduzeća manipulira financijskim izvještajima. No, među najosnovnijim, tj. najčešćim razlozima mogu se smatrati sljedeća: stjecanje osobne koristi; natjecanje; privlačenje ulagača; povećanje ili održavanje razine kapitala; kupnja vremena za nepodmirivanje dugova; pobijediti prognoze analitičara o budućem poslovanju tvrtke.¹⁴ Rukovodstvo poduzeća povećava si naknadu boljim financijskim rezultatima poduzeća (mada bili i lažni), jer ukoliko je financijsko stanje poduzeća prikazano prema „van“, kao „pozitivno i ružičasto“, tada je poduzeće ispunilo neka svoja određena očekivanja i time rukovodstvo povećava sebi osobnu naknadu. Ona druga stavka koja je važna i zbog koje bi kontrolni ili vanjski, neformalni revizori trebali obratiti pozornost na poduzeća koja su u pretjeranom rastu, je lakoća takvog načina manipulacije gdje se s jednom pomnošću i ležernošću izrađuje slika poduzeća kakvom ju želi prikazati samo rukovodstvo. Treća stavka koja je važna je činjenica da u pojedinim poduzećima postoje investitori koji ulažu dosta novaca u poduzeće, te otkrivanje financijskih manipulacija moglo bi dovesti do sukoba, što u pogledu razočaranih investitora od kojih se krije zarada ili pad poslovanja ili do mogućnosti iskušenja revizorskih tvrtki koje bi u dosluhu s poduzećem zajednički manipulirale financijskim stanjem.

Glavni cilj računovodstvenih manipulacija mogao bi se objasniti kao:

- Osjećaj intenzivnog pritiska da rukovodstvo pokaže pozitivnu sliku o sebi - Često nije slučaj da je rukovodstvo toliko pohlepno ili čak loših misli da bi namjerno zavaralo javnost, no ogroman pritisak pod kojim se često nađu zbog unosnih svota novaca koji im se plaća, te se zbog toga od njih očekuje što veći rast i profitabilnost poduzeća i to usred sve konkurentnijeg poslovnog okruženja dovodi ih u napast da podlegnu nekim, možda lošijim rješenjima.
- Proširivanje predviđanja ulagača

Rukovodstvo ili izvršni direktor može se naći u bezbroj situacija koje bi ga mogle dovesti u iskušenje manipulacija financijskim sredstvima svog poduzeća. S jedne strane to može biti sasvim bezazlena „nevina laž“ kojom će izvršni direktor investitorima prikazati prosječnu financijsku godinu, kako ne bi investitori razvili nerealna i visoka očekivanja od sljedeće godine. Stoga najčešći primjer je da prema odlukama financijskog direktora računovodstvo promijeni datume nekih većih poslovnih, uspješnih prodaja, kako bi se prihod prikazao u

¹⁴ <https://hrcak.srce.hr/ekonomskivjesnik>, Pristupano dana : 23.10.2021.g.

sljedećoj fiskalnoj godini, a ne u tekućoj, što je za investitore veoma obećavajuće, pogotovo zato što će nova tekuća godina započeti dobrom prodajom ili poslovnim uzletom.

- Realiziranje upravnih bonusa

Vrlo česta motivacija za manipuliranje financijskim izvještajima je postizanje ciljeva prodaje/prihoda koji pokreću veliki bonus za menadžment na višoj razini. Struktura takvih poticajnih bonusa često je kritizirana kao zapravo poticaj izvršnoj vlasti da "vara". Velika poduzeća trebala bi se stoga usmjeriti na nefinancijske metodologije, primjerice plaćanje bonusa ako prodaja ili usluga poraste za određeni postotak.

4.2. Vrste računovodstvenih manipulacija

Kada se govori o vrstama manipulacija, računovodstvene sfere imaju mnogobrojne mogućnosti za „provlačenje“ prihoda, rashoda, financijskih bonusa kroz minimalne, revizorima nevidljive stavke, a za javnost su takve manipulacije neobjašnjive i nedodirljive. No, ono što podrazumijeva takav scenarij je činjenica da su to nerealna i neistinita financijska izvještavanja, pogrešna i lažna objavljivanja, ukratko računovodstvene manipulacije. Kamo će poduzeće dovesti ovakav scenarij, najčešće su to kratki trenuci, no postoje poduzeća koja godinama „vuku“ takve lažne scenarije, no još nitko nije uspio od rukovodstva ostati na sitnim i konstruktivnim lažnim koracima, već hlapljivo posegnu za „dno čaše“, te time unište svaku mogućnost da se izvuku iz kruga pronevjera u koje su se zapetljali. Neke od najpoznatijih i najvažnijih računovodstvenih manipulacija detaljnije će se objasniti, a to su:

- kreativno računovodstvo, manipulativno računovodstvo, računovodstvo „velike kupke“, kozmetičke računovodstvene manipulacije.

4.2.1. Kreativno računovodstvo

Kreativno računovodstvo je metoda koja se koristi za lažno stvaranje ili tumačenje računovodstvenih politika s ciljem zlouporabe računovodstvenih tehnika i standarda, koje postavljaju računovodstvena tijela. Svrha obavljanja ove vrste prakse je ostvarivanje profita neizvještavanjem o točnim brojkama. To je iskorištavanje rupa u računovodstvenom sustavu kao i revizijskom sustavu nakon završetka obračuna. Na najjednostavniji način rečeno,

kreativno računovodstvo su vještine i metode koje se primjenjuju u namjenu namještanja financijskih izvještaja. Kreativno računovodstvo ima širok spektar definicija kojima se koristi u današnjem poslovnom svijetu. Neke od definicija koje će se spomenuti su sljedeće (Belak, 2011:142):

- dosjetljiva primjena knjigovodstvenih brojeva
- primjena i zloupotrebljavanje računovodstvenih metoda i pravila za prikaz financijskih rezultata koji se namjerno prikazuju kao neistiniti
- „neki ili većina koraka koji se koriste kao pijuni u igri koja se naziva „financijski brojevi“, te na neki način veoma agresivno i nasilno primjenjivanje računovodstvenih metoda i standarda za prikaz lažnih financijskih izvještaja

Ono što je na početku bila zamisao, a to je da kreativno računovodstvo omogući jedan stvaran prikaz financijskog poslovanja, stanja i pozitivne pokazatelje tekućih vrijednosti imovina, obveza i kapitala poduzeća u odnosu na istu vrijednost u nekim prošlim godinama (Belak, 2011:141). Ono što se dogodilo je da se praksa pretvorila u lažiranje i manipulaciju, te se udaljila od postupaka i početnih teorijskih zamisli kreativnog računovodstva.

Kreativci u računovodstvu stalno će pronaći načine kako bi prilagodili financijske brojke u prednost poduzeća. Cilj kreativnih računovođa je napraviti iskrivljavanjem istine, prividno snažan i stabilan izgled poduzeća koje je uspješno i profitabilno. Ako se u računovodstvu pronađe siva zona, ona se može iskoristiti, čak i ako rezultira zavaravanjem ulagača.

Pojam kreativnog računovodstva naveliko se upotrebljava za analiziranje usvojenih računovodstvenih tehnika kojima se dozvoljava korporacijama izvještavanje o financijskom rezultatu, no na način da se ne ide u detalje korporacijskih poslovnih djelatnosti. Dosta često se kao sinonim kreativnog računovodstva koristi izraz obmanjujuće računovodstvo.

4.2.2. Manipulativno računovodstvo

Manipulativno i kreativno računovodstvo veoma su usko vezani, ponekad ih čak ljudi mijenjaju kao sinonime. Manipulativno računovodstvo teško je smisljeno definirati baš kao i kreativno, stoga postoji nekoliko definicija koje ju opisuju. Sama riječ ili pojam manipulacija je logika korištenja neizravnih taktika za kontrolu ponašanja, emocija i odnosa. Manipulacija se često karakterizira kao oblik utjecaja koji nije niti prisila niti racionalno uvjeravanje, no

podrazumijeva postupak provjere ili manipulacije lukavim, nepravednim i perfidnim metodama, pogotovo u vlastitu ili nečiju korist.

Računovodstvena manipulacija definira namjerno pogrešno prikazivanje financijskih podataka kako bi se što poticajnije prikazale financijske performanse poduzeća. Menadžeri neprofitnih organizacija često imaju poticaj da manipuliraju svojim prijavljenim omjerima potrošnje, jer ih donatori koriste pri odlučivanju o doprinosima. Manipuliranje računima predstavlja diskrecijsko pravo uprave za donošenje računovodstvenih odluka osmišljavajući transakcije tako da utječu na mogućnosti prijenosa financijskih sredstava između tvrtke i društva (politički troškovi), davatelja sredstava (troškovi kapitala) ili menadžera (planovi naknade).

4.2.2.1. Manipuliranje zaradom poduzeća

S obzirom na to da računovodstvena načela uvjetuju od menadžmenta poduzeća da donose kvalitetne i kvantitativne argumentacije, menadžeri imaju popriličnu samostalnost prilikom izrade financijskih izvještaja. Oni također imaju različite motivacije za objavljivanje zarade koje zapravo ne odražavaju stvarnu ekonomsku učinkovitost tvrtke (npr. povećati naknadu menadžerima, utjecati na ugovorne odnose s različitim dionicima, ispuniti ciljeve zarada). Ekstremni primjeri ugostiteljskih menadžera koji krivo predstavljaju zaradu privukli su veliku pozornost posljednjih desetljeća (npr. Cendant Corporation, Boston Chicken, Krispy Kreme), u nekim slučajevima dovodeći do gubitka tržišne vrijednosti koji se proteže do milijardi američkih dolara. Menadžeri mogu vrlo lako doći u iskušenje da manipuliraju zaradom (npr. zbog nekonvencionalnog povećanja učinka¹⁵) kako bi ograničili pritisak koji dolazi od dužnika. Jasno je da taj odnos ostaje otvoreno pitanje, a za odgovor na njega ne treba zanemariti kontekstualne čimbenike kao što je snaga pravne zaštite ulagača. U zemljama s jakom zaštitom ulagača, rizik od sudskih sporova je veći što može spriječiti menadžere da krivo izvještavaju o zaradi. Nasuprot tome, kada je zaštita ulagača slabija, manje je rizično za menadžere da iskrive financijske podatke u privatnu korist.

¹⁵ Učinci –sa stajališta poduzeća kao cjeline, učinci prikazuju aktivnost ispunjenja planova poduzeća koji kao produkt imaju određeni broj prodanih proizvoda na tržištu. Odnos prihoda i učinka je isto kao i odnos troškova i rashoda. Učinci su usko povezani uz interne obračune, dok su prihodi povezaju uz obračune rezultata u eksternim obračunima. https://www.veleri.hr/files/datotekep/nastavni_materijali/k_informatika; Osnove računovodstva, Vinković Kravaica, Anastazija, Pristupano dana: 24.10.2021.g.

4.2.2.2. Privremene i trajne računovodstvene manipulacije

Privremene računovodstvene manipulacije odvijaju se u trenutku kada određeni korporativni subjekt prenosi prihode ili rashode iz jednog razdoblja u drugo razdoblje, a sve određenim kriterijima da se neki dugoročniji rezultati ne bi mijenjali. No, teorija nije u potpunosti točna da to i nije neki veliki problem kada se takvim manipulacijama rješavaju problemi poduzeća, neovisno o tome što se kratkoročno ništa neće dogoditi. Prijenos prihoda ili rashoda iz godine u godinu može zbuniti možebitne suradnike koji su zainteresirani za ulaganje u poduzeće (Belak, 2017:4).

Računovodstvene manipulacije koje se nazivaju trajnima, produkt su raznih netočnih knjiženja i isplata zasnovane pomoću falsificiranih podataka ili gotovo bez postojećih pratećih dokumenata (Belak, 2017:4). Kada se gleda u budućnost, nažalost takve trajne manipulacije najčešće iz temelja i dugotrajno određuju ekonomsko, kvalitativno i buduće poslovanje nekog poduzeća, a uz to narušavaju prepoznatljivost, tj. tržišnu poziciju poduzeća. Premda su za financijske izvještaje privremena i trajna računovodstvena manipulacija veoma neželjena karakteristika, poželjno je naglasiti kako trajne računovodstvene manipulacije stvaraju mnogo izraženije negativne implikacije od privremenih, te prouzrokuju izraženije korupcijske afere.

4.2.3. Računovodstvo „velike kupke“

Računovodstvo „velike kupke ili pranja“, je vrsta računovodstvene manipulacije kada poduzeće izvrši veliki jednokratni otpis stavki imovine, tako da se otpisuju stavke dugotrajne i kratkotrajne imovine u maksimalnim dozvoljenim razinama ili čak iznad tih razina u svrhu povećanja tekućih rashoda. Ovaj otpis strukturiran je kao rezerva, tako da se ubuduće naplaćeni troškovi mogu kompenzirati s pričuvom. Namjera korištenja „velike kupke“ je postići veliki pozitivan preokret u zaradi u tekućem razdoblju, tako da će buduća razdoblja izgledati mnogo unosnije i stabilnije. Ovaj pristup može biti dobar, ali ima tržišnu prepoznatljivost kao alat za manipuliranje visine prijavljene zarade poduzeća. Investitor bi trebao biti posebno sumnjičav kada poduzeće ima u povijesti rada dosta „višekratnih kupanja“, a nakon čega slijedi neobično velika zarada u narednim razdobljima. Veliko kupanje najčešće se uzima kada organizacija već izvještava o lošim rezultatima u godini dana, prema teoriji da čak i veći gubitak neće previše smetati ulagačima.

Veliko kupanje ili čišćenje može se napraviti kada upravljački tim želi otpisati imovinu koja ima preuveličane ili lažne vrijednosti. Na primjer, menadžeri su mogli kreirati lažnu prodaju, koja podrazumijeva da se adekvatna potraživanja, među ostalim, navedu u knjigama. Za otpis ovih potraživanja može se koristiti „velika kupka“.

Još jedan od primjera kada se koristi navedena manipulacija je kada uprava poduzeća želi zaraditi bonuse u nekom budućem razdoblju. Poduzeća takve manipulacije rade na način da „veliko čišćenje“ odrade u godini gubitka, kada su svjesni da ionako neće zaraditi bonuse, što automatski poboljšava izgled za zaradu bonusa u kasnijim razdobljima, godinama, kada je dobit vjerojatnija kao mogućnost. Ovakvim pristupom poduzeće osigurava mogućnost rotirajućih zarada iz godine u godinu, s obzirom da se takva „velika čišćenja“ najčešće rade svakih nekoliko godina kako bi se zaradili bonusi u drugim godinama (Belak, 2017:616). Takav način manipulacije češće koriste javna poduzeća za prezentaciju i promoviranje ulagačima jedno od najpovoljnijih informacija o zaradi.

4.2.4. Kozmetičke računovodstvene manipulacije

Kozmetičko računovodstvo ili make –up računovodstvo, namjerno je lažno predstavljanje ili izmjena računovodstvenih evidencija, računovodstvena prijevara koju je poduzelo poduzeće koristeći lažne podatke o prodaji i prihodu u knjigama poduzeća kako bi napuhalo vrijednost tvrtke imovine ili dobiti. Make -up računovodstvo zapravo podrazumijeva da poduzeće skriva ozbiljne financijske probleme i dovodi u zabludu ulagače i dioničare.

Računovodstvo kozmetike je proces u kojem računovođe koriste svoje znanje o računovodstvenim pravilima za manipuliranje brojkama iskazanim na računima poduzeća.

Kozmetičko računovodstvo moglo bi biti blagoslov ili prokletstvo. Ovakav način djelovanja poduzeća samoj upravi može biti blagoslov u trenutku kada se pridonosi poboljšanju postojećeg računovodstvenog sustava, no ono postaje prokletstvo kada se takva vrsta manipulacija počinje neetički koristiti za iskorištavanje manipulativnog lažiranja korisnika financijskih izvještaja.

Ispitivanje međunarodne scene u posljednjih nekoliko godina otkrilo je razne slučajeve korporativnog neuspjeha, olakšano lažnim manipuliranjem računima od strane menadžera i s implikacijama računovođa u nekima od njih. Koliko god da su revizorske tvrtke, unutarnje i vanjske kontrole upoznate i svjesne problema koji se događa i da je to prije svega neetično,

nažalost u većini slučajeva uprava i revizori imaju svoju ulogu, a koliko će i tko uložiti truda za praćenje visokih poslovnih i etičkih standarda i u usmjeravanje sprječavanja kozmetičkog računovodstva, na njima je samima i njihovom menadžmentu. Sve informacije koje poduzeće dobije od financijskih računovođa nisu same po sebi svrha, već su sredstva za postizanje cilja. Najjednostavniji primjer za kozmetičko računovodstvo mogao bi se prikazati na najčešćem psihološkom fenomenu kojeg koriste poduzeća, proizvodne ustanove, trgovine i slično, a to je zaokruživanje cijene na donju ili gornju referentnu točku. Upravljanje kozmetičkim zaradama događa se kada se prihod zaokruži (manipulira) prema gore s relativno malim povećanjem kako bi se dosegla ključna referentna točka za korisnike, što stvara nesrazmjerno povoljniji pogled na društvo nego što bi inače postojalo. Psihološki efekt koji se ljudima događa zbog tzv. ograničenog kognitivnog kapaciteta, naime ljudi imaju ograničenu količinu memorije i imaju znatnu tendenciju zaokružiti ili zapamtiti samo po njima važnije znamenke unutar broja, pri čemu znamenke koje su krajnje lijevo, smatraju važnijima. Primjerice; ako neki artikl dođe 398 kn, ljudi će to prije zaokružiti na 390 kn, nego na ispravan iznos 400 kn, što je racionalnija i bliža referentna točka. Upravo su to kozmetičke manipulacije gdje trgovci psihološkim pristupom obmanjuju potrošače postavljajući prodajne cijene malo ispod referentne točke korisnika. Isto tako jedan od primjera je još jednostavniji da bi se približila ovakva vrsta manipulacije, a to je zaokruživanje trgovačkih cijena na broj 99 što se sve češće pojavljuje u svim trgovačkim lancima, a i online webshopovima. S obzirom da je ljudska kratkoročna memorija ograničena i pamti samo bitne znamenke kada vidno polje osvijesti zanimljiv artikl, cijena od primjerice 5,99 kn u ljudskoj će svijesti izgledati bliže cijeni od 5 kn, nego cijeni od 6 kn ili bilo koje druge novčane jedinice.¹⁶ Značajna istraživanja pokazuju da se ova vrsta pristranog izvještavanja događaju u gotovo u cijelom svijetu i to na dnevnoj bazi, te nema nekog zakona koji bi spriječio korporacije da to prestanu koristiti.¹⁷

¹⁶ <https://www.sciedu.ca/journal/index.php/afr/article/view/5809>; Accounting and Finance Research, Pristupano dana: 24.10.2021.g.

¹⁷ Ibid

4.3. Benfordov zakon kao vrsta kontrole u poduzeću

Temelj društva današnjice svakako je između ostalih i financijski sektor poduzeća, stoga nije nepojmljivo da statističari, revizori i financijski stručnjaci žele što više kontrola usmjeriti u tom sektoru kako bi smanjili nebrojene pronevjere. Kada bi se, skoro, pa svaka transakcija uspjela provjeriti, pronevjere bi se smanjile ili čak i nestale, što je zapravo nemoguće s obzirom na nebrojene svakodnevne transakcije. Upravo zbog nebrojenih sumnjivih transakcija na dnevnoj bazi, te velikih pronevjera pokušavaju se pronaći rješenja kojima bi se uočile takve prijevare. Postoji nekoliko različitih alata i matematičkih formula koje se mogu koristiti za određivanje snage financijskih izvještaja poduzeća. Jedan od najintragantnijih i najkorisnijih alata za otkrivanje računovodstvenih nepravilnosti je matematička formula Benfordovog zakona - koncept koji je razvio fizičar Frank Benford 1930 –ih.¹⁸ Najlakše rečeno Benfordov zakon implicira analizu prirodnog skupa broja za utvrđivanje devijacija u knjigovodstvenom i financijskom izvještaju (Belak, 2011:189).

Benfordov zakon poznat je i kao zakon prvih znamenki. Benfordov zakon kaže da se u prirodnom skupu brojeva manje znamenke nesrazmjerno češće pojavljuju kao vodeće znamenke. Ili da se stanovite znamenke pojavljuju učestalije od ostalih u skupu podataka. Benfordov zakon navodi da će vodeće znamenke u zbirci skupova podataka vjerojatno biti male. Na primjer, većina brojeva u skupu (oko 30%) imat će vodeću znamenku 1, kada je očekivana vjerojatnost 11,1% (tj. jedna od devet znamenki). Nakon toga slijedi oko 17,5% počevši od broja 2. Ovo je neočekivana pojava, jer kada bi svi vodeći brojevi (od 0 do 9) imali jednaku vjerojatnost, svaki bi se pojavio 11,1% vremena. Pojednostavljeno rečeno, Benfordov zakon je distribucija vjerojatnosti za vjerojatnost prve znamenke u skupu brojeva. Budući da postoji priličan nesrazmjer između distribucija navedenih u Benfordovom zakonu i onoga što bi ujednačena distribucija ukazivala, ta se razlika može koristiti za lociranje slučajeva prijevare (Belak, 2011:191). Benfordov zakon već je godinama prisutan kao glavni alat forenzičkog računovodstva, no sav svoj sjaj doveo je do ogromnog izražaja otprilike u trenutku kada su se počela koristiti veoma kvalitetna računala i izuzetno osmišljena napredna tehnika računalnih programa (Belak, 2011:190). Navedena tema obradit će se više u 6-om poglavlju ovog specijalističkog završnog rada.

¹⁸ <http://e.math.hr/old/benford/index.html>, Pristupano dana:25.10.2021.g.

5. MANIPULACIJE FINACIJSKIM IZVJEŠTAJIMA

Jedan od najvećih problema u svijetu korporativnih financija, zapravo, općenito u svijetu financija, manipulacija je financijskim izvještajima. Ono što je već prije spomenuto, manipulacija financijskim izvještajima je namjerna radnja menadžmenta kako bi se postigao željeni cilj, ishod, a najčešće za vlastitu korist. Poznato je da poduzeća prilično namjerno dovode u zabludu svoje dionike (one ljude koji su zainteresirani za aktivnosti tvrtke, uključujući potencijalne investitore, zaposlenike, dioničare).

Sva ta manipulacija koja narušava jedan stabilitet u poduzeću je veoma loša i u mnogobrojnim situacijama donosi ozbiljne kazne s obzirom da su to lažni financijski izvještaji. Pogrešni ili lažni financijski izvještaji dovode do pogrešnih odluka o korporativnim financijama, kao i do pogrešnih ulagačkih odluka potencijalnih ulagača i postojećih dioničara. Isto tako pogrešna informacija direktno služi za obmanu organizacija, financijskih institucija, osiguravajućih kuća, banke i mirovinskih fondova, koji su uložili novac u poduzeće.

Budući da je pretpostavka da su financijska izvješća nosioci knjigovodstvenih izvješća, realno je da imaju značajnu funkciju u procesu poslovnih donošenja odluka. Naposljetku odluke u poslovnom svijetu menadžmentu olakšavaju upravo financijska izvješća, uz mnogobrojne adekvatne i relevantne podatke, iz tog razloga važno je da budu sastavljena prema potrebnoj vjerodostojnoj ljestvici relevantnosti. Ono što je važno za financijska izvješća je činjenica da omogućavaju svjesnost postojanja ključnih pokazatelja kvalitetnog poslovanja, a to su: stabilnost poslovanja koja se očituje likvidnošću, financijskom stabilnošću i zaduženošću, te djelotvornost ili efektivnost koja se očituje rentabilnošću.¹⁹

Manipuliranje financijskim izvješćima radi postizanja zadanog ishoda ima katastrofalne rizike, za direktore i za sve uključene. Poznato je da takvi postupci rezultiraju propadanjem poduzeća, što se onda pretvara u gubitak radnih mjesta, preokrenu živote ljudi i utjecaj na cjelokupno gospodarstvo. Koliko god da se činilo nemogućim, potrebno je konstantno posezati za što kvalitetnijim i realnijim rješenjima. Shodno tome, unatoč svim ograničenjima i nedostacima, treba stalno tragati za boljim solucijama, kako bi se na što bolji način ublažili nedostaci i smanjila vjerojatnost manipulacija u financijskim izvještajima. Jedan od načina je zalagati se u poduzeću za što jače i kvalitetnije unutarnje kontrole i revizorske nadzore što se tiče financijskih izvješća, a sve u svrhu sprječavanja stvaranja neregularnosti, nedostataka i prijevara. Znatno je mnogo prijevara samog menadžmenta u poduzećima, te se u tom smislu

¹⁹ <https://www.ijf.hr/upload/files/file/PV/2015/9/kapetanovic.pdf>, Pristupano dana:27.10.2021.g.

važno koristiti Međunarodnim revizijskim standardima (MRS 240)²⁰ koji znači da je Revizor odgovoran za sve vezano u prijevarama revizije financijskih izvještaja, te je potrebno da svakako prijavi takve prijevare i manipulacije.²¹

5.1. Definicija prijevare

Prijevarena je oduvijek postojala i uvijek je vjerojatno da će postojati. Ali neizbježnost prijevare ne znači da treba odustati i prijevare prihvatiti. To jednostavno znači da organizacije i revizori moraju biti stalno na oprezu i inovativni u svom pristupu borbi protiv korporativnih prijevare. To također znači da svi igrači u financijskom sustavu izvješćivanja moraju odigrati svoju ulogu u zaštiti od prijevare. Riječ prijevare proizlazi iz porijekla latinske riječi „fraus“²². Prijevarena je namjerna obmanjujuća radnja osmišljena kako bi se počinitelju pružila protupravna korist ili uskratilo pravo žrtvi. Prijevarena uključuje prijevare s namjerom nezakonite ili neetičke dobiti na račun drugoga. Postoji mnogo definicija prijevare s obzirom da je prijevarena uistinu iscrpna vještina koja stvara i unutarnje i vanjske žrtve (Rezaee, Riley, 2014:7). No u suštini može se definirati kao svjesno krivo objavljivanje ili čak isključivanje/ignoriranje iznosa prikazanog u financijskom izvještaju, a sve iz razloga da se prevare korisnike, poslovne subjekte, najčešće ulagače ili kreditore poduzeća (Rezaee i sur., 2014:7).

Kada se gleda s aspekta financija prijevare može poprimiti razno razne oblike, a najgori su svakako krađa identiteta koja dovodi do neovlaštenih kupnji i zarade na tuđi račun. S obzirom da oni koji koriste takav „način poslovanja“ uništavaju gospodarstvo na milijarde dolara, eura ili kuna svake godine, često su isti uhvaćeni, te se terete za teža kaznena djela i završavaju u zatvoru. Čak se i u Hrvatskoj zadnjih nekoliko godina češće provode kontrole pronevjera. Budući da u današnje vrijeme nije ništa neuobičajeno kada netko spomene prijevare u gospodarskom i ekonomskom sektoru, svakako je važno upotrijebiti sve raspoložive kontrole koje su na raspolaganju. Jedna od najjačih gospodarskih grana u Hrvatskoj je svakako turizam u kojem je najteže prepoznati prijevare u obiteljskom turizmu, negoli primjerice u nekom

²⁰ MRS – Međunarodni revizijski standardi - Međunarodni revizijski standardi profesionalni su standardi za reviziju financijskih informacija. Ove standarde izdaje Međunarodna federacija računovođa preko Međunarodnog odbora za standarde revizije i uvjerenja.

https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_07_82_1514.html, Pristupano dana: 30.10.2021.g.

²¹ <https://www.ijf.hr/upload/files/file/PV/2015/9/kapetanovic.pdf>,

Prijevare u financijskim izvještajima, Kapetanović, S., Pristupano dana: 30.10.2021.g.

²² <https://jezikoslovac.com/>, Pristupano dana: 30.10.2021.g.

većem hotelu. Prijevare u financijskom smislu događaju se na dnevnoj razini u svim mogućim valutama, no nitko ne postavlja pitanje zašto se tako velike pronevjere ne uoče nekim internim kontrolama, poreznim kontrolama ili čak pri predaji financijskih izvještaja unutarnjim ili vanjskim revizorima. Postavlja se dodatno pitanje da li su skoro svi kontrolori potkupljivi ili je unutarnja snaga menadžmenta koji manipulira toliko jaka da čak ni najveće revizorske tvrtke ne pronađu prijevaru u poduzeću. Prijevara je prljava riječ. To je jedan od najgorih strahova svake organizacije, trajna prijetnja i, nažalost, prečesta praksa. Zaštita svakog poduzeća mora postojati bile to vanjske prijetnje kao što su hakiranje i krađa identiteta, ili pak zaštita poduzeća od unutarnjih prijetnji, s obzirom da je interni kriminal postao neka vrste svakodnevice.

5.2. Vrste prijevara

Prijevara u financijskim izvještajima događaju se kada korporacije lažno predstavljaju ili zavaravaju ulagače da vjeruju da su profitabilniji nego što zapravo jesu.

Vjerodostojni pokazatelji računovodstvenih prijevara uključuju rastuće prihode bez odgovarajućeg rasta novčanih tokova, dosljedan rast prodaje dok se konkurenti bore za opstanak, te značajan porast uspješnosti tvrtke u posljednjem izvještajnom razdoblju fiskalne godine. Udruga certificiranih ispitivača prijevara definira računovodstvenu prijevaru kao "obmanu ili lažno predstavljanje koje pojedinac ili entitet čini znajući da bi lažno predstavljanje moglo rezultirati nekom neovlaštenom koristi pojedincu ili subjektu ili nekoj drugoj strani."²³ Pojednostavljeno rečeno, prijevara u financijskim izvještajima događa se kada tvrtka mijenja brojke u svojim financijskim izvještajima kako bi izgledala profitabilnije nego što zapravo jest, što se dogodilo u slučaju velikog američkog poduzeća Enron u 2001.g, koje će se svakako spomenuti tijekom ovog diplomskog rada.

Tablica 3 prikazuje podjelu prijevara prema klasifikaciji podjele prijevare na menadžment i zaposlenike. Prijevaru je teško definirati kad se spominju financijski izvještaji, jer do prije desetak godina prijevara nije bila u stručnom izrazu računovođa, nego su se koristili riječima *poput nepravilnost ili namjerna greška*. No u suštini nakon prihvaćanja prijevare kao stručnog pojma jedno je jasno, a to je da je prijevara s koje god da strane bila počinjena namjerna manipulacija s nakanom izazivanja primjerice štete, nasilja ili povrede.

²³ <https://www.acfe.com/> - ACFE - najveća svjetska organizacija za borbu protiv prijevara i vodeći pružatelj obuke i edukacije protiv prijevara, Pristupano dana:30.10.2021.g.

Tablica 3. Klasifikacija prijevvara

PODJELA PRIJEVARA	
PRIJEVARA MENADŽMENTA	PRIJEVARA U FINANCIJSKIM IZVJEŠTAJIMA
	KRIVO PREDSTAVLJANJE ZNAČAJNIH ČINJENICA
	ZLOUPOTREBA IMOVINE
	PRIKRIVANJE ZNAČAJNIH ČINJENICA
	PROTUZAKONITE RADNJE
	PODMIĆIVANJE
	SUKOB INTERESA
PRIJEVARA ZAPOSLENIKA	PRONEVJERA NOVCA ILI VLASNIŠTVA
	PREKRŠAJ FIDUCIJARNE DUŽNOSTI
	KRAĐA POSLOVNIH TAJNI INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA
	PROTUZAKONITE RADNJE

Izvor: vlastita izrada autora prema Rezaee, Z., Riley, R., (2014) Prijevvara u financijskim izvještajima – sprječavanje i otkrivanje, str.6.

Prijevvara je veoma nesrazmjernan zakonodavni aspekt, no ako dođe do prijevare u poduzeću tako da je otkrije sam revizor, on će biti samo fokusiran na manevre koji su prouzrokovali materijalno važne i netočne modifikacije u financijskom izvještaju. Revizorske tvrtke ne odlučuju da li je neka prijevvara bila uistinu namjerna ili pogrešna/slučajna, oni ne nameću pravnu odluku o tome. No, svakako će ista biti prijavljena poreznim inspektorima koji će dalje provjeravati svaku stavku grešaka, namjernih ili slučajnih u tome poduzeću.

Ono što je važno za revizore prilikom otkrivanja i onda razmatranja same prijevare su vrste neopravdanog i netočnog financijskog prikaza: Vrste prijevare uključuju poreznu prijevvaru, prijevvaru s kreditnim karticama, prijevvaru putem žičane mreže, prijevvaru s vrijednosnim papirima i prijevvaru u slučaju stečaja. Prijevvarnu djelatnost može provoditi jedan pojedinac, više pojedinaca ili poslovna tvrtka u cjelini.

Strategije organizacijskih prijevvara mogu imati različite oblike. Međutim, općenito se dijele na dvije glavne vrste:

- Zlonamjerno prisvajanje imovine – Ova vrsta prijevare je ono na što većina ljudi obično pomisli kada čuju da je organizacija doživjela unutarnju prijevvaru. Obično se definira kao krađa imovine poduzeća. Primjeri ove vrste prijevare uključuju: pronevjera ili krivotvorenje, krađa novca ili plaće, krađa inventara, usluga, lažne fakture i sl.

Zlonamjerno prisvajanje imovine u organizacijama i poduzećima događa se češće nego što većina poslodavaca vjeruje. Mnogi zaposlenici krađu i koriste imovinu tvrtke za svoju osobnu korist, stvarajući narušavanje povjerenja između njih i poslodavca. Znači, realno gledajući ovakva vrsta prijevare mogla bi se nazvati i kao „prijevara zaposlenika“ koja naravno podrazumijeva krađe novca ili zaliha, ubiranje prihoda i klasična pronevjera (Rezaee i sur., 2014:5).

Drugi izraz za pronevjeru imovine naziva se insajderska prijevarena.²⁴ Ova vrsta prijevarenih aktivnosti neugodan su dio upravljanja poslovanjem. Insider trading je kupnja ili prodaja dionica poduzeća kojima se javno trguje od strane nekoga tko ima nejavne, materijalne informacije o toj dionici. Materijalne nejavne informacije²⁵ su sve informacije koje bi mogle bitno utjecati na odluku investitora da kupi ili proda vrijednosni papir koji nije dostupan javnosti. Ovaj oblik insajderskog trgovanja je nezakonit i dolazi sa strogim kaznama uključujući potencijalne novčane kazne i zatvorsku kaznu. Jedan od najvećih konkretnih pretpostavki zašto stopirati takvu insajdersku prijevarenu je to što takav način poslovanja kada ljudi trguju važnim nejavnim informacijama dovodi do pada kredibiliteta tržišta.

- Prijevarno financijsko izvješćivanje – Ova vrsta prijevare, iako je rjeđa, obično je mnogo skuplja za organizaciju. Lažno financijsko izvješćivanje u biti je lažno predstavljanje u financijskim izvještajima. Financijske izvještaje koriste vanjske strane, kao što su banke i donatori, ali i interno za planiranje, predviđanje i proračun. Ako su ti brojevi netočni, to bi moglo brzo uzrokovati raspad financijske infrastrukture organizacije ili gubitak povjerenja vanjskih strana. Primjeri ove vrste prijevare uključuju: lažno predstavljanje prihoda, lažno predstavljanje imovine i lažno predstavljanje obveza.

- Lažno financijsko izvješćivanje je namjerno precjenjivanje i/ili podcjenjivanje stanja u financijska izvješća kojeg najčešće prouzroči menadžment (Rezaee i sur.2014:5). Prepoznavanje ove vrste prijevare može biti teško jer se računovodstveni postupci često sagledavaju s više strana, što rezultira tankom linijom između optimističnog, ali prihvatljivog financijskog izvješćivanja i prijevare. Upravo uz tog razloga revizori moraju ostati veoma profesionalni i čak na neki način skeptični prema poduzeću i zaposlenicima u kojem provode kontrolu, upravo zbog davanja krivih ili pogrešnih informacija same uprave. Ne provodi svaka revizorska tvrtka kontrole kako bi dokazala neki slučaj sudu, no svakako imaju obvezu prijaviti uočenu prijevarenu, a uz to se podrazumijeva da bi njihovi dokazi mogli dovesti do istrage uprave

²⁴ <https://hr.earnmoneyfromhometoday.com/why-insider-trading-is-bad>, Pristupano dana: 01.11.2021.g.

²⁵ Materijalne informacije su sve informacije koje bi mogle bitno utjecati na odluku investitora da kupi ili proda vrijednosni papir. Informacija koja nije javna je informacija koja nije zakonski dostupna javnosti.

ili tijela za provedbu zakona. Prijevare u financijskom izvješćivanju često su skrivene u procjenama i drugim procjenama. Počinitelji prijevare u poduzeću veoma detaljno znaju opravdati svoje stavove i opravdati „pogreške“ i drže se svog stajališta, da bi prevarili revizore, što ponekad i uspije.

5.3. Motivi i metode manipuliranja financijskim izvještajima

Manipulacija financijskim izvještajima jedan je od najvećih problema u svijetu korporativnih financija, zapravo u svijetu financija općenito. Što se događa, menadžment ponekad namjerno poduzima određene radnje kako bi postigao željeni ishod, ponekad i za vlastitu korist. Poznato je da tvrtke prilično često, namjerno dovode u zabludu svoje dionike (one ljude koji su zainteresirani za aktivnosti tvrtke, uključujući potencijalne investitore, zaposlenike, dioničare) do prijevare u financijskim izvještajima. A do prijevare dolazi iz mnogo razloga, jedan je onaj najpoznatiji, a to je da „prilika čini lopova“ ili ako nema prilike, neće biti ni prijevare (Rezaee i sur., 2014:89). Unatoč riziku da budu ulovljeni i čak mogućnosti zatvorske kazne, ljudi počine prijevaru radi osobne koristi, kao primjerice dobivanje bonusa za postizanje ciljeva prihoda. Na visokoj razini, menadžment može dati lažne izjave u godišnjim izvješćima kako bi povećao vrijednost tvrtke. Drugi možda pokušavaju uništiti posao, no bez obzira na motivaciju, prijevara u financijskim izvješćima uzrokuje probleme s dioničarima i potencijalnim ulagačima—i mogla bi dovesti do ozbiljnih sankcija DIP-a.²⁶

Menadžment poduzeća najčešće se fokusira na dvije vrste motivacija ili poticaja za manipuliranje u financijskim izvješćivanjem putem zakonskih prava:

- *poticaje na tržištu kapitala*
- *poticaje temeljene na ugovoru.*

Poticaji tržišta kapitala: Financijsko izvještavanje utječe na cijenu dionica tvrtke i cijenu njezinih obveznica. Stoga menadžment ima poticaj da nadmaši tržišna očekivanja. Uprava može pokušati manipulirati neto dobit kako bi ispunila predviđanja analitičara. Menadžment također može postati javno pesimističniji kako fiskalna godina napreduje, kako bi kasnije

²⁶ <https://www.izbori.hr/site/> , DIP je kratica za Državno izborno povjerenstvo, Zakonom je propisano da je Državno izborno povjerenstvo stalno i neovisno državno tijelo koje obavlja poslove iz svog djelokruga u skladu s navedenim Zakonom te zakonima kojima je regulirana provedba izbora u Republici Hrvatskoj, kao i provedba državnog, lokalnog i savjetodavnog referenduma. Pristupano dana: 03.11.2021.g.

tijekom godine akumulirali pozitivna iznenađenja o zaradama, budući da pozitivna iznenađenja u zaradi imaju tendenciju podizanja cijena dionica.

Poticaji temeljeni na ugovoru: Kada je uprava visoko kompenzirana dionicama ili ima bonuse vezane uz zaradu, tada postoje poticaji za manipuliranje financijskim izvještajima. Osim toga, tvrtke s dugom mogu biti motivirane da manipuliraju financijskim izvještajima kako bi održale dužničke obveze.

Koliko god smatrali da poduzeća manipuliraju financijskim izvještajima u najvećem dijelu samo zbog brzog profita poduzeća imaju mnoštvo drugih razloga zašto to rade. Ponekad treba pogledati iz perspektive menadžmenta i samog poduzeća koji se nađu na prekretnici, pa neki od motiva bi se čak mogli i opravdati u realnom svijetu.

Najčešći motivi poduzeća zašto se manipulira financijskim izvještajima su sljedeći:

- često uprava želi zataškati stanje aktive zbog nelegalnog vlastitog profitiranja
- nerealna očekivanja i pritisak na poduzeće– za poduzeće je ponekad iznimno teško konstantno povećavati prodaju i zaradu iz mjeseca u mjesec, iz kvartala u tromjesečje i kroz godinu. U realnom svijetu današnjice, s kamatnim stopama, tehnologijom, ljudskim ponašanjem, te ukusom i preferencijama koje se mijenjaju na kontinuiranoj osnovi, poduzećima je postalo sve teže i teže kontinuirano povećavati profit.
- ponekad se povećava sama cijena dionice kako bi se povećao osobni dobitak svim osobama koje su uključene u takvu vrstu špekulacije i manipuliranja, ishodom novih vrijednosnica. Menadžment koristi ovakve prilike kako bi zadovoljio svoju pohlepu precjenjujući zaradu i kako bi potaknuli rast cijene dionica i time osigurali sami sebi veće plaće i bonuse.
- menadžere i top menadžment poduzeća okrivljavaju i kažnjavaju dioničari kroz pad cijena dionica. Rast zarade ključni je pokazatelj u financijskom svijetu. Općenito, poduzeća koja dosljedno pokazuju rast zarade/profita iz kvartala u tromjesečje prikazane su u pozitivnom svjetlu i pohvaljene od strane investitora. Te se dionice zauzvrat nagrađuju povećanjem cijene dionica. S druge pak strane, na poduzeća koja pokazuju paušalnu prodaju i rast zarade gleda se s prijezirom.
- pokušaj da se izbjegne gubitak i da se namjesti drugačiji financijski rezultat
- smanjivanje monetarnih i zakonodavnih opterećenja
- potreba za jeftinim resursom povećanja kapitala - Povećana zarada poduzeću nudi nekoliko prednosti. To uključuje višu kreditnu ocjenu od agencija za ocjenjivanje, što se zauzvrat pretvara u niže troškove posudbe, što im omogućuje da prikupe više sredstava dodjelom dionica po višoj cijeni u javnim ponudama i preferencijalnoj dodjeli.

- želja za što većim menadžerskim luksuzom

Postoje različite metode na koje se tvrtka upušta u računovodstvene zloupotrebe. To se prvenstveno promatra kroz korištenje fleksibilnosti koju pružaju različiti računovodstveni standardi u odlučivanju o računovodstvenoj metodi i primjeni standarda u tom konkretnom scenariju.

Neke od najčešćih metoda koje se koriste za manipuliranje financijskim izvještajima su sljedeće:

- Zloupotreba fleksibilnosti za stvaranje odredbi i rezervi

Najčešći način prikrivanja financijskih izvještaja je stvaranje rezerviranja i rezervi. Ovdje tvrtke iskorištavaju fleksibilnost koju daju računovodstveni standardi. Standardi omogućuju menadžmentu da procijeni i napravi pretpostavke za buduća loša potraživanja i druge obračunate prihode. No umjesto toga, pojedini prevaranti ili manipulatori to koriste u svoju korist kako bi iskrivili zaradu.

- Precijenjena zarada

Druga uobičajena metoda manipuliranja izvještajima je precjenjivanje zarade prikazivanjem fiktivne prodaje i prihoda unaprijed. Ova je strategija vrlo česta u proizvodnim poduzećima. Poduzeća to rade na način da prikazuju povećanu prodaju, naprednu prodaju bez stvarne prodaje robe ili priznaju prihod u jednom potezu umjesto da ga stvarno razdvoje za vrijeme trajanja projekta ili razdoblja prodaje. Ovu praksu obično koriste poduzeća za nekretnine kako bi lakše manipulirali prodajom.

- Transakcije s povezanim osobama

Poduzeća se upuštaju u transakcije s povezanim stranama kako bi preusmjerile sredstva poduzeća. Ta se preusmjerena sredstva šalju na offshore²⁷ račune putem lažnih tvrtki. Ovim računima upravljaju rođaci ili članovi uže obitelji promotora. A npr., od toga je tvrtka koja odobrava zajmove rođacima promotora. Tvrtka ih potom potražuje kao loše dugove, čime se uklanjaju sredstva društva koja pripadaju dioničarima. Druga uobičajena taktika koja se koristi je prodaja artikala po višim cijenama povezanim stranama kako bi se povećala prodaja. Tim se strankama tada daje dio razlike u iznosu. Stoga kao ulagač treba dobro proučiti transakcije s povezanim osobama društva koje je objavljeno u godišnjem izvješću.

Poduzeća žele prikazati sebe i svoje poslovanje u što ljepšem pogledu, a kako bi to uspjele koristi razne metode za manipuliranje financijskim izvještajima. Kao što je već navedeno

²⁷ <https://www.offshorecompany.com/hr/banking/offshore-account/>, Offshore ili inozemni bankovni račun je onaj koji osoba ima otvoren u zemlji u kojoj zapravo ne živi. Offshore račun omogućuje vršenje i primanje plaćanja, držanje novca i postavljanje štednih i investicijskih računa u više valuta. Pristupano dana:07.11.2021.

manipulacije se najčešće pojavljuju ondje gdje to iziskuju računovodstveni standardi. Najzastupljenije inovativne računovodstvene metode su: manipulacija izvanbilančnim financiranjem; promjene računovodstvenih politika i metoda amortizacije; manipulacija ostalim prihodima i rashodima, promjene vrijednosti novca; precjenjivanje prihoda evidentiranjem fiktivnih prihoda od prodaje; manipulacija otpisima potraživanja; te manipulacija vremenskim razgraničenjem.²⁸

Valja napomenuti da se u današnje vrijeme kreativno računovodstvo sve češće primjenjuje u negativnom kontekstu što uzrokuje brojne računovodstvene afere s enormnim reperkusijama. Stoga je neophodno stvoriti harmoniju i djelotvorne metode koje će reducirati ili smanjiti manipulativno korištenje financijskih informacija.²⁹ Djelotvorne metode ili tehnike koje su se pokazale kao veoma održive za suzbijanje kreativnog računovodstva obuhvaćaju sljedeće korake:³⁰

- prilagodbu računovodstvenih standarda u terminima ograničene upotrebe, te procjena i dosljednosti u primjeni računovodstvenih metoda;
- prepoznavanje i inzistiranje na ulozi unutarnje i vanjske revizije u identificiranju i izvješćivanju o nepravednim procjenama i sprječavanju računovodstvenih manipulacija;
- zapošljavanje nezavisnih direktora i članova revizijskih odbora;
- uspostavljanje učinkovitog korporativnog upravljanja i kontrole;
- stavljanje naglaska na razvoj i primjenu forenzičkog računovodstva;
- dosljedna provedba kazni od strane nacionalnih tijela
- educiranost etičkog kodeksa
- prevencija kako bi se zaštitili od tzv. zviždači³¹

5.4. Znakovi koji upućuju na lažiranje financijskih izvještaja

Kako bi poduzeće prikazalo poslovanje u pozitivnom svjetlu, trude se koristiti različite metode kreativnog računovodstva. Ono što najčešće poduzeća rade je falsificiranje financijskih

²⁸ <https://hrcak.srce.hr/ojs/index.php/ekonomski-vjesnik/article/view/6046>, EKONOMSKI VJESNIK, Vol. 31 NO. 1 (2018). Pristupano dana: 05.11.2021.g.

²⁹ Ibid

³⁰ https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1993_04_36_672.html, Pristupano dana: 05.11.2021.g.

³¹ <https://transparency.hr/hr/antikorupcija-detalji/tko-su-zvizardaci-416>, Zviždač je osoba koja bi mogla biti zaposlenik tvrtke, ili državne agencije, koja javnosti, nadređenom ili nekom višem tijelu otkriva informacije o bilo kakvom prekršaju, koji može biti u obliku prijave, korupcije i sl, te se otvoreno ne slaže i odbija izvršavati naredbe koje smatra lošim. Pristupano dana: 05.11.2021.g.

izvještaja manipuliranjem financijskih računa, precjenjivanjem imovine, prodaje i dobiti ili podcjenjivanjem obveza, troškova ili gubitaka. Tehnike financijske analize mogu pomoći istražiteljima da otkriju i ispituju neočekivane odnose financijske informacije. Osnova za manipulativne postupke nalazi se u računovodstvenim procjenama koje su dozvoljene i propisane u okvirima određenih računovodstvenih standarda. Financijske analize provode se raznim vrstama metoda i tehnika, te predstavljaju najbrojnije analize koje poduzeća upotrebljavaju prilikom provedbe svih odluka o radu poduzeća. Najčešće metode i tehnike koje pomažu za otkrivanje prijevара u financijskim izvještajima su: analiza komparacije³², analiza trenda³³, te analiza putem pokazatelja.³⁴ Tehnike koje se koriste u kreativnom računovodstvu referiraju se na manipuliranje u izvanbilančnim stavkama financiranja, na promjenama u računovodstvenim politikama, u metodama amortizacije, manipulacije ostalim stavkama prihoda i rashoda, promjene vrijednosti novca, preuveličavanje prihoda evidentiranjem fiktivnih prihoda od prodaje, zatim prikazom manipulacije otpisom potraživanja i manipulacije vremenskim razgraničenjem.

Ovi analitički postupci temelje se na pretpostavci da su u poduzeću relativno stabilni odnosi, no da postoje ekonomski događaji koji ih stavljaju u položaj kada se otvara mogućnost za manipuliranje. Neki od takvih događaja i postojanja nestabilnih odnosa u poduzeću mogu uključivati neobične ili neponovljive transakcije ili događaj, te računovodstvene, ekološke ili tehnološke promjene. Kada se u javnim poduzećima dogode takve manipulacije, a na tragu su im kontrole, poduzeća moraju objasniti činjenice o svojim financijskim izvještajima, svaku stavku, svaki broj na papiru koji je kontroli sumnjiv. Neočekivana odstupanja u financijskim izvještajima mogu ukazivati na slučajne pogreške, ali i na nezakonite radnje ili prijevare. Shodno tome svako nerealno odstupanje zahtijeva daljnju istragu kao bi se ustanovilo koji je točan uzrok odstupanjima. Tržišta i društva modernog doba karakteriziraju fenomen globalizacije tržišta i kapitala, intenzivne konkurencije, nejednakosti i visoke koncentracije

³² Analiza komparacije - analiza se odnosi na usporedbu dva ili više procesa, dokumenata, skupova podataka ili drugih objekata. Analiza uzoraka, filtriranje i analiza odluka oblici su komparacijske analize.. <https://repository.efri.uniri.hr/islandora/object/efri:1219>, Pristupano dana: 05.11.2021.g.

³³ Analiza trenda . proces uspoređivanja poslovnih podataka tijekom vremena kako bi se identificirali konzistentni rezultati ili trendovi. Analiza trenda pomaže razumjeti Koliko je poslovanje bilo uspješno i predvidjeti kamo će odvesti trenutne poslovne operacije i prakse. <https://www.business.qld.gov.au/running-business/growing-business/trend-analysis>, Pristupano dana: 05.11.2021.g.

³⁴ Analiza putem pokazatelja - strukturirana analitička tehnika koja se koristi u analizi inteligencije. Koristi povijesne podatke kako bi razotkrio trendove i identificirao nadolazeće velike promjene u predmetnom području, pomažući analitičaru da pruži prognoze utemeljene na dokazima sa smanjenom kognitivnom pristranošću. https://en.wikipedia.org/wiki/Indicator_analysis, Pristupano dana: 05.11.2021.g.

sredstava golemih financijskih jedinica³⁵. Posljednjih godina financijska kriza brzo se širi u razvijenim zemljama diljem svijeta, ponajviše računovodstvenih prijevara falsificiranjem financijskih izvještaja. Visokorizični sumnjivi dugovi i nemogućnost servisiranja hipotekarnih kredita, čine glavne elemente financijske krize koja kasnije dovodi do globalne recesije i ugrožava većinu europskih zemalja (što je trenutačno najviše zbog pandemije korona virusa). Neki od mogućih scenarija uz tri glavna čimbenika koji čine raspon krize su:

- pad cijene nekretnina u većini zemalja prirodno su dovele do prekomjerne potrošnje uzrokujući pretjerane aktivnosti u gospodarstvu i povećavajući deficit tekućeg računa. Zaokret u ovih godinu i pol dana je trenutačna situacija s obzirom na korona krizu, jer se dogodilo suprotno, usprkos velikom padu BDP-a³⁶ uslijed pandemije COVID 19 virusa³⁷, nije se dogodio pad cijena nekretnina već porast. Ovo se događa upravo zato što je poskupjela cijena materijala, pogotovo građevinskog, zatim sirovina i resursa, teže je doći do istih, isporuke se čekaju i do godine dana, cestovni, prekomorski, prekooceanski prijevoz, sve je u blokadi i zaostatku, nema ni dovoljno radne snage, isto tako automatski se povećavaju i cijene kamata za kredite mladih, što se misli na subvencioniranje stambenog kredita mladima do cca 7 godina.
- brzo širenje drugorazrednih hipoteka i nekontrolirano posuđivanje kapitala poduzećima i kućanstvima,
- konačno, prijenos rizika s bilance banke na javnost i ulagače kroz sekuritizaciju.

Ako se provodi u minimalnom opsegu i uz pozitivne namjere, kreativno računovodstvo se može smatrati dobrom praksom. Ali budući da se često zlorabi, potrebno je inzistirati na mjerama koje će minimizirati praksu manipuliranja financijskim izvještajima kako bi se spriječilo lažno financijsko izvješćivanje. Takve mjere uključuju prilagodbu računovodstvenih standarda u smislu ograničavanja korištenja računovodstvene procjene, te uspostavljanje dosljednosti u primjeni računovodstvenih metoda. Potrebno je također prepoznati ulogu interne i vanjske revizije, te identificiranje i izvješćivanje o nepravednim procjenama, te sprječavanje

³⁵ Jedinica u financijskom svijetu je kombinacija imovine ili vrsta imovine koja se zajedno pakira i prodaje kao jedno.

³⁶ BDP –skraćenica od bruto domaći proizvod, označava ukupnu vrijednost roba i usluga u zemlji tijekom određenog razdoblja. Kao takav, također mjeri prihod zarađen od te proizvodnje, odnosno ukupan iznos potrošen na finalnu robu i usluge (umanjeni za uvoz). Kao široka mjera ukupne domaće proizvodnje, funkcionira kao sveobuhvatan pokazatelj dobrog gospodarskog stanja određene zemlje. <https://leksikon.jutarnji.hr/p/bdp>, Pristupano dana: 06.11.2021.g.

³⁷ Covid 19 -bolest uzrokovana SARS-CoV-2, koronavirusom koji se pojavio u prosincu 2019. godine. COVID-19 može biti ozbiljan i prouzročio je milijune smrti diljem svijeta, kao i trajne zdravstvene probleme kod nekih koji su preživjeli bolest. Koronavirus se može prenijeti s osobe na osobu. Dijagnosticira se laboratorijskim testom. Cjepiva protiv COVID-19 odobrena je za upotrebu u hitnim slučajevima od strane američke Uprave za hranu i lijekove, a programi cijepljenja su u tijeku diljem SAD-a i skoro u svim dijelovima svijeta. Prevenција uključuje fizičko distanciranje, nošenje maski, higijenu ruku i držanje podalje od drugih ako se osjećate bolesnim. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019>, Pristupano: 06.11.2021.g.

računovodstvenih manipulacija. Štoviše, poželjno je koristiti usluge različitih revizorskih društava u različitim obračunskim razdobljima.

Tablica 4 Mnogi ističu da se prijevare najčešće ne mogu spriječiti, no može se iste te ljude koji pokušavaju učiniti prijevare udaljiti od misli na istu. No istina je da poduzeća ne žele ulagati u razvoj sustava koji bi sprječavao svaku vrstu prijevare, jer postoji toliko mnogo prekršitelja da bi sustav bio neisplativ. Važno je da se organiziraju određene aktivnosti i kontrole kako bi se odvuikle, onemogućile i što ranije uočile mogućnosti počinjenja prijevare.

Tablica 4. Klasifikacija mjera za kontrole prijevare u praksi

ODVRAĆANJE	SPRJEČAVANJE	OTKRIVANJE
kodeks ponašanja	interna revizija/odjel za ispitivanje prijevare	eksterna revizija financijskih izvještaja
interna revizija / odjel za ispitivanje prijevare		
programi za podršku zaposlenika	vruća linija	eksterna revizija internih kontrola nad financijskim izvještavanjem
potvrda uprave financijskih izvještaja		
neovisni revizijski odbor	iznenadne revizije	menadžerski pregled internih kontrola
vruća linija		
obučavanje protiv prijevare uprave/izvršnih direktora		
politika protiv prijevare	nagrađivanje zviždača	
rotacije radnih mjesta/ obavezni odmor		
nagrađivanje zviždača		

Izvor: Vlastita izrada prema Rezaee, Z., Riley, R. (2014) Prijevare u financijskim izvještajima- sprječavanje i otkrivanje, str.49.

5.4.1. Vanjski pokazatelji lažiranosti financijskih izvještaja

Jedan od čestih prioriteta svakog menadžmenta nekog poduzeća je prikazati prema „vanjskim gledaocima“ da njegovo poduzeće posluje veoma uspješno, pa čak kada i to nije nimalo istinito. Ono što koristi većina menadžera su razne računovodstvene prijevare ili manipulacije. Veoma je teško uočiti da se nešto čudno i nerazumljivo događa u nekom poduzeću, no postoje ipak određeni parametri ili pokazatelji koji upozoravaju na prijevare. Prvi korak je svakako informirati i osvijestiti djelatnike poduzeća kako bi u određenom trenutku sami mogli uočiti

netipične aktivnosti i naravno uočavanjem istih da znaju pravilno postupiti. Otkrivanje indicija za određene prijevare ili manipulaciju iziskuje obraćati pažnju na abnormalnosti, na neobična i ogromna odudaranja većine stavki u izvještajima. Za abnormalnosti i ogromna odudaranja postoji mogućnost ranog uočavanja na koje upozoravaju i eksterni znakovi, no za neke teže i nepredvidive stavke nužno je malo kompleksnije istražiti sve računovodstvene materijale i dokumente, te procijeniti znakove koji upozoravaju na nepravilnosti. Vanjske prosudbe koje se temelje na financijskim izvještajima nekog poduzeća važne su za djelatnike, investitore, javne ustanove, a mnogo puta i za samu javnost, jer postoji mogućnost o korporativnom subjektu koji je od velikog nacionalnog interesa. Tržište kapitala ima svoje analitičare koji najčešće prvi otkriju prijevaru u nekom poduzeću. Dosta je važno na vrijeme procijeniti mogućnost lažiranog financijskog izvještaja. Primjerice za javnu ustanovu poput banke, to je prvenstveno važno jer iste sudjeluju u izdavanju kredita možebitnim prevarantskim poduzećima koja veoma suptilnom i destruktivnom metodom pokušavaju izvući novčana sredstva od bankarskih ili kreditnih institucija na ovaj ili onaj način. Što je veoma opasno za banke, snose ogroman rizik, jer nakon toga veoma teško mogu povratiti sredstva koja su kreditno ustupila poduzeću. U tom pogledu tu su svojevrsni ekonomski i pravni stručnjaci koji iskorištavaju sve raspoložive resurse kako bi spriječili i otkrili manipulativne radnje takvog poduzeća koji traži kredit.

Neki od najsumnjivijih vanjskih alarmantnih znakova lažiranosti koji ukazuju na nerealna i neshvatljiva odstupanja u financijskim izvještajima su sljedeći (Belak, 2017:452):

- nerealno velika odskakanja ostvarenih ili određenih troškova gledajući na godinu prije,
- neuobičajene i nejasne modifikacije u koncepciji računa dobiti i gubitka,
- uravnotežene godišnje dobiti, no uz konstantne ogromne oscilacije na prihodima,
- iznenadni i golemi rast na vremenskom razgraničenju,
- prezentiranje izvrsnih rezultata po završetku znatnog pada prihoda,
- nerealan iznenadan rast potraživanja kupca
- neshvatljiv rast na stavci rezervacije
- nerazumljive anomalije na stavkama amortizacije
- enormni rast nematerijalne imovine
- naizgled dobro poslovanje, a veliki manjak gotovine
- golem neočekivan gubitak

5.4.2. Unutarnji znakovi lažiranosti

Kreativno računovodstvo kao podvrsta računovodstvenih manipulacija vlastitom definicijom ne predstavljaju neophodno protuzakonite radnje, ni kršenje tuzemnih i inozemnih računovodstvenih standarda, kao ni porezne propise i zakonske okvire financijskih izvještavanja. Pod kreativnim računovodstvom smatra se da je posve zakonito i opravdano učiniti određene promjene pojedinih stavki u financijskom izvještaju, naravno držeći se svih važećih propisa i kako bi knjigovodstvena vrijednost bila jednaka realnoj ili fer vrijednosti. Računovodstvene prijevare i manipulacije financijskim izvještajima najčešće se događaju zbog nedostatka provođenja unutarnje kontrole i unutarnjih revizija poduzeća, zatim zbog lošeg rada eksternih revizorskih subjekta, te samom lošem rukovođenju i upravljanju uprave poduzeća. Velika većina poduzeća samo zbog svoje nesavjesnosti i manjka motivacije ne provodi unutarnju kontrolu, te ako ju i provodi najčešće uzimaju nekog koga znaju kako bi na lakši način proveli svoju malverzaciju i računovodstvenu prijevaru.

Svako poduzeće, uprava, u trenutku otkrića prijevare pokušava uz svoj menadžment koji je uvijek u toku s događanjima manipulacije uništiti svaki dokaz koji bi mogli forenzičari za računovodstvo³⁸ otkriti ili da im zakompliciraju i otežaju posao. Primarni cilj svakog forenzičara je da što prije započne s detaljnom istragom kako ne bi u procesu traženja dokaza još mnogo toga izgubili. Svako poduzeće primorano je dati pristup apsolutno svakom dokumentu, svakom listu papira i svakom fasciklu koliko god se činio nevažan.

Neki od općih unutarnjih znakova manipulacije i prijevare u poduzećima su (Belak, 2017:510):

- neuobičajeni otpis potraživanja
- neuobičajeni golemi otpis dugotrajne imovine
- neujednačenost dotoka novca s prihodom i potraživanjem
- neujednačenost odljeva novca s obvezama
- neshvatljivi deficiti zaliha
- računi dobiveni elektronskom poštom
- začuđujuće veliki postotak računa s obzirom na veličinu poduzeća i njegove djelatnosti
- nedostatak izvornih računa, više kopija
- nedostatni dokumenti i spisi

³⁸ Forenzičari za računovodstvo uče specijalističke tehnike i računovodstvene vještine kako bi istražili niz prijevernih aktivnosti, uključujući pranje novca, traženje novca, te povrat nestale imovine. Blisko surađuju s pravnim stručnjacima, te moraju imati visoku razinu analitičkih vještina i vještina rješavanja problema. <https://www.dummies.com/test-prep/certifications-relating-to-forensic-accounting/>,
Pristupano dana:07.11.2021.g.

- neobjašnjivo ogromni trošak u proizvodnji i uslugama
- oscilacije viškova i manjkova u blagajni i na računima

5.5. Etičnost računovodstvenih manipulacija – da li je ima?

Računovodstvene manipulacije nastale kao sposobnost timske igre kreativnog lažiranja brojki u financijskim izvještajima imaju jednu manu, a to je sama etičnost poslovanja i ponašanja nekog poduzeća. Ukoliko poduzeće funkcionira na principu fer i istinitog prikazivanja poslovanja poduzeća, onda nema problema, no više njih zapravo funkcionira na principu prividne uljepšane slike, koja je daleko od stvarnosti i daleko od zakonodavnog sustava primjene. Ono što je važno prilikom provjere etičnosti u području računovodstvenih manipulacija je to da nijedno poduzeće ne mora nužno slijediti pravila, računovodstvene standarde i načela, no ukoliko sebe žele prikazati kao savršeno poduzeće, postići željeni imidž poduzeća, tada su to već neki drugi standardi i načela, ali i neetičnost. Drugim riječima, to je proces transformacije računovodstvenih informacija iz onoga što zapravo jesu u ono što poduzeće preferira da budu iskorištavanjem rupa i prednosti u postojećim pravilima ili zanemarujući dio njih. U većini slučajeva uprava je odgovorna za svaku manipulaciju financijskim izvješćivanjem. Kao što je već spomenuto, glavni motivi za korištenje računovodstvenih manipulacija su: stjecanje osobne koristi, natjecanje ili rivalstvo poduzeća, primamljivanje investitora, povećanje ili održavanje razine kapitala, odgađanje podmirenja dugova, te pokušaj nadmašivanja prognoze analitičara o budućim rezultatima poduzeća.³⁹ Računovodstvene manipulacije korištene su u poduzećima i napravile su razne skandale sa strašnim posljedicama koje će se svakako spomenuti u ovom stručnom diplomskom radu. No, ono što je važno za poduzeća je koristiti kvalitetne i učinkovite tehnike za smanjenje financijskih manipulacija koje su navedene na 35-oj stranici ovog stručnog diplomskog rada. Problem je svakako u menadžerima, dioničarima i upravi koja izvlači „koristi“ od nestabilnih računovodstvenih standarda koji svima njima daje slobodu u određivanju vremena za izvještavanje o prihodima, slobodu da rade s brojkama što ih je volja i slobodu da manipuliraju prihodima kroz godinu kako bi postigli željeni ili što veći bonus. Poduzeće ima mogućnost izbora, stoga može odabrati računovodstvenu politiku, standarde i načela koji će im dati istinitu

³⁹<https://www.roberthalf.com/blog/salaries-and-skills/ethical-issues-in-accounting-4-pieces-of-advice>,
Pristupano dana: 07.11.2021.g.

i pravu sliku poduzeća ili može isto tako izabrati svoje standarde i poslati „van“ preferiranu, lažnu sliku poduzeća.

Svako civilizirano društvo temelji se na etičkoj vrijednosti, bez osnovnih vrijednosti civilizacije bi propale. Kada se gleda etička vrijednost poslovanja, bitno je shvatiti da je svrha etike usmjeravanje poslovnih ljudi da se pridržavaju kodeksa ponašanja što će uvelike olakšati povjerenje javnosti u njihove proizvode i usluge. U području računovodstva, profesionalne računovodstvene organizacije, bitno je prepoznati potrebu za pružanje etičkih smjernica svim svojim članovima poduzeća. Etika se mora i treba učiti, nijedan narod nije rođen sa željom da bude etičan, nijedna osoba, suprotno svim uvjerenjima etičnost je nešto što se uči. Kad se govori o računovodstvu etike, uvijek se pojam povezuje s kreativnim računovodstvom, upravljanjem zaradama, obmanjujućim financijskim izvještajima, lažnim vrijednosnim papirima, insajderskim transakcijama, mitom i korupcijom i još mnogo toga. Etička pristranost u izboru računovodstvene politike pregledava se na 'makro' razini računovodstvenog regulatora, dok se na pristranost u računovodstvu gleda kao izbor politike na 'mikro' razini upravljanja pojedinim poduzećima. Moglo bi se to reći i ovako: brojevi nikad ne lažu, to je tzv. stereotip koji se ponavlja iz dana u dan, a za koji znamo da je neistinit. Brojke – ili bolje rečeno, financijski podaci – istiniti su i jasni samo onoliko koliko ih tumače i izvještavaju financijski stručnjaci, a to je u globalu i odgovor na zagonetku računovodstvene etike. Koliko god se trudili vanjski i unutarnji revizori, koliko god se trudila uprava, menadžment, zaposlenici, uvijek će se naći jedan „crkveni miš“ koji će napraviti pronevjeru i uništiti naizgled dobru sliku poduzeća. Ukratko, riječ je o profesionalcima koji žele učiniti pravu stvar za sebe dok rukuju širokim rasponom privilegiranih i osjetljivih podataka u svojim svakodnevnim zadacima.

6. FORENZIČNO RAČUNOVODSTVO

Mnogobrojni korporacijski incidenti koji su se dogodili u proteklih nekoliko godina (može se reći skoro 20-ak godina), svakako su ugrozili ono bitno za poslovanje, a to je kredibilitet ulagača u apsolutno čitav mehanizam korporacijskog rukovođenja. Korporacijski incidenti potakli su pooštavanje određenih mjera i regulativa, tako da se pooštre kontrole zbog prijevара, te da se pokušaju spriječiti i razotkriti na vrijeme. Ulogu razotkrivanja prijevara financijskih izvještaja pripala je unutarnjim i vanjskim revizorima, kao i otvaranju potrebe za potragom novih stručnjaka koji imaju znanja u području razotkrivanja prijevara, ali i računovodstveno i forenzičko znanje i vještine. Upravo zbog tih skandala u poduzećima na globalnoj razini došlo je do stvaranja nove grane računovodstva, a to je forenzično računovodstvo.⁴⁰

Forenzično računovodstvo je istraživanje prijevara ili financijske manipulacije provođenjem iznimno detaljnog istraživanja i analize financijskih informacija. Forenzično računovodstvo neizostavan je segment poslovne forenzike, koja je pak neizostavan segment forenzičke znanosti (Belak, 2011:1). Poslovna forenzika je opći pojam koji se koristi za opisivanje bilo koje vrste ekonomske istrage, čiji ishod kasnije može dovesti do pravnih ili drugih posljedica. Specifični zadaci i aktivnosti koje bi se mogli pripisati jednom poslovnom forenzičaru nisu u potpunosti definirani i laki za tumačenje, stoga su forenzičke računovođe nositelji aktivnosti profesionalnih kriminalističkih istražitelja i drugih nedopuštenih radnji otkrivanja gospodarskih djelatnosti (Belak, 2011:2). Uz visoku razinu poslovnog i ekonomskog znanja i vještina, stručnjaci poslovne forenzike vrlo dobro poznaju zakonitost računovodstva, revizije, te poslovnih i financijskih izvještaja. Potrebno je znanje i iskustvo u istraživanju ekonomskih prijevara. Definicija forenzičkog računovodstva povezana je s prijevarom, sprječavanjem prijevara i istraživanjem prijevara. Cilj forenzičkih vještaka je otkrivanje prijevara, pri čemu su prikupljeni dokazi upotrebljivi u parnici, a vještačenja se koriste kao dokazi na sudu. Forenzičke računovođe često se unajmljuju da se pripreme za sudske sporove u vezi s potraživanjima iz osiguranja, nelikvidnošću, razvodima, pronevjerama, prijevarama, skimmingom⁴¹ i bilo kojom vrstom financijske krađe. To je cijeli proces provođenja forenzičke

⁴⁰ <https://hrcak.srce.hr/203912>, Pregledni rad; Bartulović, M., Filipović, I., Forenzični računovođa: Perspektive Razvoja zanimanja. Pristupano dana:10.11.2021.g.

⁴¹ Skimming- je engleska riječ koja u prijevodu na hrvatski jezik ima značenje kao neka vrsta utaje, pronevjere, obiranja. Liački rečeno to je vrsta određene prijevara koja nastaje prije upisivanja u poslovne knjige, te ju je veoma teško otkriti. Najčešće nastaje prilikom određenih transakcija kao što su: prodaja, potraživanje ili povrat. <https://www.rrif.hr/clanak-12748/>, Pristupano dana: 10.11.2021.g.

istrage, uključujući pripremu vještačkog izvješća ili izjave svjedoka, te potencijalno djelovanje ako je potrebno, kao primjerice vještak u sudskom postupku.

Forenzička istraga dio je forenzičko računovodstvenog angažmana. Forenzička istraga je proces prikupljanja dokaza kako bi se moglo pripremiti izvješće vještaka ili izjava svjedoka. Uključuje forenzičku reviziju, ali uključuje mnogo širi raspon istražnih tehnika, kao što su ispitivanje svjedoka i osumnjičenih, snimanje ili vraćanje računalnih datoteka uključujući e-poštu, fizičke pretrage prostorijske itd. Forenzička revizija je primjena tradicionalnih revizijskih postupaka i tehnika u svrhu prikupljanja dokaza u sklopu forenzičke istrage (Belak, 2011:2). U kompletnoj računovodstvenoj literaturi nailazi se na mnogobrojne definicije forenzičnog računovodstva, ne postoji jedna univerzalna definicija. Ukratko, mnogobrojne definicije upućuju na pojašnjavanje uloge, zadatka, te samog značaja forenzičnog računovodstva, iz kojeg bi se dalo naslutiti da se pomoću forenzičnog računovodstva provodi širok spektar poslova.

6.1. Ciljevi i zadaci forenzičnog računovodstva

Glavni ciljevi forenzičkog računovodstva su pružiti dokaze o financijskoj prijevarama i prikazati rezultate istrage na način da može izdržati unakrsno ispitivanje na sudu. Osim dokazivanja jesu li se dogodile nepravilnosti, također se nastoji identificirati upletene osobe kako bi se protiv istih mogao poduzeti pravni postupak.

S obzirom na to da je forenzično računovodstvo veoma direktno provjeravanje poduzeća i/ili pojedinca i da je mnogo toga u igri, bitno je da istraga učini sljedeće:

- potrebno je dokazati da je poduzeće ili pojedinac pretrpio financijski gubitak
- potrebno je identificirati počinitelje određene prijave koja je prijavljena
- utvrditi motive i metode navedene prijave
- potrebno je dokazati umiješanost navodnih počinitelja, ne smije nitko biti subjektivan i primjerice miješati osjećaje ili prijateljstvo u to

Međutim, ciljevi forenzičkog računovodstva mnogo su dalekosežniji od jednostavnog identificiranja prijave. Disciplina se također može pozvati na procjenu stvari kao što je kvantificiranje gubitka dobiti i zarade kao posljedica osobne ozljede zbog nemara. Osim toga, forenzičke računovođe su upućene da pomognu u rješavanju komercijalnih sporova — kao što su nesuglasice između dioničara i slučajevi u kojima je poduzeće pretrpjelo gubitke zbog

prekida trgovine koji je prouzročila treća strana. Kao što je ranije spomenuto, forenzičke računovođe također mogu igrati važnu ulogu u osobnim životima ljudi. Oni mogu pomoći u sporovima oko ostavštine, a njihov je cilj riješiti slučajeve prije nego što preraste u parnicu. U slučajevima kada se ne može pronaći sporazumno rješenje, forenzičko računovodstvo može se koristiti za pružanje pomoći tijekom sudskog postupka.

Kada su u pitanju bračni sporovi, ciljevi forenzičkog računovođe mogu se razlikovati ovisno o prirodi njihovog imenovanja. Ako djeluju u ime obje strane (kao jedinstveni zajednički stručnjak), bit će zaduženi za postizanje sporazumnog rješenja koje odgovara svim uključenim osobama. Ako djeluju samo na jednoj strani spora, njihovi će ciljevi biti osigurati najbolji mogući rezultat za svog klijenta.

Neki od najčešćih zadataka poslovnih forenzičara i računovodstvenog forenzičara su sljedeći (Belak, 2011:49):

- pronalaženje lažiranosti u financijskim izvještajima,
- prepoznavanje prijevара ili same njene namjere,
- detektiranje utaje poreza,
- prepoznavanje lažnih prikaza bankrota u poduzeću,
- pronalaženje namještenih šteta zbog dodatne zarade primjerice: naplata osiguranja,
- analiza vrijednosti imovine,
- analiza štete prilikom štetnog događaja,
- prepoznavanje profesionalnih grešaka, nemarnosti i lošeg ponašanja,
- detektiranje lažnih i krivotvorenih dokumenata,
- detektiranje sitnih, ali ih većih pronevjera i krađe od samih radnika poduzeća,
- prosuđivanje mogućnosti rizičnosti poslovanja između menadžmenta, te trenutnih i nadolazećih partnera u poslovanju,
- prosudba financijskog stanja trenutnih i možebitno nadolazećih poslovnih partnera itd.

6.2. Uloga računovodstvenog forenzičara

Forenzičke računovođe su financijski detektivi koji revidiraju, istražuju i otkrivaju preciznost arhiva izvješća vezanih uz novac, često u pogledu očekivanih ili kontinuiranih pravnih radnji. Zaposleni su za otkrivanje pogrešnih financijskih podataka, uglavnom s krajnjim ciljem ispitivanja kriminala, uključujući ljude i, osim toga, organizacije svih veličina. Mogu surađivati

s poduzećima, neprofitnim organizacijama (uključujući vladu i agencije za provedbu zakona), imanjima, ljudima i drugim osobama koje obvezuju forenzičko-računovodstvene usluge. Gledajući daleko u povijest, novac je taj glavni pokretač svih prijevara, te igra ključnu ulogu u mnogim zločinima. Prema izvješću poznatog britanskog časopisa The Telegraph⁴², online prijevara, uključujući krađu identiteta, sada je najčešći zločin u Velikoj Britaniji. Prijevara dolazi u mnogim oblicima, od krađe male vrijednosti do raširene korupcije unutar globalnih poduzeća. Pravni slučajevi koji uključuju financijski kriminal mogu biti vrlo dugotrajni i komplicirani, s mnogo nizova dokaza koje treba istražiti. Iz tog razloga mnogi odvjetnici traže pomoć od iskusnog forenzičkog računovođe. Forenzički računovodstveni vještaci mogu odigrati veliku ulogu u osiguravanju neometanog odvijanja ovih slučajeva, istraživanja cjelokupnog opsega kaznenog djela i ispravnog kvantificiranja vrijednosti kaznenog djela.

Forenzičke računovođe su potpuno obučeni, kvalificirani računovođe s dugogodišnjim iskustvom. Neki su licencirani kao forenzični računovođe od strane Instituta ovlaštenih računovođa ili Udruge ovlaštenih računovođa, drugi su obično članovi ili Stručne akademije ili Registra vještaka. Njihovo iskustvo u financijskoj i poslovnoj praksi znači da su sposobni analizirati i interpretirati velike količine podataka, uključujući dokumente, bankovne evidencije i financijske transakcije. Glavna uloga forenzičkih računovođa je pomoći sudovima, odvjetnicima i klijentima da razumiju složena financijska i računovodstvena pitanja i prezentiraju te informacije na način koji svi korisnici mogu razumjeti.

U Hrvatskoj postoje programi koje vodi Udruga „Hrvatski računovođa“, te imaju posebno oformljen program za upis u isti, a za stjecanje naziva ovlaštenu računovodstveni forenzičar.⁴³ Naravno svaki računovođa mora ispuniti određene preduvjete za upis, te imati potrebne kvalifikacije i najaktualnija znanja iz područja računovodstva i prava. Svaki forenzički računovođa mora za provođenje svojih poslova uz prošireno računovodstveno znanje i iskustvo imati i određena znanja iz područja kao što su: revizija, ekonomija, statistika, informatika, pravo, te istražiteljsko znanje i vještine (Belak, 2011:44). S obzirom na obim poslova i mnoga znanja i vještine koje moraju imati najčešće je najkvalitetnije oformiti tim stručnjaka iz cjelokupnih gore navedenih područja kako bi spojili svoja znanja, iskustva i vještine, te stvorili djelotvorno područje forenzičkog računovodstva.

Forenzičke računovođe koriste svoju stručnost u financijama i računovodstvu u kombinaciji sa svojom istražnom sposobnošću kvantificiranja ili osporavanja iznosa potraživanja. Forenzički

⁴² <https://www.telegraph.co.uk/>, Poznati britanski časopis koji je osnovan 1855.g., ima veliki utjecaj i značaj na britansku kulturu i narod. Moglo bi se reći da su svojevrsni britanski simbol. Pristupano dana: 10.11.2021.g.

⁴³ <https://www.hrvatski-racunovodja.hr/ovf/ovl-for-poziv-2021-08.pdf>., Pristupano dana 10.11.2021.g.

računovođa s relevantnim iskustvom također može izvesti dokaze na sudu kao vještak. Njihovi uvidi mogu pomoći u određivanju količine financijskog potraživanja u različitim financijskim slučajevima, uključujući kaznene i građanske prijevare, potraživanja iz osiguranja i financiranje terorizma.

Postoji mnogo načina na koji forenzični računovođe prikupljaju dokaze u slučajevima korporativnih prijevara, a istražitelji općenito koristi kombinaciju metoda ovisnih o slučaju. To uključuje računalno potpomognute tehnike revizije, koje skeniraju velike količine podataka kako bi potražile anomalije. Računalno potpomognut revizor izdvojit će svaku pojedinačnu transakciju koju je posao obavio tijekom određenog razdoblja, omogućujući računovodstvenom stručnjaku da brzo locira područja za daljnju istragu. Forenzičke računovođe također prikupljaju dokaze pregledom dokumentacije, brojanjem gotovine i vođenjem razgovora s relevantnim stranama. Ako je rano imenovan u slučaju, računovođa može pomoći u određivanju opsega istrage. Financijske istrage često su komplicirane problemima kao što su krivotvoreni ili uništeni dokumenti, a forenzički računovodstveni stručnjaci te potencijalne nedostatke moraju uzeti u obzir kako bi njihovi dokazi bili uvjerljivi na sudu. Glavna uloga forenzičkih računovođa je pomoći sudovima, odvjetnicima i klijentima da razumiju složena financijska i računovodstvena pitanja i prezentiraju te informacije na način koji svi korisnici mogu razumjeti.

Tablica 5 pokazuje da je podjela računovodstvenih forenzičara potrebna, jer se vidi jasna razlika između klasičnih revizorskih djelatnika i samih forenzičnih računovođa. Svaki od njih ima vlastite angažmane i podjelu poslova prema potrebama koje se događaju u sustavu. Svako poduzeće ima posebno uvježbane forenzičare za detektiranje svih vrsta prijevare, ovisno o poslu kojim se bave. Sličnosti među njima postoje, no svaki je posebno uvježban za otkrivanje, dokumentiranje i prevenciju prijevara.

Tablica 5. Podjela računovodstvenih forenzičara

VRSTE RAČUNOVODSTVENIH FORENZIČARA	Državni inspektori - forenzičari
	Interni revizori - forenzičari
	Komercijalni računovodstveni forenzičari - forenzični računovođe - revizori prijevare
	Sudski vještaci

Izvor: vlastita izrada autora prema Belak, V. (2011) Poslovna forenzika i forenzično računovodstvo, str.45.

6.3. Vrste forenzičnog računovodstva

Postoje različite vrste forenzičkog računovodstva koje se mogu provesti, a obično su grupirane prema vrstama pravnih postupaka u koje spadaju. U nastavku su neki od najčešćih primjera koji se rješavaju uz pomoć forenzičke revizije:

- Financijska krađa (kupci, zaposlenici ili autsajderi), Prijevarena s vrijednosnim papirima
- Stečaj, Neplaćanje duga, Gospodarska šteta (razne vrste tužbi za naknadu štete)
- Tužbe vezane za spajanje i preuzimanje, Porezna utaja ili prijevarena,
- Sporovi o procjeni vrijednosti poduzeća, Tvrdnje o profesionalnom nemaru
- Pranje novca, Podaci o privatnosti, Brakorazvodni postupak

Forenzičke računovodstvene usluge možda nisu toliko popularne u nekim zemljama, a i rijetko se koriste, no u nekim zemljama poput SAD-a to su visoko plaćene usluge koje su sve češće čak i u hrvatskim poduzećima. Očito je da su mito, korupcija, prijevare, krađe i pranje novaca učinile svoje i pokrenule lavinu forenzičnih postupaka.

Forenzičke računovođe sudjeluju u širokom rasponu istraga, obuhvaćajući mnoge različite industrije. Praktična i dubinska analiza koju će forenzički računovođa donijeti za određeni slučaj pomaže u otkrivanju trendova koji otkrivaju relevantna pitanja. U nastavku će se ukratko opisati različita područja u kojima kao glavni protagonist sudjeluje forenzički računovođa.

- Kriminalističke istrage - Forenzičke istrage često se odnose na kriminalističke istrage u ime policijskih snaga. Izvješće forenzičkog računovođe izrađuje se s ciljem prezentiranja dokaza na profesionalan i sažet način.
- Dioničarski i kupoprodajni sporovi. Ovi zadaci često uključuju detaljnu analizu višegodišnjih računovodstvenih zapisa kako bi se kvantificirala sporna pitanja. Na primjer, uobičajeno pitanje koje se često pojavljuje je naknada i beneficije koje prima svaki od dioničara ili partnera u sporu.
- Zahtjevi za osobne ozljede / nesreće motornih vozila - Od forenzičkog računovođe se često traži da kvantificira ekonomske gubitke koji proizlaze iz nesreće motornog vozila. Forenzički računovođa mora biti upoznat sa svim važećim zakonima, procedurama i metodama kada je u pitanju navedena problematika. Slučajevi liječničke nesavjesnosti i nezakonitog otpuštanja često uključuju slična pitanja u izračunu nastale ekonomske štete.
- Prekid poslovanja / Ostale vrste potraživanja iz osiguranja - Police osiguranja se bitno razlikuju po svojim uvjetima. Sukladno tome, forenzički računovođe imaju mnogobrojne zadatke koji uključuju detaljan pregled politike kako bi se istražili problemi pokrića i

odgovarajuća metoda izračuna gubitka. Forenzički računovođa često se traži da pomogne u rješavanju slučaja iz perspektive osiguranika ili osiguravatelja. Primjeri ovih vrsta zadataka uključuju; prekidi u poslovanju, imovinski gubici i zahtjevi za nepoštenje (vjernost) zaposlenika.

- Istrage prijevare u poslovanju/zaposlenicima - Poslovne istrage mogu uključivati traženje sredstava, identifikaciju i povrat imovine, prikupljanje forenzičkih obavještajnih podataka i provjere dužne pažnje. Istrage prijevare zaposlenika često uključuju postupke za utvrđivanje postojanja, prirode i razmjera prijevare i mogu se odnositi na identifikaciju počinitelja. Ove istrage često uključuju razgovore s osobljem koje je imalo pristup sredstvima i detaljan pregled dokumentiranih dokaza.

- Bračni sporovi - Bračni sporovi s gledišta forenzičkog računovodstva često uključuju praćenje, lociranje i procjenu imovine. Imovina koju treba procijeniti i evaluirati može biti poduzeće, imovina kao što su kuće, stanovi ili nešto sasvim drugo što je kupljeno u zajedničkom življenju supružnika.

- Poslovni ekonomski gubici - Primjeri zadataka koji uključuju poslovne ekonomske gubitke uključuju; ugovorne sporove, zahtjeve za građenje, izvlaštenja, zahtjeve za odgovornost za proizvode, povrede žiga i patenata i gubici koji proizlaze iz kršenja sporazuma o nenatjecanju.

- Profesionalni nemar - Ovim se istragama često pristupa iz dvije različite, ali komplementarne perspektive, a to su: tehnička istraga i kvantifikacija gubitka.

Tehnička - došlo je do kršenja Općeprihvaćenih računovodstvenih načela ili Općeprihvaćenih standarda revizije ili drugih standarda prakse.

Kvantifikacija gubitka - Ako je dotični profesionalac računovođa, onda bi forenzički računovođa mogao biti uključen s obje perspektive. Ako se radi o nekoj drugoj profesiji, sudski računovođa će obično biti angažiran da izvrši samo kvantificiranje gubitka.

- Posredovanje i arbitraža - Zbog svog poznavanja i udobnosti s pravnim pitanjima i postupcima, neki su forenzički računovođe potražili posebnu obuku i uključili se u alternativno rješavanje sporova (ADR)⁴⁴. Usluge ADR-a uključuju i posredovanje i arbitražu i osmišljene su kako bi pomogli pojedincima i tvrtkama u rješavanju sporova uz minimalne smetnje i na vrijeme.

⁴⁴ ADR je kratica za „Accord européen relatif au transport international des marchandises dangereuses par route“, na hrvatskom znači „Europski sporazum o međunarodnom cestovnom prijevozu opasnih tvari“. Međunarodni pojam ADR u velikoj je mjeri rasprostranjen u transportnoj grupaciji da ga gotovo svi razumiju, neovisno o bilo kojoj zemlji na svijetu. <https://www.timocom.com.hr/lexicon/pojmovnik-transporta/adr> Pristupano dana: 10.11.2021.g.

6.4. Razlika eksterne i forenzične revizije

Forenzična revizija je analiza i detaljan prikaz baze podataka nekog poduzeća ili osobe zbog izoliranja činjenica koje bi se mogle koristiti na sudu. Forenzična revizija je specijalnost u računovodstvenoj industriji, a većina velikih računovodstvenih poduzeća ima odjel za forenzičnu reviziju. Forenzične revizije uključuju iskustvo u računovodstvenim i revizijskim praksama, kao i stručno poznavanje pravnog okvira forenzične revizije.

Eksterna revizija kao što se je već spomenuto u poglavlju 3.3.2. je revizija koja se provodi kako bi se osigurala točnost i točnost računovodstvenih evidencija koje poduzeće vodi. Eksterna revizija se odnosi na izvješća o financijskim izvještajima pravne osobe.

Kada se gledaju po definiciji pojmovi revizije i forenzičnog računovodstva uvelike se razlikuju, no ljudi ih dosta često mijenjaju upravo zbog nebrojenih sličnosti. No, u suštini postoje dva veoma bitna čimbenika koja ih međusobno razlikuju, a to su vremensko ograničenje i faza izvještavanja.⁴⁵ Naime, kod forenzičnog računovodstva ne postoji vremensko ograničenje, tj. pod tim se podrazumijeva da forenzični računovođa smije utvrđivati i ispitivati svaki račun od trenutka njegovog nastanka. Dok s druge strane, revizija istražuje da li su podaci financijskih izvještaja realno prikazani u vremenskom periodu od godine dana.⁴⁶ Kada se gleda kroz fazu izvještavanja, revizor je taj koji daje konačan sud ili mišljenje o samom procesu i rezultatu revizije financijskih izvještaja. Ako pak forenzični revizor razotkrije obmanu, pronevjeru ili prijevare, njegov je zadatak ispravno postupiti, te naravno uputiti na moralnu dužnost osobe ili osobu koja je počinila ili pridonijela samom nastanku prijevare ili krađe.

U suštini, po samoj prirodi forenzične revizije očekuju se razlike u odnosu na vanjsku reviziju. Ove razlike, koje proizlaze iz različitih potreba na koje vanjska revizija ne može adekvatno reagirati, odnose se na sprječavanje i otkrivanje prijevare s elementima kaznenog djela, kao i na pripreme odgovarajućih dokaza za sudske postupke. Međutim, ono što je važno je činjenica da forenzična revizija nije obavezna sama po sebi kao što je ti u slučaju vanjske revizije.

U prošlosti sve su se prijevare, krađe, manipulacije u poduzećima rješavale unutarnjom kontrolom i vanjskim revizorskim tvrtkama. Tek u posljednjih nekoliko desetljeća, posebice nakon brojnih financijskih skandala, otvorila se na neki način potreba za ovakvu uslugu revizije.⁴⁷ Ono što se može iz svega zaključiti je da pokraj nedostatka zakona i standarda, sama

⁴⁵ <https://zir.nsk.hr/islandora/object/unipu:1087/preview>, Pristupano dana: 12.11.2021.g.

⁴⁶ Ibid

⁴⁷ https://www.researchgate.net/publication/287208360_THE_CHARACTERISTICS_OF_FORENSIC_AUDIT_AND_DIFFERENCES_IN_RELATION_TO_EXTERNAL_AUDIT/link/5767ac7e08ae421c448c5c8e/download, Pristupano dana: 12.11.2021.g.

potreba za ovakvom vrstom postupka koje provode forenzični revizori neizostavna usluga koja će potrajati daleko gledajući u budućnost. Proces obuke forenzičnih revizora nije jednostavan, nije jeftin, nije kratak i potrebno je mnogo uložene napora i truda da bi se postigao kvalitetno obučeni i ovlaštene forenzični revizor.

Tablica 6 prikazuje neke od najčešćih razlika vanjske i forenzične revizije. Razlike u vanjskoj i forenzičkoj reviziji mogu biti promatrane s aspekta razlika u samim definicijama i karakteristikama ove dvije vrste revizijskih usluga.

Tablica 6. Prikaz razlika između vanjske i forenzične revizije

Razlike između vanjske i forenzične revizije		
Elementi razlike	Vanjska revizija	Forenzična revizija
Zakonodavstvo	Pravni i stručni	Stručni propisi
Cilj	Izražavanje stručnog, neovisnog i kompetentnog mišljenja o istinitosti, ispravnosti i točnosti financijskih izvještaja	Sprječavanje, istraživanje i otkrivanje prijevare
Ograničenja	Ograničena profesionalnim standardima izvan kojih ne vrši daljnje provjere	Nije ograničeno standardima vanjske revizije i može obavljati profesionalne aktivnosti van standarda
Materijalno	Vrlo važno	Nije važno, jer određuje iznos štete prijevare bez obzira na iznos štete
Razdoblje djelovanja	Izražavanje mišljenja o financijskim izvještajima za jednu poslovnu godinu	Nema određenog vremenskog okvira, aktivnost traje do otkrića prijevare
Metodologija	Temeljena na metodi uzrokovanja	Istražuje svaku financijsku transakciju koja je povezana s prijevaram
Istraga	Nema istraživanja	Jedna od glavnih aktivnosti
Izveštavanje	Daje neovisno, stručno i kompetentno mišljenje u obliku koji je propisan Međunarodnim revizijskim standardima	Specijalizirano izvješće koje sadrži elemente kaznenog djela prijevare, namijenjene pravnom postupku i nema općeprihvaćenog propisanog
Sudski postupak	Vještak revizor može biti svjedok na sudu	Forenzični revizor je potreban kao svjedok na sudu u ulozi vještaka
Način otkrivanja prijevare	U normalnom tijeku i pregledu plana	Upozorenja, sumnje, zahtjev klijenta i dr.
Obveza	Obavezni postupak za srednje i velike subjekte, kao za javna poduzeća, bez obzira na njihovu veličinu, te sve pravne osobe i poduzetnike	Nije zakonska obaveza

Izvor: vlastita izrada autora prema :

https://www.researchgate.net/publication/287208360_THE_CHARACTERISTICS_OF_FORENSIC_AUDIT_AND_DIFFERENCES_IN_RELATION_TO_EXTERNAL_AUDIT/link/5767ac7e08ae421c448c5c8e/download?, The characteristics of forensic audit and differences in relation to external audit, Pristupano dana: 20.11.2021.g.

6.5. Data Mining – Model forenzičnog računovodstva

Data mining je proces koji poduzeća koriste za pretvaranje sirovih podataka u korisne informacije. Koristeći softver za traženje uzoraka u velikim serijama podataka, poduzeća mogu naučiti više o svojim klijentima kako bi razvila učinkovitije marketinške strategije, povećale prodaju i smanjile troškove. Ono što je važno i ključno da je data mining proces analize ogromne količine informacija, a sve u svrhu kako bi se pojmiili novi svjetski trendovi i obrasci. Ukratko, data mining ovisi o učinkovitom prikupljanju podataka, skladištenju i računalnoj obradi. Korporacije mogu koristiti rudarenje podataka za sve, od učenja o tome što klijente zanima ili žele kupiti, do otkrivanja prijevara i filtriranja neželjene pošte. Programi za rudarenje podataka razlažu obrasce i veze u podacima na temelju informacija koje korisnici traže ili pružaju. Poduzeća društvenih medija koriste tehnike rudarenja podataka kako bi ostvarila monopolizaciju nad svojim korisnicima, što bi im dovelo pozamašan dodatan profit. Ova upotreba data mininga u posljednje je vrijeme bila pod kritikama. Korisnici često nisu svjesni da se data mining događa s njihovim osobnim podacima, posebno kada se koristi za utjecanje na osobne stavove. Proces rudarenja podataka dijeli se na pet koraka. Prvo, organizacije prikupljaju podatke i učitavaju ih u svoja skladišta podataka. Drugi korak, pohranjuju i upravljaju podacima, bilo na internim poslužiteljima ili u oblaku. Treće, poslovni analitičari, upravljački timovi i stručnjaci za informacijsku tehnologiju pristupaju podacima i određuju kako ih žele organizirati. Zatim četvrto, aplikacijski softver sortira podatke na temelju rezultata korisnika, i konačno peti korak, krajnji korisnik prezentira podatke u formatu koji se lako dijeli, kao što je grafikon ili tablica.

Najvažniji dio data mining tehnika koji je važan za forenzično računovodstvo je mogućnost sistematskog ispitivanja nelogičnosti svih podataka, a ne dijelova podataka ili samo jednog uzorka, kao što se radilo ručnom tehnikom (Belak, 2011:189). Data mining tako pronalazi neotkrivene informacije koje su nelogične i pune nepravilnosti, te ih izdvaja između ogromnog broja podataka koje pregledava. Pomoću data mining tehnike, otkrivaju se brojne nelogičnosti i manipulacije u ulaznim i izlaznim računima, te pomoću te tehnike „iskoče“ te nepravilnosti na površinu kao detektori. Neki od primjera koji se otkriju prilikom testiranja data mining tehnikom (Belak, 2011:189):

- duplo kontiranje jednakih računa
- identični brojevi faktura, a dispartne svote
- više različitih kupaca i dobavljača, a svima jednake adrese, ili jednak porezni broj

- detektiranje zaposlenih osoba koje su istovremeno i dobavljači i zaposlenici
- detektiranje neuobičajeno mnogo računa u usporedbi sa samom strukturom poduzeća
- detektiranje mnogih kupaca i dobavljača koji su istovremeno jedno i drugo

6.5.1. Benfordov zakon u forenzičnom računovodstvu i data mining tehnici

Važno je razumjeti situacije na koje se može primijeniti Benfordov zakon. Oslanja se na ideju da raspodjela znamenki u višeznamenkastim prirodnim brojevima nije slučajna; umjesto toga, slijedi predvidljiv obrazac. Primjenjuje se samo na "prirodne brojeve". Definicije prirodnih brojeva i neprirodnih brojeva u ispitu o prijeviri različite su nego u matematici. Evo kako ih se definira za Benfordov zakon. Prirodni brojevi su oni brojevi koji nisu poredani u određenoj shemi numeriranja i nisu generirani od strane ljudi ili generirani iz sustava slučajnih brojeva. Neprirodni brojevi osmišljeni su sustavno kako bi prenijeli informacije koje ograničavaju prirodnu prirodu broja (npr. Poštanski brojevi i telefonski brojevi).

Benfordov zakon česta je pomoć u data mining metodama otkrivanja forenzičnih provjera, koji pokušava sugerirati procjenjivanje gore navedenih prirodnih skupova brojeva kao glavni indikator za pronalazak devijacija u knjigovodstvenim i financijskim izvještajima. Naravno pronalazak devijacija i/ili odstupanja iziskuje određena daljnja analiziranja i ispitivanja. Uz Benfordov zakon te devijacije brojeva daju određenu dozu nesigurnosti i upozoravaju da je to mogući znak lažiranosti izvještaja. Princip je da ako se zna da je određeni skup podataka u skladu sa zakonom, kada sličan skup podataka odstupa, podaci su svakako nelogični i neistiniti. Primjena Benfordovog zakona u testu anomalija u području društvenih znanosti je najranija i najadekvatnija testna analiza, posebno za raznorazne prijave u reviziji, računovodstvu i financijskim podacima. Godine 1972. Hal Varian⁴⁸ predložio je korištenje ovog zakona za otkrivanje lažnih ekonomskih podataka, ali njegovi uzorci skupova podataka su bili nedostatni, što je nedostajalo uvjerljivosti teze koju je pokušao dokazati. U daljnjoj budućnosti uz njegovo istraživanje Mark Nigrini⁴⁹, na temelju provjere sustava

⁴⁸ Hal Varian - Hal R. Varian rođen je 18.03.1947.g. u Ohio. Diplomirao je na MIT-u 1969., magistrirao matematiku i doktorirao. Diplomirao ekonomiju na UC Berkeleyu 1973. Također je predavao na MIT-u, Stanfordu, Oxfordu, Michiganu i drugim sveučilištima diljem svijeta. Trenutačno je glavni ekonomist u Googleu. Počeo je u svibnju 2002. kao konzultant i bio je uključen u mnoge aspekte tvrtke, uključujući dizajn aukcija, ekonometrijske analize, financije, korporativnu strategiju i javnu politiku. Također je profesor emeritus na Kalifornijskom sveučilištu Berkeley. https://en.wikipedia.org/wiki/Hal_Varian, Pristupano dana: 14.11.2021.g.

⁴⁹ Mark Nigrini - rođen u Cape Townu u Južnoj Africi, izvanredni je profesor računovodstva na Visokoj školi za poslovanje i ekonomiju na Sveučilištu West Virginia u Morgantownu. Nigrini je najpoznatiji po svom radu na

računovodstvenih i poreznih podataka, te prema karakteristikama ljudske osobnosti, a to je da ljudi mijenjaju podatke u skladu s raspodjelom vjerojatnosti prve znamenke od 1 do 9, predložio je korištenje zakona za otkrivanje računovodstvenih poreznih podataka za poduzeća. To je dovelo do mogućnosti pronalaska ne samo računovodstvenih prijevара, već su se mogli pronaći problemi utaje poreza, što je dovelo do još jedne prednosti, a to je da se uspostavi ravnoteža podataka i nadoknade nedostaci tradicionalne metode revizije. Nakon toga, opseg primjene Benfordovog zakona postupno je proširen na financijsku, osiguravajuću, nakladničku i druge industrije, a do sada ima važnu ulogu čak i u otkrivanju izbornih prijevара, otkrivanju društvenih prijevара, te obmana i manipulacija u sportu. Učinak otkrivanja prijevара, netočnih brojeva, anomalija, je vrlo značajan, ali ima ovaj zakon i nedostatke niske preciznosti i netočnosti. Pomaže u poboljšanju strateške uloge podataka u eri velikih podataka i podržava zemlju i razne industrije za donošenje znanstvenih odluka. U fokusu različitih industrija nije samo prosuđivanje kvalitete podataka, već i miniranje malverzacija podataka i izdvajanje učinkovitih informacija. Najvažnije je ojačati objašnjenje rezultata Benfordovog zakona, na temelju analize samog zakona, ojačati objašnjenje rezultata analize, ojačati kombinaciju teorije s praksom kako bi se riješilo što više praktičnih problema i bolje iskoristila njegova vrijednost.

korištenju Benfordovog zakona kao alata za reviziju i računovodstvo za otkrivanje anomalija u podacima tvrtke. https://en.wikipedia.org/wiki/Mark_Nigrini, Pristupano dana: 14.11.2021.g.

7. KORIŠTENJE MANIPULACIJE, PRIJEVARA I LAŽIRANJA FINANCIJSKIH IZVJEŠTAJA U SVJETSKIM PODUZEĆIMA DANAŠNJICE

Jedne od većih i poznatijih prijevara u ovih 20 godina u kojima su se neprestano koristile računovodstvene spletke, lažiranja, trikovi i manipulacija brojkama su velika poduzeća poput Enrona, Lehman Brothers, Olympus Corporation, Toshiba Corporation, hrvatskog Agrokora i mnogih drugih, a koji su nesumnjivo najveći prikaz bankrota. Povremeno se na naslovnica pojavljuje najnovija velika prijevara, osvane kao grom iz vedra neba i protrese poduzeća koja u tišini provode manipulativne radnje u računovodstvu. Dok druge organizacije, poduzeća stoički šute i promatraju sa strane, dolazi do spoznaje da se prijevare mogu dogoditi u bilo kojem poduzeću i malom i velikom. Problem je što javnost za dosta njih ni ne zna, jer samo relativno malo velikih prijevara oglase mediji, a ogromne svote novaca gube sve vrste poslova kao rezultat velikog broja manjih prijevara.

U ove dvije godine otkako se pojavio virus COVID-19 mnogobrojna manja, a i veća poduzeća ušla su u tzv. sustav zombifikacije⁵⁰ gdje se poduzeća još uvijek nekako bore za opstanak na tržištu, ali uz nesigurnu solventnost i profitabilnost, te se samo čeka trenutak kada će otići u stanje bankrota. Kriza COVID-19 potaknula je izvanrednu financijsku potporu poduzećima od strane vlada i središnjih banaka. Ta je potpora poprimila oblik sustava javnih kreditnih jamstava, moratorija na dug, izravne potpore tvrtkama putem programa financijske pomoći, programa zajmova i kupnje središnje banke, te labavljenja mikro- i makrobonitetnih nadzornih pravila.

Milijarde dolara izgubljene su kao rezultat gore navedenih financijskih katastrofa, koje su uništile poduzeća i uništile živote ljudi. Mnogi od ovih računovodstvenih skandala bili su rezultat pretjerane pohlepe nekolicine pojedinaca čiji su postupci doveli do katastrofalnih posljedica koje su srušile čitava poduzeća i pogodile milijune ljudi. U ovom poglavlju spomenut će se neki od najvećih računovodstvenih skandala u posljednje vrijeme, kojima su

⁵⁰ Zombifikacija - Zombifikacija” gospodarstva odnosi se na situaciju u kojoj programi javne potpore i aktivnosti bankovnog kreditiranja održavaju neodržive tvrtke na životu. Ovaj je izraz stekao široku važnost nakon japanske krize 1990-ih, kada je kolaps cijena nekretnina praćen dugotrajnim razdobljem niskog rasta rezultirao mnogim slabim bankama i poduzećima, pri čemu su slabe banke zadržale svoje kreditne odnose sa slabim tvrtkama, produžavajući kredite na neodržive firme. Pandemija COVID-19 dovela je do neviđene političke podrške tvrtkama, što je također pojačalo raspravu o potencijalnoj zombifikaciji gospodarstva. Mada se ipak u nekim podređenim segmentima sam pojam zombifikacije razlikuje od trenutne situacije i od samih početaka kriza u .19-om stoljeću. <https://voxeu.org/article/zombification-europe-times-pandemic>, Pristupano dana: 15.11.2021.g.

beskrupulozni pojedinci opljačkali nedužne investitore, uništili gospodarstvo, ljudima oduzeli radna mjesta.

Slika 3. Prikaz međuodnosa revizije, forenzičnog računovodstva i ispitivanja prijevvara

Izvor: Vlastita izrada autora prema Rezaee, Z., Riley, R. (2014) *Prijevvara u financijskim izvještajima - sprječavanje i otkrivanje*, str. 306.

Slika 3 prikazuje koliko su usko povezane tehnike znanja i vještine, forenzično računovodstvo i ispitivanje prijevvara. Jedno bez drugog ne ide, s obzirom da svaka, primjerice procjena rizika, iziskuje istragu, a istraga traži ponekad i sudski postupak.

7.1. Slučaj poduzeća „ENRON“ iz 2001.g. u SAD-u

Slika 4. Logo poduzeća Enron- Kenneth Lay & Jeffrey Skilling

Izvor: <https://www.youtube.com/watch?v=e5qC1YGRMKI>, Pristupano dana: 20.11.2021.g.

Fenomen, najčuveniji skandalozni slučaj poduzeća „Enron“ iz 2001.g. , jedan je od najpoznatijih računovodstvenih skandala koji je uništio i odveo u ponor mnogobrojna poduzeća, gubitak poslova za preko 4.000 zaposlenika, zbog toga postao simbolom za manipuliranje, prijevaru i lažiranje financijskih izvještaja (Belak, 2017:38). Nitko dosad nije uspio toliko obmanjivati javnost i potplaćivati revizore kao Enronova uprava. Sa smiješkom na usnama svako objavljivanje financijskog izvještaja bilo je obasuto srećom i veseljem za daljnji razvoj i još veće napredovanje, a u pozadini bila je to samo jedna velika laž.

Slika 4 prikazuje osnivača poduzeća Enron Kennetha Lay i izvršnog direktora Jeffreyja Skilling, uz poznati logo poduzeća.

Poznata svjetska kompanija Enron bila je energetska tvrtka sa sjedištem u Houstonu, Texas, SAD. Osnovao ga je Kenneth Lay⁵¹ 1985. nakon što se Houston Natural Gas spojio s InterNorthom (tvrtkom za plinovode iz Nebraske). Nakon toga, Enron je rebrendiran u dobavljača i trgovca energijom. Osim toga, Enron je također počeo poslovati i baviti se električnom energijom, vodom i širokopojasnim uslugama. Godine 1990. Lay je stvorio novi odjel pod nazivom Enron Finance Corporation i Jeffrey Skilling⁵² je imenovan za njegovog

⁵¹ Kenneth Lee Lay . rođen je 15.04.1942.g u Missouri, a umro 05.07.2006.g. .Bio je osnivač, izvršni direktor i predsjednik Enrona koji je bio umiješan u istoimeni računovodstveni skandal koji je 2001. godine prerastao u najveći bankrot ikada do tog datuma. Lay je optužen od velike porote i proglašen je krivim za 10 točaka prijave vrijednosnih papira na suđenju.] Lay je umro u srpnju 2006. dok je bio na odmoru u svojoj kući blizu Aspenu u Coloradu, tri mjeseca prije predviđene presude. https://en.wikipedia.org/wiki/Kenneth_Lay, Pristupano: 17.11.2021.g.

⁵² Jeffrey Keith Skilling - rođen je 25.11.1953.g. u Pittsburghu, Pennsylvania. .Osuđeni zločinac najpoznatiji kao izvršni direktor Enron Corporation tijekom skandala Enron 2006.g. osuđen je za savezne optužbe za kaznena djela

šefa. Ubrzo je počeo dominirati tržištima pod Skillingovim vodstvom. Osim toga, Skilling je nastavio mijenjati i mijenjati korporativnu kulturu Enrona kako bi transformirao i izgradio svoje ime u trgovačkom poslovanju. On je također stekao poziciju izvršnog direktora nakon što je Kenneth Lay otišao u mirovinu. Enron se transformirao u trgovca ugovorima o energetskim derivatima, djelujući kao posrednik između proizvođača prirodnog plina i njihovih kupaca. Trgovine su omogućile proizvođačima da ublaže rizik od fluktuacija cijena energije fiksiranjem prodajne cijene svojih proizvoda putem ugovora o kojem je Enron pregovarao uz naknadu. Pod Skillingovim vodstvom, Enron je ubrzo zavladao tržištem za ugovore o prirodnom plinu, a tvrtka je počela stvarati goleme profite na svojim obrtima.

Enron je uzimao velike bankovne kredite, stvarao offshore tvrtke i izvještavao o prihodima od neisporučene robe. Dionice poduzeća vrijedile su 90,75 dolara na vrhuncu 2000. godine u usporedbi s 0,26 dolara kada je tvrtka pokrenula stečaj u prosincu 2001. Tvrtka je običavala donirati velike količine novca političkim strankama za izmjene zakona čime se vršio pritisak na vladu. Enron je svake godine pokazivao porast uz pomoć lažne dobiti i prodaje. Tvrtka je koristila neetičke postupke kako bi lažno prikazala zaradu skrivajući računovodstvena ograničenja kako bi zavarala regulatore. To je rezultiralo njegovim složenim poslovnim modelom koji je analitičarima bio vrlo zbunjujući. Nestandardne računovodstvene tehnike i inflacija poslova tamo su postale uobičajena praksa. Tvrtka je koristila vozila posebne namjene ili subjekte posebne namjene kako bi sakrila svoje milijarde dugova i toksične imovine od investitora i vjerovnika. Poduzeće Enron toliko se proširilo da je bilo spremno stvoriti tržište za sve što je bilo tko spreman prodavati i trgovati s time. Stoga je trgovao derivativnim ugovorima za široku paletu roba – uključujući električnu energiju, ugljen, papir i čelik – pa čak i za vremenske prilike. Odjel za online trgovanje, Enron Online, pokrenut je tijekom procvata dot-com-a, a do 2001. obavljao je online trgovine vrijedne oko 2,5 milijardi dolara dnevno. Enron je također ulagao u izgradnju širokopolasne telekomunikacijske mreže kako bi se olakšalo trgovanje velikom brzinom (Belak, 2017:42). Kako su godine procvata završile i kako se Enron suočio s povećanom konkurencijom u poslovanju trgovanja energijom, profit tvrtke se brzo smanjio. Pod pritiskom dioničara, čelnici tvrtki počeli su se oslanjati na sumnjive računovodstvene prakse, uključujući tehniku koja se razvila taman 1990-ih, „računovodstvo fer vrijednosti“⁵³, kako bi sakrili probleme. Računovodstvo fer vrijednosti omogućilo je

vezana uz Enronov kolaps i na kraju osuđen na 24 godine zatvora. Bivši izvršni direktor Enrona, Jeffrey Skilling, 2019.g izašao je prijevremeno iz zatvora te pokrenuo pothvat ulaganja u energiju, pomoću tehnološkog napretka nafte i plina. https://en.wikipedia.org/wiki/Jeffrey_Skilling, Pristupano dana: .17.11.2021.g.

⁵³ Računovodstvo fer vrijednosti odnosi se na praksu mjerenja obveza i imovine poslovanja po njihovoj trenutnoj tržišnoj vrijednosti. Drugim riječima, "fer vrijednost" je iznos za koji bi se imovina mogla prodati (ili za koji bi

poduzeću da upiše nerealizirane buduće dobitke od nekih trgovačkih ugovora u .tekuće račune dobiti i gubitka, stvarajući tako iluziju veće tekuće dobiti. Nadalje, problematično poslovanje tvrtke prebačeno je na takozvane subjekte posebne namjene, koji su u biti komanditna društva stvorena s vanjskim stranama. Ozbilnost situacije počela je postajati očigledna sredinom 2001. godine kada su brojni analitičari počeli kopati po pojedinostima Enronovih javno objavljenih financijskih izvještaja. Enron je u listopadu šokirao ulagače kada je objavio da će u trećem tromjesečju ostvariti gubitak od 638 milijuna dolara i smanjiti dionički kapital od 1,2 milijarde dolara dijelom zahvaljujući Fastowovim⁵⁴ partnerstvima. Ubrzo nakon toga Komisija za vrijednosne papire i burzu počela je istraživati transakcije koje je Enron provodio s nekoliko vanjskih poduzeća, a neki dužnosnici u Arthuru Andersenu⁵⁵ tada su počeli uništavati dokumente vezane uz revizije Enrona. Kako su se pojavili detalji o računovodstvenim prijevarama, Enron je pao u slobodan pad. Fastow je otpušten, a cijena dionica poduzeća naglo pala na manje od 10 dolara početkom studenog 2001.g. Tog mjeseca Enron je pokušao izbjeći katastrofu pristankom da ga kupi Dynegy⁵⁶. Međutim, tjednima kasnije Dynegy je odustao od ugovora. Vijest je dovela do pada Enronovih dionica na ispod 1 dolar po dionici, ponijevši sa sobom vrijednost mirovina zaposlenika Enrona od 401(k), koje su uglavnom bile vezane uz dionice tvrtke. Dana 2. prosinca 2001. Enron je podnio zahtjev za zaštitu od stečaja. Mnogi rukovoditelji Enrona bili su optuženi za razne optužbe, a kasnije su osuđeni na zatvorske kazne.

se obveza mogla podmiriti) koji je pošten i za kupca i za prodavatelja. Računovodstvo fer vrijednosti implementirao je Odbor za financijske računovodstvene standarde kako bi se uskladio izračun financijskih instrumenata.

⁵⁴ Andrew Fastow - Andrew Stuart "Andy" Fastow (rođen 22. prosinca 1961.) osuđeni je zločinac i bivši financijer koji je bio glavni financijski direktor Enron Corporation, sve dok nije otpušten neposredno prije nego što je tvrtka proglasila bankrot . Fastow je bio jedna od ključnih osoba iza složene mreže izvanbilančnih subjekata posebne namjene. Nezakonito zadržavajući osobne udjele u ovim naizgled neovisnim duhovnim entitetima, uspio je prevariti Enron za desetke milijuna dolara.

https://en.wikipedia.org/wiki/Andrew_Fastow, Pristupano: 17.11.2021.g.

⁵⁵ Arthur Andersen . Arthur Andersen LLP bio je američki holding sa sjedištem u Chicagu. tvrtka je pružala usluge revizije, poreza i savjetovanja velikim korporacijama. Do 2001. godine postala je jedna od najvećih svjetskih multinacionalnih korporacija. Godine 2002. tvrtka je dobrovoljno predala svoje licence za obavljanje poslova ovlaštenog javnog računovođe u Sjedinjenim Državama nakon što je proglašena krivom za zločine u tvrtkinoj reviziji Enrona, energetske korporacije sa sjedištem u Teksasu. Godine 2005. Vrhovni sud Sjedinjenih Država jednoglasno je poništio presudu Arthura Andersena zbog ozbiljnih pogrešaka u uputama raspravnog suca poroti koja je osudila tvrtku. Unatoč tome, šteta za Andersenov ugled bila je tolika da se nikada nije vratio kao održiv posao čak ni u ograničenom obimu. Nekadašnja konzultantska i outsourcing praksa tvrtke odvojila se od računovodstvene prakse tvrtke i odvojila se od Andersen Worldwidea 2000. godine, kada je preimenovana u Accenture, te tako nastavila s radom. https://en.wikipedia.org/wiki/Arthur_Andersen, Pristupano dana: 17.11.2021.g.

⁵⁶ Dynegy je certificirani maloprodajni pružatelj električnih usluga koji nudi konkurentne cijene električne energije za domove i tvrtke u Ohiju, Illinoisu i Pennsylvaniji. Dynegy Inc. bila je električna tvrtka sa sjedištem u Houstonu, Texas, u Sjedinjenim Državama. Posjedovala je i upravljala brojnim elektranama u SAD-u, od kojih su sve bile na prirodni plin ili ugljen, sve do spajanja s Vistra Corp 9. travnja 2018. Dynegy je održavao rivalstvo s energetskom i trgovačkom tvrtkom Enron sa sjedištem u Houstonu, koju je pristala kupiti 2001. godine. Dynegy se povukao iz ugovora kako su se pojavili razmjeri Enronovih nedjela, laži i računovodstvenih manipulacija. <https://www.dynegy.com/>, Pristupano dana: 17.11.2021.g.

Isto tako revizorska tvrtka Arthur Anderson također je bila pod intenzivnim nadzorom, te optuženo za ometanje pravosuđa s obzirom da su uništavali dokaze, te su izgubili i licencu za rad javnim računovodstvom. Značajno je da su 2006. i Skilling i Lay osuđeni po raznim optužbama za zavjeru i prijevaru, Skilling je odslužio 12 godina od dobivenih 24 godine, a Lay kojemu je prijetilo 45 godina zatvora umro je prije osude. Skandal je rezultirao valom novih propisa i zakona osmišljenih kako bi se povećala točnost financijskog izvješćivanja javnih poduzeća. Najvažnija od tih mjera, Zakon Sarbanes-Oxley, nametnuo je oštre kazne za uništavanje, promjenu ili izmišljanje financijskih zapisa. Zakon je također zabranio revizorskim tvrtkama da obavljaju bilo kakve istodobne konzultantske poslove za iste klijente. Enronov bankrot bio je namjerno počinjena i dobro planirana prijevara u kojoj je sudjelovalo nekoliko banaka i revizorskih kuća. Slučaj Enron smatra se najvećim bankrotom u američkoj povijesti u kojem je gotovo 4000 ljudi izgubilo posao.

7.2. Slučaj poduzeća „OLYMPUS CORPORATION“ iz 2014.g u Japanu

Slika 5. Michael Woodford & Tsuyoshi Kikukawa - Olympus Corporation

Izvor:<https://www.43rumors.com/no-jail-for-olympus-managers-responsible-for-the-accounting-fraud/>, Pristupano dana: 20.11.2021.g.

Slučaj prijave u financijskim izvještajima u Olympus Corporation, japanskoj tvrtki, doveo je do testiranja koliko i kako nacionalna kultura igra ulogu u korporativnom upravljanju i otkrivanju prijave, jer ipak je ovu prijevaru razotkrio netko sa zapada, netko tko nije bio njihov. Japanski Olympus priznao je prije 10 godina da je skrivao gubitke na ulaganjima u vrijednosne papire koji su tada 2011.g. datirali unatrag dva desetljeća, pokleknuvši pod

pritisnima sa svih strana, jer nije znao objasniti niz zbunjujućih transakcija koje su dovele poduzeće u sumnju. Godinama je poduzeće objavljivalo lažne i obmanjujuće informacije, te skrivalo gubitke poduzeća lažnim financijskim i računovodstvenim manipulacijama. (Belak, 2017:163). Slika 5 prikazuje glavnog zviždača i nekadašnjeg izvršnog predsjednika poduzeća Olympus, Michaela Woodford, te predsjednika navedenog poduzeća Tsuyoshi Kikukawa u doba kada je tek Michael došao raditi za veliku korporaciju i kada nije bilo sumnji da poduzeće obmanjuje čitav svijet.

Olympus Corporation najpoznatiji je japanski proizvođač optike i proizvoda za reprografiju, internacionalna je korporacija za istraživanja, nastanak, proizvodnju i prodaju optike, digitalnih kamera i medicinske opreme (Belak, 2017:163). Olympus je osnovan 12. listopada 1919., Takeshi Yamashita⁵⁷, osnovao je tvrtku u Tokiju, Japan uz financijsku pomoć svog prethodnog poslodavca, s ciljem ostvarivanja domaće proizvodnje mikroskopa i termometara. Godine 1980. Toshiro Shimoyama bio je predsjednik i izvršni direktor Olympus Corporation. Olympusov nagli pad dogodio se kad su prihodi značajno pali zbog nagle aprecijacije jena⁵⁸. Rastući jen i pad dolara prouzročili su probleme s prihodima mnogim japanskim tvrtkama. Neke su tvrtke nastojale nadoknaditi pad prihoda i posebnim oblikom špekulativnog ulaganja. Olympus je zabilježio gubitak od 2,1 milijardu jena. Kružile su glasine da su do kasnih 1990-ih gubici narasli. Umjesto da se očituje i prizna gubitke, uprava je nastavila svoja rizična ulaganja. Olympus je stvorio tobashi shemu⁵⁹ za prebacivanje gubitaka s Olympusove bilance. Tvrtke koje se nalaze na Kajmanskim otocima kupljene su preko visokih naknada za upravljanje i stjecanje. Kada je prvi zapadni predsjednik, Michael Woodford⁶⁰, doveo u pitanje takvu mogućnost poslovanja, otpušten je odmah nakon dva tjedna. Woodford je postao možda

⁵⁷ Takeshi Yamashita osnovao je 12.10.1919.g. poduzeće Olympus kao Takachiho Seisakusho. Osnivač tvrtke, Takeshi Yamashita, osnovao je tvrtku uz financijsku pomoć svog prethodnog poslodavca, s ciljem ostvarivanja domaće proizvodnje mikroskopa. U lipnju 1920., samo šest mjeseci nakon osnivanja tvrtke, Yamashitin san o izradi domaće mikroskopa ostvario se uvođenjem Asahi, prvog mikroskopa koji je proizveo Takachiho.

<https://www.olympus-global.com/company/milestones/founding.html?page=company>.

Pristupano dana: 18.11.2021.g.

⁵⁸ Jen - je valutna kratica ili simbol valute za japanski jen, valutu za Japan. Sastoji se od 100 sen ili 1000 rin i često je predstavljen simbolom koji izgleda kao veliko slovo Y s dvije vodoravne crtice kroz sredinu: ¥. <https://www.investopedia.com/terms/f/forex/j/jpy-japanese-yen.asp>. Pristupano dana: 19.11.2021.g.

⁵⁹ Tobashi shema - Tobashi shema je financijska prijevara putem kreativnog računovodstva u kojoj investicijska tvrtka skriva gubitke klijenta prebacujući ih između portfelja drugih (pravih ili lažnih) klijenata. Taj se ciklus ne može nastaviti beskonačno i stoga sama investicijska tvrtka na kraju preuzima troškove. Budući da je to u konačnici skupo, mora postojati snažan poticaj za investicijsko društvo da nastavi ovu aktivnost u ime svojih klijenata. <https://seekingalpha.com/article/4355197-tobashi-schemes>, Pristupano dana: 19.11.2021.g.

⁶⁰ Michael Christopher Woodford, rođen je 12. lipnja 1960.g. u Staffordshireu, ali se preselio u Liverpool s majkom kada mu je bilo sedam godina nakon što su mu se roditelji razveli. Britanski je poduzetnik koji je bivši predsjednik i izvršni direktor Olympus Corporation, japanskog proizvođača optike i proizvoda za reprografiju. Te je među prvim zviždačima koji je uspio pokrenuti lavinu revizorskih kontrola u poduzećima koji su obmanjivali javnost. https://en.wikipedia.org/wiki/Michael_Christopher_Woodford, Pristupano dana: 19.11.2021.g.

prvi izvršni direktor ikad koji je puhao u zviždaljku na svoju tvrtku, postao tzv. zviždač, što je automatski povuklo i pitanje da li bi skandal uopće bio otkriven da je na direktorskoj poziciji bio Japanac. Skandal koji je uslijedio donio je uhićenja izvršnog tima, pad cijene dionica za 80%, prijetnju de-listiranja na Tokijskoj burzi i međunarodni pogled na japansko korporativno upravljanje. Dostupan je detaljan ispis optužnice na internetskim stranicama, popis pitanja zajedno s opsežnim bilješkama bibliografijom i referencama, čitava optužnica cijelog slučaja koji je zasigurno jedan od najvećih korupcijskih skandala u čitavoj povijesti, kojim su htjeli sakriti gubitak od 1,7 milijardi dolara (Belak, 2017:164.).

Ovaj slučaj prikladan je za proučavanje, pa čak kao i praktična etička vježba financijskog računovodstva. Ono što je nevjerojatno je prva činjenica, a to je da je najviše rukovodstvo uspjelo je sakriti 1,7 milijardi dolara gubitaka ulaganja gotovo 20 godina, dok je s druge strane nevjerojatno da su vanjski revizori imali toliko malo znanja ili bolje reći pažnje da nisu uspjeli otkriti sve krivotvorene poslovne transakcije. Olympusovo najviše rukovodstvo nastavilo je s neuspjelim investicijama koje su rezultirale velikim gubicima. Poduzeće je u početku moglo sakriti gubitke knjiženjem imovine po povijesnom trošku u odnosu na fer tržišnu vrijednost (kao što je bio slučaj u poduzeću Enron). Kad su se računovodstveni propisi promijenili, to ih je prisililo da svoju imovinu knjiže po fer tržišnoj vrijednosti. Kao rezultat toga, Olympus je stvorio izvanbilančne subjekte kako bi sakrio te gubitke. U posljednjem pokušaju da dovrši ovu shemu, Olympus je kupio Gyrus i knjižio gubitke ulaganja kao goodwill⁶¹. Drugo, zviždač je bio, kao što se na početku spomenulo, Olympusov vlastiti predsjednik i izvršni direktor, Michael C. Woodford. Bio je iz Velike Britanije, a u tvrtki je bio zaposlen više od desetljeća u Olympusovom odjelu za Europu. On je bio autsajder koji je počeo dovoditi u pitanje velike, upitne naknade za M&A. Otpušten je dva tjedna nakon što je pokušao riješiti ovaj problem. Treće, Woodfordove optužbe stekle su vjerodostojnost i istina je počela izlaziti na površinu. Pet mjeseci nakon skandala, poduzeće se slomilo u srpnju 2011., te su dionice Olympusa trgovale na samo 16% svog nekadašnjeg maksimuma. Poduzeće se suočilo s potencijalnim brisanjem imena dionica s Tokijske burze, što im je bio veliki udarac. Poduzeće ipak nije uklonjeno s liste, ali su platili kaznu od 130.000 američkih dolara. Olympus je tužio predsjednika i još 18 osoba, a odbor je podnio ostavku u travnju 2012. Japan je tužio

⁶¹ Goodwill, gledajući s računovodstvene strane je nematerijalna imovina. Koncept goodwilla dolazi u igru kada je tvrtka koja želi kupiti drugu tvrtku spremna platiti premiju cijene iznad fer tržišne vrijednosti neto imovine tvrtke. Elementi ili čimbenici za koje tvrtka dodatno plaća ili koji se predstavljaju kao dobra volja su stvari kao što su dobra reputacija tvrtke, čvrsta (lojalna) baza kupaca ili klijenata, identitet i prepoznatljivost robne marke, posebno talentirana radna snaga i vlasnička tehnologija. Te stvari su, zapravo, vrijedna imovina poduzeća. Međutim, oni nisu niti materijalna (fizička) imovina niti se njihova vrijednost može precizno kvantificirati. <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/knowledge/accounting/goodwill/>, Pristupano dana: 19.11.2021.g.

predsjednika Olympusa Kikukawu, Morija i Yamadu kao i tri konzultanta. Tužitelji su započeli novu istragu zbog navodnog krivotvorenja od 2008. do 2010.godine. Ovih šest muškaraca suočilo se s do 10 godina zatvora ili novčanom kaznom od 125.000 američkih dolara, a Olympus je kažnjen s 1,2 milijuna dolara zbog lažnog računovodstva.

Ono što vrišti iz čitave ove priče je činjenica da je 1. travnja 2011. Michael Woodford postao prvi ne-japanski predsjednik i glavni izvršni direktor Olympus Corporation-a, a otpušten je šest mjeseci kasnije, 14. listopada 2011. Na konferenciji za novinare, Tsuyoshi Kikukawa, predsjednik upravnog odbora Olympusa izjavio je nešto što samo ukazuje na stav i ponašanje korporativne tradicionalne kulture te države. Citat u cijelosti glasi ovako: “Nadali smo se da on može učiniti stvari, koje su Japanskoj izvršnoj vlasti bile teške za učiniti. Ali nije mogao shvatiti da mi kao narod trebamo imati poštovanja na svoje poslovanje i stil upravljanja koji smo izgradili u naše 92 godine kao poduzeće, kao i japansku kulturu”.⁶² Japanska korporativna kultura je savršen primjer slijepe poslušnosti i poštovanja prema rukovoditeljima, što olakšava apsolutno bilo kakvu vrstu manipulacije i prijevare, te razvoj kreativnog računovodstva do maksimuma (Belak, 2017:172). Stoga ovaj slučaj treba gledati očima da ovo nije računovodstvena greška - to je način razmišljanja. Računovodstveni skandal korporacije Olympus zanimljiv je slučaj, ne samo zbog računovodstvene prijevare, već i zbog same japanske kulture koja slovi kao moćna grana čitave države, ali očito i sa stajališta korporativne japanske kulture. S obzirom da je imenovanje autsajdera (ne-Japanca) za glavnu poziciju moći u japanskoj tvrtki veoma rijedak slučaj, očito su sami sebe iznenadili pogreškom odabira misleći da će lakše manipulirati i prevariti nekog drugog, a prevarili su sami sebe. I kao najveća dobit cjelokupnog dojma računovodstvenu prijevaru oglasio je sam izvršni direktor poduzeća. Stoga je veoma čudno da jedna japanska kultura, koja cijeni sklad i lojalnost, odigrala ogromnu ulogu prijevare u financijskim izvještajima svog poduzeća, te ju uz to uspješno prikivala čak 20 godina. Iako je nekoliko rukovoditelja poduzeća bilo svjesno prijevara i obmana koje se događaju, svi su o tome šutjeli – lojalnost?! Upravo zbog lojalnosti japanskih članova odbora, zaposlenika, njihovog stava i kulture, ugled se stvarao, ali i čuvao braneći čak i laž, obmanu i prijevaru, takva podrška omogućila je Olympus Corporation-u da počini i prikrije ogromne financijske prijevare dugi niz godina. Ovaj primjer dokaz je koliko jaka kulturološka povezanost te države.

⁶² Journal of Business Case Studies – Second Quarter 2014 Volume 10, Number 2, Olympus Corporation Financial Statement Fraud Case Study: The Role That National Culture Plays On Detecting And Deterring Fraud <https://core.ac.uk/download/pdf/268110264.pdf>, Pristupano dana:19.11.2021.g.

7.3. Slučaj „WORLDCOM“ INC., iz 2002.g. u SAD-u

Slika 6. Logo velike korporacije WorldCom

Izvor: <https://internationalbanker.com/history-of-financial-crises/the-worldcom-scandal-2002/>

Pristupano dana: 20.11.2021.g.

Prijevara koju je počinio WorldCom, jedna od najvećih svjetskih telekomunikacijskih tvrtki, na kraju je premašila čak i one zloglasne zločine u pogledu golemih brojki, te postala jednom od najvećih računovodstvenih prijevara i korporativne korupcije (Belak, 2017:87). Slika 6 prikazuje logo i WorldCom-ov zaštitni znak izgrađen ispred samog poduzeća. WorldCom je bila vodeća komunikacijska tvrtka koju je Verizon Communications kupio u siječnju 2006. godine. Poznata kao MCI u vrijeme spajanja, WorldCom-ova mrežna imovina sada je dio Verizon Enterprise Solutions. Verizon je globalna tehnološka tvrtka koja svakodnevno milijunima kupaca isporučuje obećanje digitalnog svijeta. Tvrtka upravlja najpouzdanijom američkom bežičnom mrežom i vrhunskom mrežom svih vlakana u zemlji. Pruža proizvode i usluge potrošačima, tvrtkama i vladinim agencijama.

Do lipnja 2002. druga najveća telekomunikacijska tvrtka Sjedinjenih Država potvrdila je da je precijenila svoju zaradu, uglavnom klasificirajući kao kapitalne izdatke ona plaćanja koja je vršila za korištenje komunikacijskih mreža drugih tvrtki. WorldCom je u više navrata "izlagao knjige" - uključujući svoj račun dobiti i gubitka, bilancu, podnošenje obrasca 10-K i godišnje izvješće - u svojim pokušajima da napuhne svoju poziciju dobiti i gubitka za nevjerojatnih 3,8 milijardi dolara, pri čemu je više rukovodstvo bilo dobro svjesno lažnog povećanja dobiti kako bi se sakrio gubitak, te je bilo realno za očekivati kakav kaos će nastati. To je postao najveći računovodstveni skandal zabilježen u SAD-u i jedan od najvećih bankrota koji je pokrenut u

američkoj povijesti. I kao rezultat djelovanja tvrtke, glavni izvršni direktor Bernard Ebbers⁶³ osuđen je na 25 godina zatvora (odslužio je 13 godina, pušten je zbog bolesti i umro u 78-oj godini života) dok je glavni financijski direktor tvrtke, Scott Sullivan, dobio pet godina iza rešetaka. A stvari su bile toliko drugačije samo nekoliko godina prije.

Koliko god nevjerojatno zvučalo gledajući iz perspektive 21-og stoljeća, postojalo je vrijeme kada su operateri za velike udaljenosti vladali telekomunikacijskom industrijom. Krajem 1990-ih i početkom 2000-ih, najveća telekomunikacijska tvrtka bila je WorldCom, pružatelj usluga međugradskog i internetskog prometa. WorldCom je rastao tijekom 90-ih kroz niz loše upravljanih akvizicija⁶⁴ i spajanja u korporaciju konkurentskih odjela, suvišnih usluga i proizvoda te višestrukih sustava naplate – kaotično okruženje savršeno za prijekare i korupciju. WorldCom je doživio zvjezdani rast tijekom većeg dijela 1990-ih, uglavnom postizanjem niza vrlo profitabilnih strateških akvizicija drugih telekomunikacijskih tvrtki, uključujući i poduzeća s većim prihodom od njih samih. Zatim je poduzeće krenulo agresivno u internetske komunikacije, a do 2001. upravljao je polovicom cjelokupnog internetskog i e-mail prometa u SAD-u. Da bi ova strategija akvizicije bila uspješna, mnogo je ovisilo o tome da će cijena dionica poduzeća ostati na dosljednoj uzlaznoj putanji. Sve do početka 1999. činilo se da je strategija funkcionirala za poduzeće – posebno za direktora poduzeća Ebbersa, koji je vrijedio procijenjenih 1,4 milijarde dolara i bio je proglašen 174. najbogatijim Amerikancem na Forbes 400⁶⁵ listi.

Kim Emigh bio je proračunski analitičar u WorldComu, koji je postao prekretnica svega što se godinama „stvaralo“ u WorldComu, naime on je postao zviždač.. Ubrzo nakon što je primljen 1996., Emigh je svjedočio beskrupuloznim poslovnim praksama, poput bliskih osobnih odnosa između rukovoditelja tvrtke i dobavljača kojima su dodijelili ugovore i izvođača koji su plaćali previsoke cijene. Kad je pokušao upozoriti na to, zamalo je dobio otkaz, te je tražio i bio premješten na drugi odjel samo da ne bi morao gledati i slušati nadređene kojima je sasvim

⁶³ Bernard Ebbers - 27. kolovoza 1941. - 2. veljače 2020. bio je kanadski poslovni čovjek, suosnivač i izvršni direktor WorldComa i osuđeni prevarant. Pod njegovim upravljanjem, WorldCom je brzo rastao, ali je propao 2002. usred otkrića računovodstvenih nepravilnosti, što ga je u to vrijeme učinilo jednim od najvećih računovodstvenih skandala u Sjedinjenim Državama. Ebbers je okrivio svoje podređene, ali je osuđen za prijekaru i zavjeru. U prosincu 2019., Ebbers je pušten iz Federalnog medicinskog centra u Fort Worthu zbog narušenog zdravlja, nakon što je odslužio 13 godina svoje 25-godišnje kazne, a umro je nešto više od mjesec dana kasnije. https://en.wikipedia.org/wiki/Bernard_Ebbers, Pristupano dana: 19.11.2021.g.

⁶⁴ Akvizicija – oblik poslovne suradnje, gdje se formalno ili neformalno spoje dvije ili više poslovnih jedinica u jednu. Akvizicija je kada jedna tvrtka kupuje većinu ili sve dionice druge tvrtke kako bi stekla kontrolu nad tom tvrtkom. <https://www.moj-bankar.hr/Kazalo/A/Akvizicija-poduze%C4%87a>, Pristupano dana: 19.11.2021.g.

⁶⁵ Forbes je poznati američki časopis i jedan od vodeći poslovnih časopisa na svijetu. Svake godine na svojoj poznatoj Forbes listi (Forbes 400) objavljuje imena 400 najbogatijih Amerikanaca., izuzevši pripadnike kraljevskih obitelji. https://en.wikipedia.org/wiki/Forbes_400, Pristupano dana: 19.11.2021.g.

svejedno što vidljivo manipuliraju brojkama. Činjenica je da tvrtka nije dobro poslovala, prognoza tržišta bila je veća od realnosti. Dakle, umjesto da računi budu na vrijeme, dobavljač je morao čekati duže nego inače. Do 2000. godine poslovanje WorldComa se uspoređivalo, ali mjere za smanjenje troškova koje su neki menadžeri tražili često su bile neprikladne. Emigh se suprotstavio lošim poslovnim direktivama, kao što je neplaćanje dobavljačima na vrijeme. No, krajem 2000. od njega i drugih zatraženo je da učine nešto za što je Emigh vjerovao da je potpuno protuzakonito - pogrešno klasificirati troškove u računovodstvenim knjigama.

Bit zapleta je sljedeća: prebacivanjem troškova rada iz jedne kategorije u drugu, WorldCom bi mogao umjetno povećati svoj krajnji rezultat kako bi prikazao dobit, a ne gubitak. Gledajući s pravne strane, ali pogotovo s moralne strane prema investitorima, to je bila velika prijevarena. Emigh je odbio izvršiti naredbu prijeverare i tzv. "zviždao" je glavnom operativnom direktoru. Usporedno s time naredba koja je došla s vrha ipak nije izvršena, no Emigh je dobio otkaz. Što bi i dalje ostala nepoznanica i možda se nikad ne bi saznalo za takvo rušenje WorldComa, da njegova kolegica s odjela interne revizije, Cynthia Cooper nije shvatila što je Emigh čitavo vrijeme pokušavao reći, te je njegove navode odlučila i istražiti. Nakon svega što se dogodilo WorldCom i dalje nije bio u strahu od novih zviždanja, te nije mario za prijeverare koje je radio. Svaki puta kada je prodaja pala, rukovoditelji WorldComa izmislili bi neko novu ideju kako prevariti brojke u poslovnim knjigama. Ukratko, operativni trošak bilježio se kao kapitalna investicija, čime se povisivala prijavljena zarada, što je za investitore ponovno bila jedna velika obmana, manipulacija i laž, no njihovom oku nevidljiva. Kapitalni troškovi odnose se na imovinu i mogu se rasporediti na razdoblje od godine, dok se operativni troškovi moraju priznati u cijelosti kada nastanu. Slično prethodno smišljenom planu, ova promjena rezultirala je fiskalnim izvješćima koji su pokazali zdravu, profitabilnu tvrtku; a u stvari, WorldCom je krenuo prema bankrotu. Revizorski tim proučio je sve Emighove navode i tvrdnje, te se pronašlo bezbroj nelogičnosti – od dokumentacije koja nije pratila nijedan izlazni račun, do potvrda koje su bile ovjeravane od strane nepoznatih dobavljača i kupca koji nisu ni poslovali s poduzećem. Sve u svemu, revizori su otkrili 3,9 milijardi dolara operativnih troškova koji su prebačeni na račune kapitalnih troškova. Kad je vijest o istrazi stigla do rukovoditelja koji su naručili lažne unose, od Cynthie Cooper zatraženo da odustane u daljnjem istraživanju i širenju informacija, što ona naravno nije prihvatila. Nakon njenog izvješća, Komisija za vrijednosne papire pokrenula je vlastitu istragu o računovodstvu WorldComa i otkrila da je tvrtka precijenila imovinu za nevjerojatnih 11 milijardi dolara, počele su izlaziti na vidjelo sve računovodstvene manipulacije, lažni dokumenti, prijeverare s vrijednosnim papirima, urote i obmane lažnih prijeverara koje su se godinama radile u poduzeću. U to vrijeme to je bio najveći

slučaj prijave u računovodstvu poduzeća u povijesti SAD-a. Komisija za vrijednosne papire optužila je WorldCom za građansku prijevare i postigla nagodbu od 2,25 milijardi dolara.

Dva glavna načina na koji je uprava zapravo uništila WorldCom su: nepravilnosti smanjivanja operativnih troškova na račune bez stvaranja raznih vrsta rezervi, a drugi manipulacija na stavkama nematerijalne imovine- znači smanjivali su se operativni troškovi kao kapitalizirani dio u nematerijalnu imovinu. Uglavnom je WorldCom koristio naknade kojima je određenim telekomunikacijskim operaterima plaćao opciju da pristupa neopterećeno ostalom mrežnom postrojenju neke treće strane, kako bi lakše i neometano mogao biti na usluzi svojim korisnicima. Osim toga napumpavao se prihod iz goruće želje za prikazivanjem što većeg željenog rezultata profitabilnog poslovanja, a uz to automatski bi se postigla i veća cijena WorldCom dionica na burzi, no i to sve je zapravo bila velika laž i obmana.

Ebbers je 2002.g otpušten s mjesta izvršnog direktora, kada se potvrdio njegov dug prema WorldComu u iznosu od 400 milijuna dolara. Bernard Ebbers dobio je 25 godina zatvorske kazne, morao je platiti pet milijuna dioničarima WorldComa na što je pristao, no oduzeta mu je sva njegova privatna, pokretna i nepokretna imovina, pa čak i dom.

Nakon WorldComa, Enrona i drugih korporativnih računovodstvenih skandala, Kongres je donio Sarbanes-Oxley Act (SOX), zakon o korporativnom upravljanju koji, između ostalog, smatra da su najviši rukovoditelji osobno odgovorni za točnost financijskih izvještaja tvrtke. SOX pokriva niz elemenata, poput održavanja neovisnosti revizora, sukoba interesa, financijskih objava, odgovornosti uprave korporacije i kazni za kriminalne radnje. Zakon također nalaže da tvrtke osiguravaju način da zaposlenici anonimno prijave sumnjive računovodstvene ili druge sumnjive radnje.

8. ZAKLJUČAK

Sve većim tehnološkim postignućima, promjenom i napretkom počela se razvijati i mijenjati svijest poslodavca u cilju poslovanja poduzeća, no nažalost ne u pravom smjeru. Svaka promjena je dobrodošla i dobro utječe na sve sfere poslovnog i privatnog života, no ono što se počelo događati je da ljudi bezobzirno ruše vlastiti integritet i dostojanstvo. Ono što se može zaključiti iz cjelokupnog rada je činjenica da su želje za razvojem, postignućem, pohlepnošću i prestižem dovele ljude da na taj način vode poslovanje svog poduzeća. Želja za obmanom i prijevaram postoji od davnih dana i nitko se ne boji i ne žali što ponekad učini koju prijevaru i obmanjuje ljude oko sebe. Ali kada bi poslodavci i menadžment shvatili da tom obmanom uzimaju ljudima radna mjesta, da ruše gospodarstvo, da smanjuju mogućnost kvalitete i kvantitete poduzeća, možda bi tad stanje bilo drugačije. Računovodstvene manipulacije u financijskim izvještajima uzrokovale su nenadoknadle štete širom svijeta. Financijski izvještaji trebali bi pružati vjerodostojne informacije potrebne za upravljanje učinkom kroz aspekt procjene imovinskog i financijskog stanja poduzeća, kao i postignutih rezultata. Manipulacijama, lažnim dokumentima, lažnom obradom podataka i prijevarama, poduzeća lažu širu javnost i prikazuju lažno poslovanje samo da uljepšaju sliku poduzeća, privuku ulagače ili povećaju cijene dionica na burzi. Osnovna svrha svake prijave u financijskim izvještajima najčešće je prikaz uljepšanog financijskog rezultata, tj. prikazivanje izmišljenih prihoda, zataškavanje i prolongiranje rashoda, gubitka ili obveze, te preuveličavanje imovine. Postignuće toga je prikrivanje prijave, krađa, pronevjera i olakšavanje poduzeću za dobivanjem boljih kredita s nižim kamatnim stopama. Svaka manipulacija otkrivena od strane interne kontrole, zaposlenika zviždača, javnosti, eksterne revizije ili forenzičnog računovođe otkrije samo jedno, da je poduzeće u velikim gubicima i velikim financijskim problemima. Računovodstvena manipulacija može uzrokovati ozbiljnu štetu vlasnicima, investitorima, poreznoj upravi, zaposlenicima; također narušava vjerodostojnost i pouzdanost revizora kao osobe koja je kontrolirala to poduzeće. Postavlja se i pitanje etičnosti samog eksternog revizora, jer novac kupuje sve, pa tako i njegovu čast zbog pohlepe. Neovisnost revizora nema statistički značajan učinak na otkrivanje manipulacija. Sukladno tome, zaključujem da je neovisnost revizora neophodna, ali nije dovoljna za otkrivanje manipualcije u financijskim izvještajima iz razloga što su potkupljivi, te tu treba nastupiti forenzični računovođa koji će otkriti prijave. No, isto tako smatram da do dolaska računovodstvenog forenzičara poduzeće više nema nikakve stabilnosti, osim što je spremno za proglašenje bankrota. Upravo zbog toga potrebno

je svu pažnju usmjeriti sprječavanju i preveniranju prijevara, te formiranjem i učvršćivanjem nadzornih tijela koja će poduzimati nadzore nad poslovanjem nekog poduzeća i prvenstveno nad kontrolom financijskih izvještaja.

Poznati financijski skandali otvorili su put stvaranju i radu forenzičnih računovođa, koji provjeravaju i analiziraju svaku vrstu prijevare, od poreznih prijevara, organiziranog kriminala, bankrota, pranja novca, korupcije, mita i mnogih drugih vrsta prijevara. Budući da je u svakom prikazanom primjeru ovog rada poduzeće lažno prikazivalo istinitost financijskog izvještavanja, očigledno je da su motivi uvijek samo oni koji odgovaraju subjektu organizacije. No, postavlja se pitanje do koje granice i u kojoj mjeri, budući da se s tehnologijom mijenjaju i olakšavaju prijevare, krajnje je vrijeme nekako stati na kraj tolikom broju manipulacija i krađa. Motivi za krađom uvijek će postojati, stoga ne vjerujem da u bliskoj budućnosti neće biti skandala ili manjih padova poduzeća. Prilika i rizik prijevare funkcija su specijalizacije, rasta, diverzifikacije i složenosti poslovanja te regulatorne učinkovitosti. Tamo gdje je bogatstvo ulagača u cijelosti i isključivo predano poslovanju koje je također funkcionalno specijalizirano, vjerojatno se takve prilike i rizici mogu svesti na najmanju moguću mjeru, što pokazuje učinkovitost pravog vođenja poduzeća.

9. POPIS LITERATURE

9.1. Knjige, stručni članci

1. Anthony, R.N., Reece, J.S. (2004) *Računovodstvo – Financijsko i upravljačko računovodstvo*. Zagreb: RRiF-PLUS d.o.o. za nakladništvo i poslovne usluge
2. Bartulović, M. (2018) Primjena analitičkih postupaka u financijsko-računovodstvenoj forenzici. // *Računovodstvo, revizija i financije*, God.28, 4, str. 47-51.
3. Belak, V. (2002) *Osnove profesionalnog računovodstva*. Split: Veleučilište u Splitu
4. Belak, V. (2006) *Profesionalno računovodstvo*. Zagreb: Zgombić & Partneri – nakladništvo i informatika d.o.o.
5. Belak, V. (2011) *Poslovna forenzika i forenzično računovodstvo*. Zagreb: Belak Excellens d.o.o.
6. Belak, V. (2017) *Lažiranje financijskih izvještaja, prijevare i računovodstvena forenzika*. Zagreb: Belak Excellens d.o.o.
7. Belak, V. (2018) Forenzična detekcija manipulacija i lažnih knjiženja s ciljem smanjenja dobitka i poreza na dobitak. // *Računovodstvo, revizija i financije*, God.28, 9, str. 19-30.
8. Belak, V. (2020) Lažiranje financijskih izvještaja u praksi tvrtke "Crazy Eddie" i forenzično računovodstvo. // *Računovodstvo, revizija i financije*, God.30, 6, str. 19-28.
9. Cirkveni Filipović T. (2016) *Hrvatski računovodstveni sustav*, Zagreb: RRiF plus d.o.o.
10. Glinig, M., Glinig, G. (2001) *Međunarodne financijske prijevare*. Zagreb: Partner banka d.d. Zagreb
11. Gulin, D, Perčević, H., Tušek., B., Žager, L. (2012) *Poslovno planiranje, kontrola i analiza*. Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika.
12. Piplica, D. (2020) *Krivudavi gospodarski tijekovi (gospodarski kriminalitet)*. Split: Redak d.o.o.
13. Popović, Ž., Vitezić, N. (2009) *Revizija i analiza*. Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika
14. Rezaee, Z., Riley, R. (2014) *Prijevare u financijskim izvještajima – sprječavanje i otkrivanje*. Zagreb: Mate d.o.o. Zagreb

15. Tušek, B., Žager, L., Barišić, I. (2014) *Interna revizija*. Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika
16. Zack, G.M. (2013) *Financial statement fraud : strategies for detection and investigation*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
17. Žager, K., Mamić Sačer, I., Sever Mališ, S., Ježovita, A., Žager, L. (2017) *Analiza financijskih izvještaja – načela- postupci – slučajevi*. Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika
18. Žager, K., Mamić Sačer, I., Sever, S., Žager, L. (2008) *Analiza financijskih izvještaja*. Zagreb: Masmedia

9.2. Internetski izvori

1. <https://www.investopedia.com/terms/i/ifrs.asp>, Pristupano dana: 20.10.2021.g.
2. <https://www.icaew.com/technical/financial-reporting/uk-gaap>,
Pristupano dana: 20.10.2021.g.
3. <https://www.investopedia.com/terms/g/gaap.asp>, Pristupano dana: 20.10.2021.g.
4. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=49215>,
Pristupano dana: 20.10.2021.g.
5. <https://sr.pons.com/glagolske-tabele/latinski/revidere>, Pristupano dana: 21.10.2021.g.
6. <https://www.definitions.net/definition/american+accounting+association>,
Pristupano dana: 22.10.2021.g.
7. <https://www.zakon.hr/z/417/Zakon-o-reviziji>, Pristupano dana: 22.10.2021.g.
8. <https://psc.hr/revizori/>, Pristupano dana: 22.10.2021.g.
9. <https://www.revizija.hr/ethics/ethics-in-the-state-audit-office/>,
Pristupano dana: 22.10.2021.g.
10. <https://hrcak.srce.hr/ekonomskivjesnik>, Pristupano dana : 23.10.2021.g.
11. https://www.veleri.hr/files/datotekep/nastavni_materijali/k_informatika;
Pristupano dana: 24.10.2021.g.
12. <https://www.sciedu.ca/journal/index.php/afr/article/view/5809>;
Pristupano dana: 24.10.2021.g.
13. <http://e.math.hr/old/benford/index.html>, Pristupano dana: 25.10.2021.g.
14. <https://www.ijf.hr/upload/files/file/PV/2015/9/kapetanovic.pdf>,

- Pristupano dana:27.10.2021.g.
15. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_07_82_1514.html,
Pristupano dana: 30.10.2021.g.
 16. <https://www.ijf.hr/upload/files/file/PV/2015/9/kapetanovic.pdf>,
Pristupano dana: 30.10.2021.g.
 17. <https://jezikoslovac.com/>, Pristupano dana: 30.10.2021.g.
 18. <https://www.acfe.com/> Pristupano dana:30.10.2021.g.
 19. <https://hr.earnmoneyfromhometoday.com/why-insider-trading-is-bad>,
Pristupano dana: 01.11.2021.g.
 20. <https://www.izbori.hr/site/>, Pristupano dana:03.11.2021.g.
 21. <https://www.offshorecompany.com/hr/banking/offshore-account/>, 07.11.2021.
 22. <https://hrcak.srce.hr/ojs/index.php/ekonomski-vjesnik/article/view/6046>,
Pristupano dana: 05.11.2021.g.
 23. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1993_04_36_672.html,
Pristupano dana: 05.11.2021.g.
 24. <https://transparency.hr/hr/antikorupcija-detalji/ko-su-zvzdaci-416>,
Pristupano dana: 05.11.2021.g.
 25. <https://repository.efri.uniri.hr/islandora/object/efri:1219>,
Pristupano dana: 05.11.2021.g.
 26. <https://www.business.qld.gov.au/running-business/>,Pristupano dana: 05.11.2021.g.
 27. https://en.wikipedia.org/wiki/Indicator_analysis, Pristupano dana: 05.11.2021.g.
 28. <https://leksikon.jutarnji.hr/p/bdp>, Pristupano dana: 06.11.2021.g.
 29. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019>,
Pristupano: 06.11.2021.g.
 30. <https://www.dummies.com/test-prep/certifications-relating-to-forensic-accounting/>,
Pristupano dana:07.11.2021.g.
 31. <https://www.roberthalf.com/blog/salaries-and-skills/>, Pristupano dana: 07.11.2021.g.
 32. <https://hrcak.srce.hr/203912>, Pristupano dana:10.11.2021.g.
 33. <https://www.rrif.hr/clanak-12748/> , Pristupano dana: 10.11.2021.g.
 34. <https://www.telegraph.co.uk/>, Pristupano dana: 10.11.2021.g.
 35. <https://www.hrvatski-racunovodja.hr/ovf/ovl-for-poziv-2021-08.pdf>,
Pristupano dana 10.11.2021.g.
 36. <https://www.timocom.com.hr/lexicon/pojmovnik-transporta/adr>
Pristupano dana: 10.11.2021.g.

37. <https://zir.nsk.hr/islandora/object/unipu:1087/preview>, Pristupano dana: 12.11.2021.g.
38. <https://www.researchgate.net/publication/287208360>,
Pristupano dana: 20.11.2021.g.
39. https://en.wikipedia.org/wiki/Hal_Varian, Pristupano dana: 14.11.2021.g.
40. https://en.wikipedia.org/wiki/Mark_Nigrini, Pristupano dana: 14.11.2021.g.
41. <https://voxeu.org/article/zombification-europe-times-pandemic>,
Pristupano dana: 15.11.2021.g.
42. https://en.wikipedia.org/wiki/Kenneth_Lay, Pristupano: 17.11.2021.g.
43. https://en.wikipedia.org/wiki/Jeffrey_Skilling, Pristupano dana: 17.11.2021.g.
44. https://en.wikipedia.org/wiki/Andrew_Fastow, Pristupano: 17.11.2021.g.
45. https://en.wikipedia.org/wiki/Arthur_Andersen, Pristupano dana: 17.11.2021.g.
46. <https://www.dynegy.com/>, Pristupano dana: 17.11.2021.g.
47. <https://www.olympus-lobal.com/company/milestones/founding.html?page=company>,
Pristupano dana: 18.11.2021.g.
48. <https://www.investopedia.com/terms/forex/j/jpy-japanese-yen.asp>,
Pristupano dana: 19.11.2021.g.
49. https://en.wikipedia.org/wiki/Michael_Christopher_Woodford,
Pristupano dana: 19.11.2021.g.
50. <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/knowledge/accounting/goodwill/>,
Pristupano dana: 19.11.2021.g.
51. <https://core.ac.uk/download/pdf/268110264.pdf>, Pristupano dana: 19.11.2021.g.
52. https://en.wikipedia.org/wiki/Bernard_Ebbers, Pristupano dana: 19.11.2021.g.
53. <https://www.moj-bankar.hr/Kazalo/A/Akvizicija-poduze%C4%87a>,
Pristupano dana: 19.11.2021.g.
54. https://en.wikipedia.org/wiki/Forbes_400, Pristupano dana: 19.11.2021.g.
55. <https://seekingalpha.com/article/4355197-tobashi-schemes>,
Pristupano dana: 19.11.2021.g.

10. POPIS SLIKA I TABLICA

POPIS SLIKA

Slika 1. Prikaz strukture bilance	16
Slika 2. Prikaz sheme temeljnih financijskih izvještaja.....	19
Slika 3. Prikaz međuodnosa revizije, forenzičnog računovodstva i ispitivanja prijevvara	66
Slika 4. Logo poduzeća Enron- Kenneth Lay & Jeffrey Skilling	67
Slika 5. Michael Woodford & Tsuyoshi Kikukawa - Olympus Corporation	70
Slika 6. Logo velike korporacije WorldCom	74

POPIS TABLICA

Tablica 1. Primjer - temeljni model računa dobitka i gubitka	15
Tablica 2. Podjela revizije.....	23
Tablica 3. Klasifikacija prijevvara	40
Tablica 4. Klasifikacija mjera za kontrole prijevare u praksi	48
Tablica 5. Podjela računovodstvenih forenzičara	57
Tablica 6. Prikaz razlika između vanjske i forenzične revizije	61